

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

GÖÇ YÖNETİŞİMİ: AFGANLILAR ÖRNEĞİ

Nabiullah FAİZ OGHLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Belgin Uçar KOCAOĞLU

Konya-2022-2023

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimi tamamlamanın mutluluğu ve gururu içerisindeyim. Bu süreçte bana sağlamış olduğu değerli rehberlik ve destekleriyle bu başarıya ulaşmama fırsat veren. Çalışma sürecini adım adım takip eden ve ihtiyaç anında yardımlarını benden esirgemeyen ve değerli eleştirileri ile bu çalışmanın son haline yön veren sayın danışman Hocam Doç. Dr. Belgin Uçar KOCAOĞLU'ya şükranlarımı sunarım

Çalışma boyunca sergilediğiniz özveri, bilgi birikiminiz ve yönlendirmeleriniz sayesinde tezimde yeni bir perspektif kazanma şansı buldum. Sizinle yaptığım her bir görüşmelerde, benim için hem bilgi dolu bir deneyim hem de kişisel bir büyüme fırsatıydı. Sizin rehberliğinizde tezimi tamamlamak benim için büyük bir onurdu.

Bu tez çalışmamın savunmasında bana değerli katkıları ve eleştirileri ile çalışmanın olgunlaşmasına yardımcı olan ve üstelik bu çalışma sebebiyle akademik anlamda teşviklerini benden esirgemeyen değerli jüri üyelerinden Doç. Dr. Hikmet Salahaddin GEZİCİ ve Dr. Ogr. Üyesi SEMA MÜGE ÖZDEMİRAY'a da teşekkür etmek isterim. Onların da katkıları ve rehberlikleri, bu sürecin daha verimli ve zengin geçmesine olanak tanıdı. Birbirinden farklı bakış açılarıyla beni destekledikleri için minnettarım.

Tez çalışmamı tamamlamamda ve akademik hedeflerime ulaşmamda bana destek olan tüm akademisyen ve meslektaşlarıma da şükranlarımı sunmak isterim. Sayın danışman hocam eğitim hayatımdaki bu önemli dönemdeki rehberliğiniz ve destekleriniz için sizlere bir kez daha teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

ÖZET

Türkiye, coğrafi konumu ve çevresindeki ülkelerdeki iç karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle önemli ölçüde göç alan ve göç veren bir ülke olma özelliği taşımaktadır. Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında stratejik bir köprü konumunda olması, özellikle Asya'dan gelen Avrupa'ya ulaşmak isteyenler göçmenler açısından da büyük önem taşımaktadır. Bu durum, Türkiye'nin çeşitli göçmen gruplarına ev sahipliği yapmasına yol açmış, özellikle Afganistan'dan gelen sığınmacılar da bu göç dalgalarından birini oluşturmuştur. Türkiye genelinde sığınmacı olarak hayat süren Afgan vatandaşları hakkında genel bilgi mevcut olmasına rağmen Afganlıların göç yönetişimi konusunda çok fazla çalışma bulunmamaktadır.

Bu tez çalışmasında öncelikle göç kavramı tanımlanarak göçün tarihsel gelişim süreci ve göçün siyasal, ekonomi, sosyal nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra tezde son yıllarda çok fazla çalışılmaya başlanan göç yönetişimi kavramı ele alınarak Türkiye'de göç yönetiminde etkili olan aktörler ele alınmıştır. Tezde son olarak ise Türkiye'deki Afgan göçmenlerin yasal statüleri, ekonomik durumları, sosyal durumları literatürden yararlanılarak analiz edilerek göç yönetişimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç politikaları, Göç Yönetişimi, Afganlılar

ABSTRACT

Turkey, due to its geographical location and the internal turmoil and conflicts in its vicinity, possesses the characteristic of being a country that both receives and sends migrants. Being strategically positioned as a bridge between the continents of Asia, Europe, and Africa, Turkey has become an attractive transit route, particularly for migrants from Asia aiming to reach Europe. This situation has led Turkey to host various migrant groups, with Afghan refugees constituting a significant part of these migration waves. Although there is general information available about Afghan citizens living as refugees throughout Turkey, the lack of research on migration governance makes this a crucial topic in the literature.

In this thesis, the concept of migration is initially defined, and an attempt is made to explain the historical development of migration and its political, economic, and social reasons. Subsequently, the relatively recent concept of migration governance is discussed, focusing on the actors influencing migration management in Turkey. Lastly, the legal statuses, economic conditions, and social situations of Afghan migrants in Turkey are analyzed within the context of migration governance, drawing on relevant literature.

Keywords: Migration, Migration Policies, Migration Governance, Afghans

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	vi
GARAFİK LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç Kavramı ve Tanımı	3
1.2. Göçün Tarihsel Gelişimi	5
1.3. Göçün Nedenleri.....	10
1.3.1. Ekonomik Nedenler	10
1.3.2. Siyasal Nedenler	11
1.3.3. Sosyal ve Kültürel Nedenler	13
1.3.4. Doğal Nedenler (Afet)	14
1.3.5. Dini Nedenler	16
1.4. Göç Çeşitleri	17

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ YÖNETİŞİMİ

2.1. Yönetişim Kavramı	19
2.2. Göç Yönetişimi.....	21
2.2.1. Türkiye’de Göç Politikaları	23
2.2.2. Türkiye’de Göç Yönetişimi	29
2.2.2.1. Göç İdaresi Başkanlığı	34
2.2.2.2. Göç Politikaları Kurulu	38
2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları	39
2.2.2.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	43

2.2.2.5. Uluslararası Göç Örgütü (IOM).....	45
2.3. Türkiye’de Düzenli ve Düzensiz Göç	45
2.3.1. Türkiye’de Düzenli Göç	46
2.3.1.1. Düzenli Göç ve Stratejik Planları.....	55
2.3.2. Düzensiz Göç Kavramı	56
2.3.2.1. Düzensiz Göçle Mücadele	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
GÖÇ YÖNETİŞİMİ: AFGANLILAR ÖRNEĞİ	
3.1. Afganistan Hakkında Genel Bilgiler	63
3.2. Türkiye'ye Afgan Göçünün Tarihsel Gelişimi	65
3.3. Türkiye’deki Afgan Göçmenlerin Yasal, Ekonomik ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi	71
3.3.1. Türkiye'deki Afgan Göçmenlerin Yasal Durumları.....	71
3.3.2. Türkiye’deki Afganlı Göçmenlerin Ekonomik Durumları	77
3.3.3. Türkiye’deki Afganlıların Sosyal Durumları.....	79
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	87

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Göçün nedenleri.....	10
Tablo 1.2. Göç Çeşitlerinin Sınıflandırması	18
Tablo: 2.3. Başkanlık Merkez ve Taşra Teşkilatı Personel Sayıları	36
Tablo 2.5. Türkiye’de İkamet İzni ile Bulunan Yabancı Sayısı	52
Tablo: 3.5. Afganistan Etnik Grup Haritası	64

GARAFİK LSTESİ

Grafik: 2.1. Türkiye'ye 2005-2022 döneminde giriş yapan yabancıların sayısı	48
Grafik: 2.2. Türkiye'den 2005-2022 döneminde çıkış yapan yabancıların sayısı.....	49
Grafik 2.3. Türkiye'ye gelen yabancıların uyruklarına göre dağılımı.....	50
Grafik 2.4. Türkiye'den çıkan yabancıların uyruklarına göre dağılımı.....	51
Grafik 2.5. Türkiye'de İkamet İzni ile Bulunan Yabancıların Ülkeleri	53
Grafik 2.6. Türkiye'de Öğrenci İkamet İzni ile Bulunan Yabancı Uyruklular.....	54
Grafik 2.7. Türkiye'de Aile İkamet İzni Alan Yabancı Uyruklular.....	55
Grafik 2.8. Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	61
Grafik 2.9. Türkiye Geneline Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrukları	62
Grafik: 3.1. Türkiye'de yıllara göre uluslararası koruma başvurusu	70
Grafik: 3.2. Türkiye'de Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan İlk Üç Uyruk	71

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ASAM	Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GCIM	Uluslararası Göç Küresel Komisyonu
GFMD	Küresel Göç ve Kalkınma Forumu
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GİB	Göç İdaresi Başkanlığı
HYD	Helsinki Yurttaşlar Derneği
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHH	İnsani Yardım Vakfı
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	Türk Dili Kurumu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
YÖK	Yükseköğretim Kurulu

Giriş

Göç, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, dini çatışmalar, doğal afetler gibi çeşitli olaylar nedeniyle bir beldeден farklı bir beldeye, kentten kıra, kırdan kentte, ülke sınırları içinde ya da ülke sınırları dışında yakın mesafeden farklı olarak kıtalar arasında söz konusu olmuştur.

Dünya üzerindeki insan nüfusunun gün geçtikçe artması, doğal kaynakların azalması bu sebeple insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasının zor olması insanların farklı yerlere göçmesine zemin hazırlamaktadır (Bartram vd., 2017: 13). Buna bağlı olarak göç “ekonomik, siyasi, çevresel veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi taşıyan coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketi ya da sürecidir” şeklinde tanımlanabilmektedir (Dönmez Kara, 2015: 10-11). Göç kavramı geniş olmakla beraber, ülke sınırları içerisinde olabileceği gibi ülke sınırlarının dışında, hatta kıtalar arasında da olabilmektedir.

İnsanoğlu yaşam sürecinde köklü değişimlere ve büyük göç hareketlerine bizzat gözlemlemiş ve zaman zaman büyük sosyal değişimler makro göç hareketlerine de tanıklık etmiştir (Babuş, 2006: 19). İnsanların farklı yerlere göç etmesinin ardında mutlaka iradi veya gayri iradi sebepler mevcut olmuştur ki bunlar siyasi, ekonomi, sosyo-kültürel ve din gibi faktörlerdir. Bu nedenle ekonomik göçlerin sebebi işsizliğin artması, devlet ekonomisinin çökmesi, vergilerin daha çok artması, dış ülke tarafından ablukaya uğraması, enflasyon vb. gibi makro düzeyde ülken sınırlar içinde gerçekleşen olayların boy göstermesidir. Bu yüzden insanlar hayata kalmak için ailesini ve kendini zor durumda bırakmamak için ekonomik açıdan zengin olan ve iş fırsatları bol olan yerlere ya da dış ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır (Çakı, 2018). Göçe sebep olan diğer bir etken ise; belli bir kara parçası üzerinde insan kaynaklı olaylardan meydana gelen savaş, işgal, devrim, terör, dini ve siyasi baskılar gibi eylemlerden dolayı gerçekleşen siyasi sebeplerden meydana gelen göçlerdir. Ayrıca anakent olmaya doğru giden kent bölgelerde ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim, sağlık, ulaşım imkânları ve bürokrasinin olmaması, kamu hizmetinin sunulması ve altyapı sistemlerinin yüksek teknolojiler ile donatılması, iletişim hizmetinde yüksek

performans sergilemesi bu çekici yönüyle birey ve toplumların göç etmesine neden teşkil etmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017). Dünyanın belli bölgelerinde ortaya çıkan doğal afetler bir taraftan o bölgenin coğrafi ve jeolojik örgüsünü değiştirirken, diğer bir taraftan da bölge sakinlerinin hayat düzenini altüst ederek sosyal ve kültürel değerlerini bozguna uğratarak insanları göçe zorunlu tutmaktadır (Dönmez Kara, 2015). Göçün karmaşıklığı ve eylemleri artmaya devam ederken, halk arasında güvenlik endişesi, işsizliğin artması, insan haklarının ihlali, iletişim ve etkileşim problemleri, kültürel farklılıkların uyuşmazlıkları, güven duygusunun eksikliği, insan ticaretinin artması ve göçmenlerin istismar edilmesi gibi sorunları ortaya çıkmaktadır (Durgun ve TAŞ, 2021). Bu doğrultuda, bu sorunların üstesinden gelmek için sadece göçe maruz kalan ülkenin değil diğer ülkelerin de güçlü, şeffaf, hesap verebilir, çözüm odaklı bir göç yönetişimi anlayışını benimsemeleri zorunluluk haline gelmiştir (Özden ve Hamurcu, 2019). Bu çalışmada; öncelikle göç kavramı tanımlanarak göçün tarihsel gelişim sürecini ve göçün siyasal, ekonomi, sosyal nedenleri açıklanmaya çalışılmıştır. Daha sonra çalışmada son yıllarda çok fazla çalışılmaya başlanan göç yönetişimi kavramı ele alınarak Türkiye’de göç yönetiminde etkili olan aktörler ele alınmıştır. Çalışmada son olarak ise Türkiye’deki Afgan göçmenlerin yasal statüleri, ekonomik durumları, sosyal durumları literatürden yararlanılarak analiz edilmiş ve göç yönetişimi bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede öncelikle Google ve Yandex araştırma motorlarında çeşitli başlıklarda göç, göç yönetimi, göç yönetişimi ve Afganlılar başlıkları altında taramalar yapılmıştır. Daha sonra çalışmanın alt başlıkları çerçevesinde de araştırmalar yapılarak çeşitli rapor ve istatistiklerden yararlanılmıştır. Çalışmada aynı zamanda YÖK Tez Merkezi’nde tarama yapılmış ve Afganlılarla ilgili daha önce yapılmış alan araştırmalarından yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Göç, tarih boyunca insanların yer değiştirmesi olarak bilinen evrensel bir olgudur. Bu konu üzerinde yapılan araştırmalar, zaman içinde geniş bir perspektife yayılmış ve göçle ilgili çalışmalar da bu evrimsel değişimlere uyum sağlamıştır. Göçün nedenleri ve türleri değiştikçe, yönetimi ve iş birliği alanındaki algılar da değişmekte ve gelişmektedir. Göç, genellikle coğrafi bir değişiklik olarak tanımlanır. Ancak günümüzde bu hareketliliğin küresel bir sorun haline gelmesi, göç çalışmalarının önemini artırmıştır (Dönmez Kara, 2015: 10). Bu bağlamda, çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesini oluşturan birinci bölümde, kavramsal olarak göç ve tanımı, göçün tarihsel gelişimi, insanları göçe iten sebepler açısından göçün nedenleri ve göç çeşitleri konuları ele alınmaktadır. Bu analiz, göç olgusunun sebeplerini ve çeşitliliğini anlamak için önemli bir temel oluşturmaktadır.

1.1. Göç Kavramı ve Tanımı

Yaşam mücadelesi veren insanoğlu doğduğu ve yaşadığı bölgeler arasında ve o bölgede hayatını sürdüren insanlarla yakından ve uzaktan bir etkileşim içerisinde bulunarak, sosyal ve fiziksel aktivitelerde yer almaktadır. Göç, mekânsal değişikliklere bağlı olarak gerçekleşen bir süreçtir ve insanların psikolojik durumu başta olmak üzere toplumu etkileyen bir kavramdır. Göç eden bireyler, yeni bir mekâna uyum sağlama sürecinde birçok zorlukla karşılaşır ve bu süreçte toplumsal yapı ve ilişkiler de değişebilir. Göç, demografik yapıyı, kültürel çeşitliliği ve sosyal ilişkileri etkileyerek toplumda derin etkiler bırakabilmektedir (Ekici ve Tuncel, 2016: 11).

Göç yüzyıllar evvel insanoğlunun hayatının bir parçası olarak gün yüzüne çıkmıştır. Şimdiye kadar göç kavramını tüm incelikleri açıklayabilen bir tanımlama yapılmamış olmasına karşın kavramın tanımına ilişkin farklı görüşler ve öneriler ortaya atılmıştır (Çakı, 2018: 8). Birey ya da bireylerin; ekonomik, siyasal, sosyal, doğal veya doğal olmayan zorluklar sonucunda, sürdürmekte olan yaşamı ve bulunduğu toplumu geride bırakarak, daha iyi bir hayat sürdürebileceği düşüncesiyle ve refah seviyesi yüksek olan yerlere giderek yerleşmesine verilen genel ada göç

denilmektedir (Atak, 2016: 4). Avrupa Birliği (AB)'nin göç tanımı ise “*Bir insanın uluslararası sınırlar arasında (uluslararası göçler) veya bir devlet içinde (iç göçler) bir yıldan fazla bir süre için gönüllü veya gönüllü olmadan, düzenli veya düzensiz şekilde gerçekleştirdikleri hareketleridir*” (<https://home-affairs.ec.europa.eu/>, 2022). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişin Yönetmelik'e göre göç kavramı *düzenli ve yasal yollarla Türkiye'ye girişi, kalışı ve çıkışı ifade eden göç ile yasa dışı yollarla gerçekleşen ve izinsiz giriş ve çalışmayı içeren düzensiz göçü kapsar. Uluslararası koruma ise mültecilerin ve sığınmacıların haklarını ve korunmalarını sağlamaya yönelik uluslararası hukuki çerçeveyi ifade eder.*” (www.resmigazete.gov.tr, 2022). Türk Dil Kurumu Sözlüğünde ise göçün tanımı şu şekildedir: “Göç, insanların veya toplulukların ekonomik, sosyal ve siyasi nedenlerle bir ülkeden farklı bir ülkeye veya bir yerleşim yerinden farklı bir yerleşim yerine hareket etmesini, yer değiştirmesini hicret etmesini ifade eder” (www.tdk.gov.tr, 2022). Daha basit bir tanıma göre göç, çalışmak ve daha iyi hayat olanaklarını ulaşmak maksadıyla, bireylerin doğdukları ve hayatının bir kısmını geçirdikleri mekânları ve bölgeleri terk edip gelişmiş yerlere giderek kalıcı ya da geçici olarak yerleşmeleridir (Barışık, 2020: 3). Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün Göç Terimler Sözlüğü 'ne göre göç (migration); “insanların farklı sebeplerle uluslararası sınırları geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirme eylemidir” (IOM, 2022). Bu eylem, kişinin yaşadığı yerden ayrılıp başka bir yerde yerleşim kurması veya yer değiştirmesini ifade eder. Göç, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, ekonomik göçmenler ve aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden insanları içeren çeşitli nüfus hareketlerini kapsar. Yukarıda yapılan tanımlamaların ortak noktası, göçün genel olarak insanların yer değiştirme eylemi olduğu ve insanların göçü farklı amaçlarla gerçekleşebileceğidir (Çakı, 2018: 9-10).

Bu bağlamda göç temelde bir yer değiştirme eylemi olmakla beraber uzaklığa göre eylemin gerçekleştiği bölgelere, devamlılık arz eden ve nedenlerine göre çeşitli türlere ayrılması mümkündür. Bu doğrultuda insanların kendi yaşadığı bölge dışında kısa süreliğine yerleşme anlamı taşımayan yer değiştirmeler ve seyahatler ise göç olarak ifade edilmez. Göç kavramı geniş olmakla beraber, ülke sınırları içerisinde olabileceği gibi ülke sınırların ötesine, hatta kıtalar arasını da kapsamaktadır. Göç,

sosyo-ekonomik açıdan iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç, bir ülke sınırları içinde yaşayan bireyin, genellikle bir yıldan daha kısa bir sürede, yaşadığı ortamı değiştirme amacıyla başka bir yere taşınmasıdır. İç göç, genellikle kırsal kesimden kentsel bölgelere veya ekonomik fırsatların daha yoğun olduğu bölgelere yapılan yer değiştirmeleri içerir. Dış göç ise bireyin ülke sınırlarının dışında, farklı bir ülkeye yaşadığı ortamı değiştirmek amacıyla gitmesidir. Dış göç, genellikle daha iyi ekonomik koşullar, iş imkanları, eğitim veya siyasi istikrar arayışı gibi nedenlerle gerçekleşir (Barışık, 2020: 3).

Göç kavramının olgusal manada anlaşılabilmesi için hem insanlık tarihinde göçün yerinin sağlıklı bir şekilde araştırılması hem de hali hazırda bulunan devlet sistemindeki yöneticiler tarafından göçün nasıl algılandığının anlaşılması gerekmektedir. Bu sebeple ilk olarak göç olgusunun tarihsel gelişimi anlatılarak sonrasında göçün nedenleri, türleri açıklanmaya çalışılacaktır (Deniz, 2020: 8-9).

1.2. Göçün Tarihsel Gelişimi

Göçün tarihinin insanoğlunun var oluşunun tarihi kadar eski olduğu konusunda genel bir görüş bulunmaktadır (Kahraman ve Tanıyıcı, 2018: 239). Göç; en basit tanımıyla birey ve toplumun zorunlu ve gönüllü nedenlerinden ötürü yani ekonomik, sosyo-kültürel, siyasi, dini vb. çatışmalarından yer değiştirme eylemine girişme durumudur. Yukarıda tanımlanması açık bir şekilde yapılsa da göç olgusu; anlaşılması ve idrak edilmesi güç, karmaşık bir konudur (Deniz, 2020: 9).

İnsanlık tarihi, göç hareketlerinin tarihine dair önemli bilgiler sunar. Bu bağlamda insanoğlu var oluşundan bu yana, ekonomik zorluklar, toplumsal değişimler, doğal afetler gibi olaylar nedeniyle göç etmişlerdir. İlk göçler, insanlığın kökenleri ve kültürel geçmişi hakkında önemli ipuçları sunabilir. İnsanoğluna ait arkeolojik buluntular, göç olgusunun insanlık tarihiyle eş zamanlı olduğunu göstermektedir. Bu buluntular, ilk göçlerin başladığı noktaları ve yönleri hakkında önemli veriler sunmaktadır. Bu durum, göçün insanlık tarihiyle derinlemesine bağlantılı olduğunu ve insanların yaşam koşullarına uyum sağlama yeteneklerini yansıttığını göstermektedir (Bae vd., 2017: 1-7). Örneğin Güvenç (1984: 167) “insanların ilk evresinde yaşamlarını genellikle avcılık ve toplayıcılıkla devam ettirdikleri için sürekli göç

ettiklerini belirtmektedir”. Araştırmalarda dikkat çeken diğer bir konu tarihin o dönemindeki topluluklar arasında bile bölgeler arasındaki fırsat eşitsizliğinin bulunduğu dair görüşler bulunmaktadır (Coşkun, 2021: 7).

Göçün tarihsel gelişimi, insanoğlunun yaşam sürecinde köklü değişimleri ve büyük göç hareketlerini bizzat gözlemlemiş ve zaman zaman büyük sosyal değişimler makro göç hareketlerine tanıklık etmiştir (Babuş, 2006: 19). “*Örneğin Doğu Avrupa’dan Cermenlerin ve Orta Asya’dan Hunların göçleri Büyük Roma İmparatorluğunda hem siyasi hem de sosyal değişimlere neden olmuştur*” (Coşkun, 2021: 7). Başka bir taraftan keşfedilmemiş kıtalar insanların hayat sürdürdükleri yere evrimleşerek daha sonra insanların doğasında olduğu gibi diğer göç hareketleriyle daha fazla kıtaların ortaya çıkması yeni kıtaların keşfi Avrupa’dan Amerika’ya makro göç eylemlerine neden olduğu gibi, bu yer değiştirme hareketleri iki kıta (Avrupa ve Amerika) arasında büyük değişimlere yol açmıştır (Baykal, 1961: 5).

Küresel ve uluslararası göçün kapsamlı ve süreklilik arz eden etkileri günümüze kadar devam etmiş ve bu anlamda beş göç dalgasından bahsedilmektedir: (Coşkun, 2021: 8).

1. Göç dalgası XVII. Yüzyılda sömürgeci güçlerin Avrupa’dan yer yüzüne yayılıp belirli yerlere yerleşmesidir.
2. Göç dalgası XVII. ve XVIII. yüzyıllar arasında bölgede güç sahibi olan gruplar, para karşılığında Afrika’dan Amerika’ya köle taşımacılığı yaparak, kıtalar arası göç eylemini oluşturmuştur (Yılmaz, 2014: 1687).
3. Göç dalgası XIX. Yüzyılların başlarında dağılan imparatorluk nüfusunun (Avusturya, Osmanlı) ana vatanlarına dönüşleriyle oluşturulmaktadır.
4. Göç dalgasını II. Dünya Savaşı tüm bölgelerde bittikten sonrası hayatta kalan nüfusun anavatanına dönüşü oluşturmaktadır.
5. Son göç dalgasını 1950’lerden sonra büyük çaplı göçleri işçi kesimi oluşturmaktadır.

Göçün tarihsel gelişimine göre yeryüzündeki yerlere insanların göç hareketleri Arap dünyasında göç, kavimler göçü ve diğer göçler, yeni kıtalara göç gibi çeşitli başlıklar altında bahsedilebilir.

Arap Dünyasında Göç

İnsanoğlu İslam diniyle tanışmadan önce Arap ülkelerinde göç eylemleri gerçekleşmiştir. Orta doğuda Türk yerleşim süreci, başlangıçta Hitit Devleti'nin ticaret yollarını ele geçirme amacıyla başlamış ve Oğuzların 7. yüzyılda yerleşmesiyle derinleşmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'nin bölgeye hâkim olmasıyla Türk etkisi artmış, Selçuklular döneminde Türkmen boyları bölgeye göç ettirerek yerleştirilmiştir. Ardından Osmanlı Devleti'nin 1516'da hâkimiyetinin başlamasıyla, devletin iskân politikaları doğrultusunda Suriye'ye çok sayıda Türkmen yerleştirilmiştir. Osmanlı döneminde Türklerin nüfusu ve yerleşimi artarak devam etmiş, Suriye'de önemli bir Türk yoğunluğu oluşmuştur. Ancak Rus saldırıları ve Arap milliyetçiliği etkisiyle Türkmen ve Çerkesler Suriye'ye yerleştirilmiştir. Günümüzde Türkmenler, özellikle Golan Tepeleri, Hama, Humus, Şam, İdlib, Halep, Lazkiye, Tartus, Dera ve Rakka'da yoğunlaşmıştır. Bu Türk nüfusu, Osmanlı dönemindeki iskân politikaları ve Arap göçleriyle şekillenmiş, Türkiye'deki Türklerle akrabalık bağları sürmüştür (Mollaalioglu, 2020: 20).

Günümüzde Orta Doğu'da çıkan karışıklıklar ülkelerde meydana gelen huzursuzluklar insanları kendi öz yurdundan göç etmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Özellikle Suriye'deki iç savaş gerçekten büyük bir insani krize neden olmuştur. Bu çatışmalar ve kargaşa, milyonlarca insanın kendi ülkelerinden kaçarak mülteci durumuna düşmesine yol açmıştır. Suriye'deki iç savaş, başlangıcından bu yana giderek artan bir şiddetle devam etmekte ve bu savaşa İran ve Rusya gibi dış güçler de müdahil olmaktadır. Suriye'deki sorun, uluslararası toplumun çözüm bulmaya çalıştığı bir mesele haline gelmiştir. Birçok ülke, diplomatik, insani ve askeri yollarla çözüm arayışında bulunmuştur. Ancak şu ana kadar tam bir çözüm elde edilememiştir. Bu nedenle Suriye'deki olaylar devam etmekte ve daha fazla insanın Suriye'den komşu ülkelere ve Avrupa'ya yönelerek mülteci durumuna düşmelerine sebep olmaktadır (Dinçer ve Eşsiz, 2021: 69).

Kavimler göçü ve diğer göçler

Asya Hun İmparatorluğu'nun iç karışıklıklar ve Çin baskısı gibi sebeplerle çöküşe geçmesi, hükümdar Hohanyeh ve kardeşi Çiçi arasındaki anlaşmazlıklarla Orta

Asya'da karmaşaya neden olmuştur. Bazı Hun kabileleri, Çiçi'nin liderliğinde batıya göç edip, Talas boylarına yerleşerek yeni bir siyasi birlik kurmuşlardır (<https://www.haberturk.com/>, 2023). Ancak Çiçi, M.Ö. 36 yılında Çin saldırıları sonucunda öldürülmüş, bu da Hun halkının dağınık bir şekilde yaşamasına yol açmıştır. Öte yandan, Hohanyeh'e bağlı kitleler, iç anlaşmazlıklar nedeniyle Kuzey ve Güney Hunları olarak ikiye ayrılmıştır. Kuzeydeki Hunlar bağımsız bir devlet kurarken, güneydekiler Çin hâkimiyetinde kalmaya devam etmiştir. Kuzey Hun Devleti kısa sürede birçok şehri ve devleti kontrol altına alsa da Çin saldırılarının hedefi olmuş ve M.S. 155 yılında dağılmıştır. Dağılan devletin göç etmek zorunda kalan halkı, daha önce bölgede yaşamış olan soydaşları Çiçi Hunları ile birleşmiştir. Bu birleşik Hun kavmi, Kazakistan bozkırlarında 374-375 yıllarına kadar yaşamış ve daha sonra Avrupa Hun Devleti'ni kurmak için batıya doğru hareket etmiştir. Balamir liderliğindeki Hunlar, 374-375 yıllarında İtil Nehri'ni geçerek Avrupa'ya ulaşmıştır (Çapan ve Güvenç, 2017: 633). Bu dönemde, Gotlar ve Alanlar gibi birçok kavim, Hunların batıya doğru göçüyle birlikte ani bir şekilde harekete geçmiştir. Bu büyük yer değiştirme hareketi, tarih boyunca "Kavimler Göçü" olarak anılacak ve Türk varlığının Avrupa'ya yayılmasına olanak tanırken, Avrupa'daki kavimlerin ve devletlerin sosyal, siyasi ve ekonomik durumlarında derin değişikliklere yol açacaktır. Özellikle Büyük Roma İmparatorluğu, bu göçler nedeniyle zorlu bir süreçten geçmiş; doğu kanadı Türk akınlarıyla mücadele etmiş, batı kanadı ise yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır (Çapan ve Güvenç, 2017: 634).

Bazı Türk kabileleri bugünkü İran, Azerbaycan, Hindistan, Irak ve Anadolu bölgelerine göç etmişler. Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, 1877-78 Osmanlı-Rus savaşları esnasında, Tuna boylarından, Balkanlardan ve Kırım'dan Anadolu'ya yapılan toplu göç, 93 Muhaceratı olarak bilinir. 1950'li yıllarda, Balkan Türklerin, Balkan ülkelerinden Romanya, Yugoslavya, Bulgaristan ve Rusya'dan Türkiye'ye toplu göç eylemlerini gerçekleştirmiştir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2022). Ayrıca bu göç hareketlerine Afganistan'ın Rusya tarafından işgali ile 2,5 milyon Afgan'ın yurdundan edilmesi eklenmiştir. Özetle, Afganistan uzun süredir istikrarsızlık ve çatışmalarla mücadele etmiş bir ülke olup, dış müdahaleler ve çıkar mücadeleleriyle de sık sık karşılaşmıştır. Bu nedenle, Afganistan'dan göç etmek zorunda kalan

mültecilerin Türkiye, sığınma ve Avrupa'ya geçiş için transit bir ülke konumundadır. Türkiye, Afgan mültecilere sığınma imkânı sağlamakta ve uluslararası koruma ilkelerine uygun olarak yardım etmektedir. Ancak, Avrupa ülkeleri, göç akımlarını kontrol altında tutmak için sınırlamalar getirmekte ve mülteci kabul politikalarında kısıtlamalar uygulamaktadır. Afganistan'da istikrarın sağlanması, barışçıl bir siyasi sürecin oluşturulması ve mültecilerin kendi ülkelerine güvenli bir şekilde dönebilmeleri için uluslararası iş birliği ve çabalar önemlidir (Baytar, 2022: 203).

Yeni Kıtalara Göç

İnsanoğlu doğası gereği her şeye sahip olmak ister fakat bunların çoğuna ulaşamaz. Ancak güzel bir hayata sahip olma arzusunu ömrünün sonuna kadar sürdürür. Bu arzusuna ulaşmak için uzun ve kısa mesafeli göçler için hatta kıtalar arası göçler için de harekete geçebilir. Ayrıca devasa kara parçalarına yani kıtalar arası göçler de mevcuttur. Bu bağlamda Amerika topraklarına yapılan göçler bu örneği güçlü kılacaktır (Yılmaz, 2014). Amerika'nın keşfi ve göç tarihine dair çeşitli görüşler bulunmaktadır. 1492 yılında Amerika'nın Kristof Kolomb tarafından keşfi edilmesi, bu kıtada doğal kaynaklarının bol olması Avrupalı göçmenlerin göç hareketlerinin başlamasına neden olmuştur. Göçmenler kıtaya gelip yerleşmeye başlamış, bu göçler zamanla artmıştır. İlk yıllarda hastalıklar ve yerli halkla çatışmalar yaşanmış, ardından sorunlar çözülmüştür. Bu kıtada çalıştırılmak için Afrika'dan köleler getirtmiş ilerleyen zamanlarda bu durum ırkçılığı gündeme getirmiştir. Amerika'nın sanayileşmesi ve sanayi devriminin etkisiyle Avrupa ve diğer bölgelerden göçler artmıştır. 1815-1890 arasında iki büyük göç dalgası meydana gelmiştir. İlk dalgada, 1815-1860 yılları arasında yaklaşık beş milyon insan Amerika'ya göç etmiştir. İkinci dalgada ise, 1860-1890 yılları arasında yaklaşık on milyon göçmen Amerika'ya yerleşmiştir. Bu göç dalgalarının çoğu Britanya adaları, Almanya, İskandinavya, İsviçre ve Hollanda gibi bölgelerden gelmektedir. 1890-1920 arasındaki göç dalgası ise "yeni göç" olarak bilinmektedir. Bu dönemde özellikle Avusturya-Macaristan, Rusya, Yunanistan, Romanya ve Türkiye gibi güney ve doğu Avrupa ülkelerinden gelen yaklaşık on beş milyon göçmen, Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiştir. Bu göç dalgası Amerika'nın demografisini ve ekonomisini önemli ölçüde etkilemiştir (Arslan, 2022: 9-11).

1.3. Göçün Nedenleri

İnsanlar daha iyi bir hayata ulaşmak için farklı yerlere göç etmektedir. İnsanlık tarihinden günümüze kadar gelen göç hareketleri iki türdür: Birincisi kısa mesafeli (ülke içi) göçler, ikincisi ise uzun mesafeli (ülke dışı) göçlerdir. Yaşadığımız dünyada yaratılan, icat edilen ve yapılan her şeyin mutlaka bir sebebi vardır. Bu yüzden geçmişten günümüze kadar yapılan tüm göç hareketlerinin en büyük sebepleri ise ekonomik, siyasi, sosyo-kültürel, doğal afetler ve din olarak bilinmektedir (Dönmez Kara, 2015: 15). Tablo 1.1. de göçün nedenleri özetlenmektedir. Tablo 1.1. de insanları göçe iten sebepler: Daha iyi bir yaşam ve fırsatlar, göç politikaları ve iç çatışmalar, sosyal etkileşim, ekonomik baskı olarak ele alınmıştır (Coşkun, 2021: 10).

Tablo 1.1. Göçün nedenleri

İlişki	Göçe iten sebep	Göç etme karar şekli	Göç şekli
Ekonomi ve insan	Daha iyi bir yaşam ve fırsatlar	Özgür irade ile	Bireysel göç yâda aile göçü
Devle ve insan	Göç politikası ve iç çatışmalar	Zoraki	Yerinden edilmek
		Şartların ağırlığından	Kaçmak
Kolektif davranışlar	Sosyal etkileşim	Kitlesele	Kırsaldan kentlere göç
Doğa ve insan	Ekolojik baskı	İlkel reaksiyon	Süresiz yer değiştirme
			Sürelil yer değiştirme

Kaynak: (Petersen, 1958: 266'den uyarlanmış ve Coşkun (2021:10) doktora tezinden aktarılmıştır).

1.3.1. Ekonomik Nedenler

Dünya genelinde insanlar yaşadığı yeri, ülkesini, sosyal ve kültürel değerlerini ardına bırakarak kendisi ya da ailesiyle refah bir hayat sürdürme umuduyla, geliri iyi olan bir çalıma yeri ve fırsatlar bulabilmek için başka ülkelere göç ederek kendisini ve ailesinin geleceklerini teminat altına almak istemektedirler (Dönmez Kara, 2015: 16). Bu bağlamda insanların ana vatanlarını terk ederek başka bir ülkeye ya da bir kıtaya göçe zorlayan en büyük etkenlerden biri, ekonomik etkendir. Ekonomik göçlerin

sebebi işsizliğin artması, devlet ekonominin çökmesi, vergilerin daha çok artması, dış ülke tarafından ablukaya uğraması, enflasyon vb. gibi makro düzeyde ülken sınırlar içinde gerçekleşen olayların boy göstermesidir (Çakı, 2018: 12). Bu yüzen insanlar hayatta kalmak için ailesini ve kendisini zor durumda bırakmamak için ekonomik açıdan zengin olan ve iş fırsatları bol olan yerlere ya da dış ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır (Atak, 2016: 5).

Yukarı da zikredildiği gibi dünya genelinde göç veren ülkelerin en önemli nedenlerinden biri ekonomik göçtür ki, iç ve dış göç eylemlerinin gerçekleşmesine sebep olmuştur (Atak, 2016: 5). Bu doğrultuda iş imkanlarının azalması, doğal kaynaklarının tükenmesi, ulaşım imkânlarının kısıtlı olması ve hayat şartlarının zorlaşması, yatırımcıların ticarete sıcak bakmaması, turistik yerlerinin kullanıma açılmaması, gelir dağılımındaki adaletsizlikler ve devlet içinde yolsuzlukların artması ülke halkının, yaşadığı bölgeden veya yurdundan göçmesine zemin hazırlayarak, ekonomisi çok gelişmiş ve iş fırsatları bol olan, sosyal ve kültürel bakımdan zengin olan bölgelere yada ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır (Atak, 2016: 5). Bilindiği üzere dünyada yaşanan sürekli değişim bireylerin eğitim, sağlık, gıda ve kısacası günlük temel ihtiyaçlarının daha iyi karşılanması bakımından beklentilerinin daha da altında olması durumunda, devamlı bir kazanç elde etmeyi zorunlu kılmıştır. Bu tarz nedenler bireyleri daha iyi bir hayat sürebileceği yerler aramaya zorlamıştır. Dolayısıyla yaşanan bireysel ve kitlesel göç, daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak için bir strateji olmuştur (Yıldız, 2018: 1830).

1.3.2. Siyasal Nedenler

Belli bir kara parçası üzerinde insan kaynaklı olaylardan meydana gelen savaş, işgal, devrim, terör, dini ve siyasi olaylar gibi eylemlerden dolayı gerçekleşen göçe siyasi göç denir. Örneğin Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşanan terör saldırıları ve iki örgüt arasında çıkan çatışmalar o bölgede yaşayan insanlar evlerini, kültürel değerlerini ve sosyal hayatlarını terk etmeleri bir siyasi göç olarak nitelendirmektedir (Atak, 2016: 21). Ayrıca 2011’de Suriyeli vatandaşlar de öz ata topraklarını siyasi sebeplerden terk etmek zorunda kalarak Türkiye sınırlarından geçip bu ülke sınırları içinde yaşamaya devam etmiştir (<https://tr.wikipedia.org/>, 2022).

Siyasal nedenlere göre dünya çapında gerçekleşmiş olan göç eylemlerine bakıldığında politik ve bürokratik düşüncelerin çok etkili olduğu dikkat çekmektedir. “Özellikle 1989 ve 1991 yılları arasında Orta ve Doğu Avrupa’da yaşanan politik dönüşüm, uluslararası göç hareketlerini artırmış ve Soğuk Savaşın sonlanması ile birlikte yeni göç akımları başlamıştır” (Özyakışır, 2013: 19-20). Siyasal göç hareketleri için diğer bir örnek ise Asya kıtasında olan Ortadoğu bölgesinde uzun yıllardır süren savaşlar, İran’da yaşanan yönetim değişikliği, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin ekonomik ve siyasal yönetim sistemindeki değişiklikler, buna bağlı olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin Afganistan’da gerçekleştirdiği yıkımlar, zulümler milyonlarca insanın ölümüne sebep olması, insanların yaşadığı bölgeleri terk etmesi, iyileştirici bir düzeninin olmaması başlıca göçe iten siyasi sebeplerdendir (Canan Öykü Dönmez Kara, 2015: 20). Bu bölgede 1919’dan günümüze kadar yapılan göçlerin en büyük kısmını siyasi nedenlerden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

Devlet adamlarının kendi çıkarı doğrultusunda çalışmalar yapması sonucunda adaletsizliğe maruz kalan millet haklarının verilmediği bir ortamda ve can güvenliğinin tehlikede olmasına bağlı olarak ortaya çıkan göç olayları, ya güç kullanarak yani zorla yerinden edilmesi ya da hayat koşullarının ağırlaşmasından dolayı kaçma şeklindedir (Coşkun, 2021). Siyasi sebeplerden doğan göç hareketleri ve bu doğrultuda insanları göçe teşvik eden nedenler başlıca şu şekilde sıralanabilir (Özgür, 2009: 18):

- ❖ Savaşlar
- ❖ İç ve dış savaşlar
- ❖ Terörizm olayları
- ❖ Irkçılığın taban yapması
- ❖ Etnik temizlik (insanların zorla yerinden edilmesini amaçlayan değişik siyasal politikaları ifade eder).
- ❖ Soykırım (siyasal, ulusal, ırksal ya da dinsel bir sebeple azınlık olan insan topluluğunu toplu yok etme eylemidir).
- ❖ Sürgün
- ❖ Zulüm, baskı eylemi

- ❖ İnsan haklarının ihlali
- ❖ Totaliter rejim (Tüm yetkilerin merkezileştirildiği, devlete mutlak itaat ve diktatörlük yönetimidir. Bu sistemde bireylerin tüm yaşam alanlarını devlet kontrol etmektedir).
- ❖ Gelir adaletsizliği
- ❖ Güvenlik sorunu

1.3.3. Sosyal ve Kültürel Nedenler

İnsan doğası gereği her şeyi merak etmekte olup maceralara atılma isteği her zaman olmuştur. Fakat birçok insan maceraperestlik yanının peşinden gitmektedir. Bu tür eylemlerde bilgi birikimini artırarak tecrübe kazanır ve göç ettiği yerlerin kültürel değerlerinin benimsenmesi sosyal ilişkilerin güçlendirmesi için çabalamaktır. Bu tarz insanlar kendilerini ve kültürel ve sosyal statülerini artırmak için eğitim, sağlık ve sosyal olanakların daha yüksek olduğu gelişmiş ülkelere doğru göç hareketlerine başlamaktadır (Yıldız, 2018: 1831).

Sosyal ve kültürel sebeplerden göç hareketlerine başvuran insan topluluğunun bir başka nedeni ise başka bölgelerde hayat standartlarının veya yaşam kalitesinin artmış olması, sosyal ve kültürel bakımdan zengin olması ve her açıdan gelişmiş, şeffaf ve halka açık bir yönetim şekline sahip olmasıdır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 5). Ayrıca anakent olmaya doğru giden kent bölgelerinde ve gelişmekte olan ülkelerde eğitim, sağlık, ulaşım imkânları ve kamu hizmetlerinde bir aksaklık çıkmaksızın sistemli bir şekilde kamuya hizmetin sunulması ve altyapı sistemlerinin yüksek teknolojiler ile donatılması, iletişim konusunda hizmet performansının daha yüksek olması bu çekici yönüyle birey ve toplumların göç etmesine neden teşkil etmektedir (Oral ve Çetinkaya, 2017: 5).

İnsanların göç kararları üzerinde etkili olan bir diğer neden kültürel birikimleri manevi yönden artırma düşüncesi ile yapılan sosyal nitelikli göçlerdir. Bu göç hareketlerinin, temelde maddi ve manevi açıdan tatmin sağlamak amacıyla yapıldığı ortadadır. Bu doğrultuda farklı coğrafyalarda hayatını sürdüren ve daha sonra dağılmış ailelerin bir müddet sonra bir araya gelmek amacıyla yapmış oldukları göçler de bu

başlık atında değerlendirilebilir (Yıldız, 2018: 1831). Sosyal kültürel sebeplerden doğan göç eylemlerinin başlıcaları aşağıda sıralanmıştır (Özgür, 2009: 18):

- ❖ Ekolojik aşırılık (Artan talep karşısında doğanın bilinçsiz bir şekilde kullanılması sonucu doğal dengenin bozulması insan hayatını olumsuz etkiler
- ❖ Hayvan hakları savunuculuğu
- ❖ Eğitim
- ❖ Sağlık
- ❖ Artmakta olan nüfus sayısı (Doğum oranının ölüm oranından fazla olmasına nüfus artışı denir. Bir bölgede nüfus artışının hızlı olması göçe neden olur).
- ❖ Güvenlik (Kan davaları, aileler arasındaki geçimsizlikler, dinsel baskılar sosyal göçlere sebep olur).
- ❖ Sınıflar arası çatışmalar

1.3.4. Doğal Nedenler (Afet)

Birey ve toplumun belli bir coğrafi bölgede ortaya çıkan doğal afetler sonucunda meydana gelen göçlere afet göçleri denir. Dünyanın belli bölgelerinde ortaya çıkan doğal afetler bir taraftan o bölgenin coğrafi ve jeolojik örgüsünü değiştirirken, diğer bir taraftan da bölge sakinlerinin hayat düzenini altüst ederek sosyal ve kültürel değerlerini bozguna uğratarak büyük zararlar vermektedir (Dönmez Kara, 2015: 17-18). Bu tür olaylardan kaynaklanan zararlar iki türdür: Maddi açıdan zararlar, manevi açıdan zararlar. Maddi açıdan zararlar afet olaylarının vuku bulduğu yerlerde ise insanların tüm varlıklarının tamamı ya da bir kısmının yok olmasıdır. İkinci zarar ise manevi açıdan zarar bu tür olayların gerçekleştiği yerlerde bireylerin ruh halini negatif yönde etkileyerek gelecekte psikolojik travmalara maruz kalan zararlıdır. Ayrıca doğal afetlerinin gerçekleştiği bölgelerde insanların en yakınlarının kaybetmesi hem maddi hem de manevi açıdan zararlıdır.

İnsan ve çevre arasındaki ekolojik düzen sistemi dört ana dengeyi içinde barındırır. Birincisi, toplumun ihtiyaçlarıyla çevresel sistemlerin taşıma kapasiteleri, ikincisi insanların doğumla ölüm eylemlerinin dengeli artış oranı, üçüncüsü, insan topluluğu ile diğer canlıların ihtiyaçları, dördüncüsü ise toplum arasında olan hastalıklı

mikro organizmalar arasındaki dengelerdir. Doğada bulunan bu dengelerin altüst olması birey ve toplumları yaşadığı bölgeden dengelerin korunduğu yerlere doğru göç eylemlerini başlatmaktadır (Canan ve Kara, 2015: 17). İnsanlar iklim değişiklikleri, deprem, heyelan, çölleşme, taşkınlıklar, makro düzeyde sel, volkanik patlamalar, kuraklıklar (Atak, 2016: 12) gibi çevresel faktörler nedeniyle hayatlarının bir kısmını geçirdikleri bölgeleri terk etmek zorunda kalarak farklı bölgelere göç etmektedir. Ayrıca doğa ve göç arasında kurulan ilişkide iki temel düşünce savunulmaktadır. Minimalist düşünce savunucularına göre göçe iten sebepler çevresel bozulmadır. Maksimalist düşüncesine göre ise göçün etkisiyle çevresel düzensizlikler ve aksaklıklar oluşmaktadır (Çakı, 2018: 13-14).

Türk topluluklarının Orta Asya'dan göç etmelerinin sebeplerden biri, 4. yüzyılda bu bölgede meydana gelen kuraklık ve kıtlık olmuştur. Bu doğal afetler, tarımsal faaliyetler için uygun olmayan koşulların oluşmasına ve insanların geçim kaynaklarının azalmasına yol açmıştır (<https://turktoyu.com/>, 2023). Bir başka örnek olarak, 1906 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), Kaliforniya'da meydana gelen deprem sonucunda yaşanan göç dalgası, ülkenin tarihindeki en kötü doğal afetlerden biri olarak kabul edilir. Deprem ve ardından gelen yangınlar, binlerce kişinin hayatını kaybetmesine ve büyük hasarlara yol açmıştır. Tahminlere göre, ölenlerin sayısı 3.000' den fazladır (<https://tr.wikipedia.org/wiki/>, 2022). Doğal afetlerden kaynaklanan göçlerin örnekleri oldukça fazladır. Afetler genel olarak doğal afetler ve insan kaynaklı afetler olmak üzere iki kategoride ele alınmaktadır (<https://www.afad.gov.tr/>, 2023):

Doğal kaynaklı afetler:

- ❖ Kasırga
- ❖ Tayfun
- ❖ Hortum
- ❖ Deprem
- ❖ Volkanik patlamalar
- ❖ Seller (tatlı su, tuzlu su)

- ❖ Çığ, kar ve dolu tufanı
- ❖ Büyük çaplı yangınlar
- ❖ Kuraklık ve kıtlık
- ❖ Veba ve Covid-19 gibi salgınlar artması

İnsan kaynaklı afetler:

- ❖ Nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar
- ❖ Endüstriyel kazalar
- ❖ Göçmenler ve yerlerinden edilenler
- ❖ Ormansızlaşma
- ❖ Su çekilmesi
- ❖ Çatışma ve savaşlar vb.

1.3.5. Dini Nedenler

Bireylerin hak ve din özgürlüklerinin kısıtlanması, yerel veya dini çatışmalar yüzünden huzurlu ortama erişim düşüncesi, iktidara kalma hırsının gruplar arasında çıkardığı mezhep çatışmaları, yönetim şeklinin çok sert tutumlarının olması, siyasi görüş sebebiyle meydana gelen baskılar ve adaletin tesis edilmemesi gibi sebeplerden dolayı siyasi, sosyal ve insanların hak ve din özgürlüklerinin aranabileceği topraklara kaçış düşüncesi bireysel veya toplumsal göçlere neden olmaktadır (Yıldız, 2018). Söz konusu dinsel göçler insanlık tarihinde birçok yerlerde gerçekleşmiştir ki buna en büyük örnek ise Müslümanların son peygamberi ve yol arkadaşları Mekke büyükleri tarafından her türlü zulüm, işkencelere maruz bırakılarak 622 yılında Mekke'den Medine'ye doğru göç (Hicret) etmelerine sebep olmuştur (Aydın, 2015: 105-106). Diğer bir örnekte ise Yahudilerin kutsal topraklara (Filistin) sonsuza kadar yaşamak amacıyla yapılan ilk toplu göç hareketleri 1882 yılında gerçekleşmiştir. Daha sonra bu tarz toplu göçlerin artması sonucunda İsrail Devleti 1948 yılında kurulmuştur. Bu bağlamda XIX yüzyıldan itibaren siyasi Siyonizm hareketiyle teşvik edilen bu göçlerin sayısı artmış ve bu kutsal topraklara Yahudileri yerleştirilmiştir (Arslantaş, 2023: 642)

Diğer bir örnek ise Avrupa ülkeleri arasında büyük dini savaşların yaşanmasıdır. Bu savaşlar, Katolik ve Protestan mezhepleri arasında çıkan çatışmalardan kaynaklanmıştır. Bu savaşlar, 13 farklı devletler arasında gerçekleşerek ve Almanya'da yoğunlaşmıştır. Ancak, bu çatışmalar sadece dini farklılıklardan kaynaklanmamış; aynı zamanda siyasi ve politik güçlerin çatışması da şiddetlenmelerine neden olmuştur. Sonuç olarak, bu savaşlar Almanya'da büyük yıkımlara ve kayıplara yol açmıştır. Bu savaşlar, 30 yıl boyunca devam etmiş ve Alman nüfusunun % 60'ını kaybetmesine ve milyonlarca insanın hem ölümüne hem de göç etmesine yol açmıştır. Kıtık ve salgın hastalıklar da savaşla birlikte ortaya çıkmış ve insanların yaşamını daha da zorlaştırmıştır. Savaşın siyasi ve politik çıkar çatışmalarının ötesinde dini farklılıklar üzerinde yoğunlaşması, toplumun derin bölünmelerine ve Almanya'nın ekonomik çöküntüsüne sebep olmuştur (<https://www.insamer.com/tr/>, 2023).

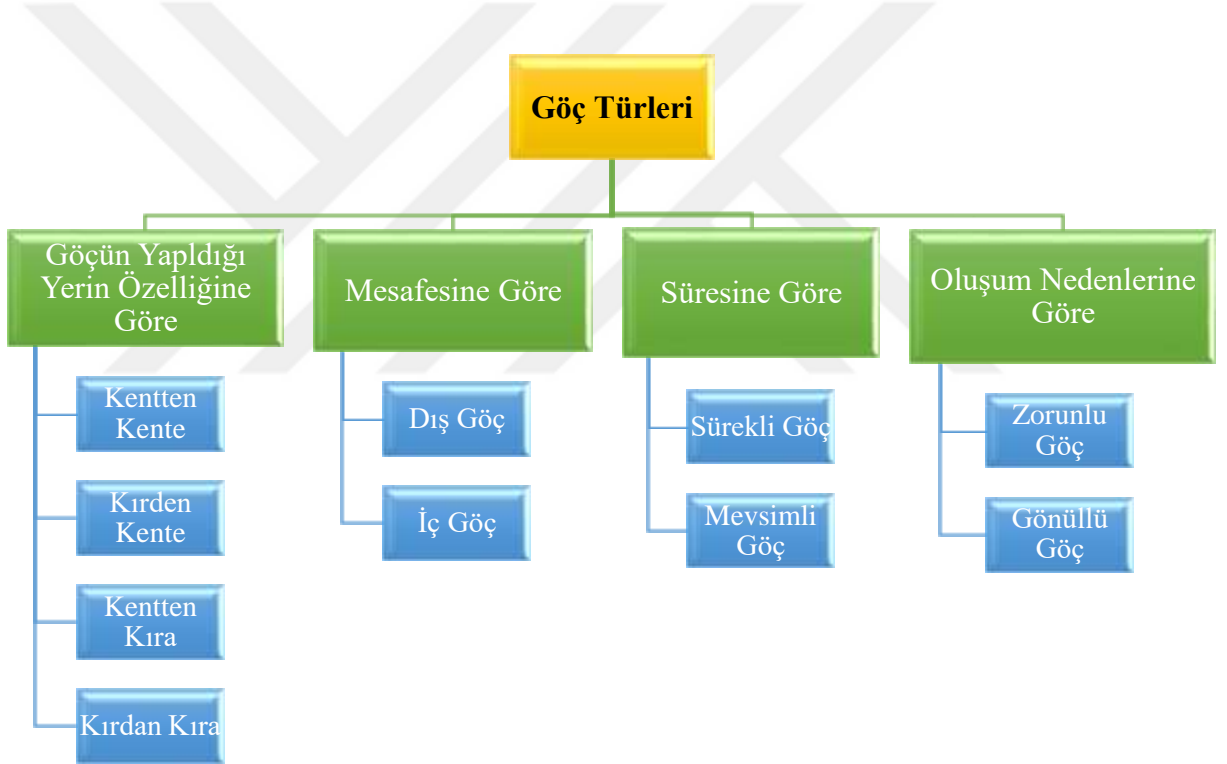
1.4. Göç Çeşitleri

Göç, insanların yaşadıkları yerden özgür iradesiyle ya da zorla yani öz iradesi dışında başka bir yerleşim yerine bireysel ya da toplumsal bir şekilde göçe teşebbüs etmesi olarak ifade edilir. Bu tanıma göre iki tür ana göç çeşidi bulunmaktadır. Birincisi, bireylerin özgür iradesiyle yapılan göçlerdir. Yani insanların genellikle hayat standartlarının yüksek olması arzusu eğitim, sağlık ve sosyal ilişkiler gibi seçeneklerinin toplum içinde gayri iradi göçten farklı olması her zaman gönüllü göçlerin teşvik edici unsurları ola gelmiştir (Arıçam, 2022: 12). İkinci bir ana göç çeşidi ise insanların öz iradesi dışında farklı yerlere göçe zorlanmasıdır. Yani insanların zorla yurdundan edinmesinin arkasında yatan ana sebepler ise; doğal afetler, savaşlar, dini ve mezhebi çatışmalar, siyasi kargaşalar ve politik çıkarımlar gibi nedenlerle toplum arasındaki iradi göçten farklı olarak zorunlu göçlerin gerçekleşmesine zemin hazırlayan unsurlardır (Arıçam, 2022: 12).

Göçün iradi veya zorunlu olmasının yanında insan nüfusunun giderek artması göçün tetiklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Belirli sebeplerden meydana gelen göç, kitlesel olarak büyük çaplı göçler ve küçük çaplı göçler olarak ayrılmaktadır. Özellikle siyasi iktidarların zorlukla karşıladığı veya çözümleyemediği kitlesel göç

hareketleri, mekânsal, sosyal ve siyasi alanda birçok karmaşık sorunu beraberinde getirmektedir (Ekici ve Tuncel, 2015: 14). Bu bağlamda çoğu akademik çalışmada göçle ilişkili farklı gruplandırmalar yapılmıştır. Mesela Fichter'in göç çeşitlenmesi zorunlu ve gönüllü olmak üzere ikiye ayırırken, Peterson'un göç çeşitlilikleri ise; ilkel göç, kontrollü göç, serbest göç ve zorunlu göç şeklinde dört göç türünden bahsetmektedir. Ayrıca Türkiye'de ise ağırlıklı olarak kentten kente, kentten kıra, kırdan kente ve kırdan kıra şeklinde sınıflandırmaktadır (Çakı, 2018: 15). Barışık (2020) göç çeşitlerini Tablo 1.2. de yer aldığı gibi sınıflandırmıştır.

Tablo 1.2. Göç Çeşitlerinin Sınıflandırması

Kaynak: (Aktaran: Barışık, 2020: 4-15)

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇ YÖNETİŞİMİ

Göç, farklı sebeplerle meydana gelen ve bireylerin coğrafi, ekonomik, siyasi veya diğer nedenlerle yer değiştirdiği bir süreçtir. Artan nüfus, kaynakların azalması ve uluslararası göçün artması, göç yönetişimini önemli hale getirmektedir. Göç yönetişimi, yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası aktörlerin iş birliği yaparak göçü düzenlemeyi ve göçmenleri korumayı amaçlamaktadır. Bu süreç, güvenliği ve insan haklarını koruma hedeflerini içerir. Göç yönetişimi, karmaşık ve çok boyutlu bir olguyu ele alır ve çeşitli paydaşların katılımıyla çözüm odaklı politikalar geliştirmektedir. Bu nedenle, çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesini belirleyen ikinci bölümde, yönetim kavramı, göç yönetişimi, Türkiye’de göç yönetişimi, Türkiye’de göç politikaları ele alınmaktadır.

2.1. Yönetişim Kavramı

Fransızca kökenli "gouvernance" kelimesine dayanan yönetim kavramı, uzun bir tarihi geçmişe sahip olsa da günümüzdeki anlamıyla ilk defa 1989 yılında Dünya Bankası tarafından yayımlanan "Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth" raporunda kullanılmıştır. Bu raporda yönetim, politik gücün kullanımıyla ilgili bir kavram olarak tanımlanmıştır (Sobacı, 2007: 2; Soyupek, 2018: 596). Dünya Bankası açısından yönetim, bir ülkenin kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması için belirlenen ilkelere oluşan bir süreçtir. Bu ilkeleri arasında şeffaflık, hesap verebilirlik, sivil toplumun kamu politikalarına aktif katılımı, hukukun üstünlüğü ve bağımsız yargı gibi unsurlar yer almaktadır. Dünya Bankası, yönetişimi sağlıklı kalkınma yönetimiyle eş anlamlı olarak kabul etmiştir (Soyupek, 2018: 294). Bu bağlamda yönetim kavramını geniş bir şekilde tanımlayacak olursak: Örgütsel hedeflerin eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesi için güçlendirilmiş bireylerin, kişisel çıkarlarını önceliklendirmeksizin ortak çıkarlara odaklandığı, iletişim ve etkin bilgi paylaşımının ön planda tutulduğu, karşılıklı güven ve şeffaflığın benimsendiği, müşterek kararlar alabilen, proaktif, empatik, duygusal zekâsı yüksek ve sinerjik bir şekilde örgütsel etkinlikleri gerçekleştiren yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Fidan, 2011: 6-7).

Bilal Eryılmaz'a göre yönetim, kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki karmaşık ilişkiler ağını ve etkileşimlerini ifade eden bir kavramdır. Bu perspektife göre, yönetim bir süreç olarak kabul edilir ve bu süreçte farklı aktörlerin bir araya gelerek kararlar alması ve etkileşim içinde olması önemlidir. Ayrıca, yönetim anlayışı, bu aktörler arasında iş birliğini ve koordinasyonu teşvik ederken, karşılıklı anlayış ve iletişime dayalı bir yaklaşımı benimsemektedir (Aktaran; Batal, 2010: 5).

Bu bağlamda yönetim, gücün kullanımını, karar alma süreçlerini ve vatandaşların yönetim sürecine katılımını belirleyen bir süreçtir. Bu kavram, kamu yönetimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki karmaşık bir sistemi ve bu aktörler arasındaki ilişki ağını ve etkileşimleri ifade etmek için kullanılır. Yönetim anlayışı, şu unsurları içermektedir (Batal, 2010: 5):

- ❖ Esneklik: Yönetim, değişen koşullara uyum sağlama yeteneğini gerektirir. Esneklik, hızlı tepki verme ve yeni zorluklarla başa çıkabilme kapasitesini ifade eder.
- ❖ Demokratiklik: Yönetim, demokratik ilkeleri temel alır ve katılımcı bir karar alma sürecini teşvik eder. Vatandaşların eşit şekilde temsil edildiği, şeffaflığın sağlandığı ve hesap verebilirliğin ön planda tutulduğu bir yönetim anlayışını içerir.
- ❖ Çoğulculuk: Yönetim, farklı paydaşların görüş ve çıkarlarını dikkate alır. Farklı kesimlerin katılımıyla çeşitlilik ve çoklu bakış açılarına yer verir.
- ❖ Açıklık: Yönetim süreci, bilginin paylaşılmasını ve erişilebilir olmasını önemser. Kararlar ve süreçler hakkında açık ve anlaşılır bilgi sağlanması esastır.
- ❖ Hesap verme: Yönetim, karar verenlerin sorumluluklarını ve hesap verebilirliklerini vurgular. Kararların nedenleri ve sonuçlarıyla ilgili şeffaf bir şekilde hesap verme gerekliliği taşır.

- ❖ Yerellik: Yönetişim, yerel düzeyde karar alma süreçlerine önem verir. Yerel yönetimlerin, yerel toplulukların ihtiyaçlarına uygun politikaları geliştirmesini ve uygulamasını teşvik eder.
- ❖ Performans ve toplam kalite: Yönetişim, etkili ve verimli hizmet sunumu için performansı önemser. Sürekli iyileştirme, kalite standartlarına uyum ve sonuç odaklılık gibi unsurları içerir.
- ❖ Yönetişim, bu unsurları bir araya getirerek katılımıcılığı, şeffaflığı, etkinliği ve sürdürülebilirliği sağlamayı hedefler.

Ayrıca yönetim, farklı sosyal bilim alanlarında ve yönetim düzeylerinde uygulanan bir kavramdır. Bu alanlar siyaset bilimi, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, iktisat, hukuk, işletme ve iletişimi içerir. Yönetişim kavramı, rejimler, küresel ortaklıklar, ussal ve uluslararası tercih, yeni kurumsalcılık, yorumlayıcı yaklaşım, yeni-Marksist düzenleme okulu ve feminizm gibi birçok bilimsel yaklaşım tarafından açıklanmıştır. Bu bağlamda, “*Küresel Yönetişim, Uluslararası Yönetişim, Ekonomik Yönetişim, İşletme Yönetişimi, Kültürel Yönetişim, Çevresel Yönetişim, Bölgesel Yönetişim, Bilgi Yönetişimi, İnternet Yönetişimi, Metropolitan Yönetişim, Kentsel Yönetişim, Yerel Yönetişim, Göç Yönetişimi ve çok Katmanlı Yönetişim*” (<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>, 2023) gibi farklı yönetim kavramları kullanılmaktadır. Bu çalışmada yukarıdaki başlıklardan Göç Yönetişimi başlığı ele alınmaktadır.

2.2. Göç Yönetişimi

Göç olayları insanlık tarihinin kuruluşundan bu yana çeşitli olaylar sebebiyle; siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, dini çatışmalar, doğal afetler gibi etmenler insanların bir beldeden farklı bir beldeye, kentten kıra, kırdan kentte, ülke sınırlar içinde ya da ülke sınırları dışında yakın mesafeden farklı olarak kıtlar arasında göç eylemlerinin gerçekleşmesine neden olmuştur. Ayrıca birey veya toplu şekilde yapılan bu nitelikli göç hareketleri beraberinde hem çok sorun getirmekte olup hem de birçok sorunla karşılaşmaktadır (Bartram ve diğerleri, 2017: 113-15).

Dünya üzerindeki insan nüfusunun gün geçtikçe artması, doğal kaynakların azalması, bu sebeple insanların temel ihtiyaçların karşılanmasının zor olması, insanların farklı yerlere göçmesine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca göçlerin farklı nedenlerden meydana gelmesi günümüzde göç olgusunun uluslararası boyut kazanmış olması göç hareketlerinin hızlanmasıyla bu olgu değişmeye başlamıştır (Kara ve Dönmez Kara, 2016: 5-6). Dünya çapında olan göçteki hızlı artış devletleri ve hükümetleri göç politikaları üzerinde düşünmeye ve yeniden düzenlemeler yapmaya zorlu kılmıştır. Bu nedenle göçe dair sorunların dinamik olması nedeniyle sorun odaklı çözüm arayışı kapsamında göç yönetişimi yönetim biçiminin devreye girmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Kahraman, 2016: 29). Göç yönetişimi kavramının meydana gelmesindeki temel amaç göçmenler ile yerel insanlar arasındaki güvenlik duygusunun güçlendirilmesidir. Bu eylemlerin hızla yayılması için devlet aktörleri dışındaki diğer aktörlerin sonuç odaklı faaliyetler sergilenmesi beklenmektedir. Bu doğrultuda ekonomik, sosyal ve siyasi olayların de içinde barındıran göç yönetimi kavramı göç yönetişimi kavramını da beraberinde getirmektedir (Çakı, 2018: 55-57).

Göç yönetişimi, göçü düzenlemeye ve göçmenleri korumaya yönelik yerel, ulusal, bölgesel ve uluslararası kurumlar, yasal çerçeve, mekanizma ve uygulamaların tamamından oluşan sistem olarak tanımlanmaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 584). Öte yandan göç yönetimi özellikle sınır ötesi göçlerin düzenli ve insani bir şekilde yönetilmesi için bir ulusal sistem genellikle çeşitli devlet kurumlarının iş birliğiyle oluşturulur. Bu sistem, sınırların güvenliğini sağlama, yabancıların girişini ve mevcudiyetini denetleme, mültecilere ve korunma ihtiyacı bulunan diğer kişilere koruma sağlama gibi farklı hedefleri içerir (Özden ve Hamurcu, 2019: 4). Başka bir tanıma göre, göçle ilgili önemli konuları ele alarak politikaların yasal ve idari düzenlemelerini geliştirmeyi amaçlayan planlı bir yaklaşımı ifade eder. Bu tanıma göre, göç yönetimi genellikle devletin üzerinde yükümlülükleri ve düzenlemeleri anlatmak için kullanılır. Ancak, göç yönetişimi terimiyle de eş anlamlı olarak kullanılabilir (Özden ve Hamurcu, 2019: 4).

Göç yönetişimi, göç politikalarının oluşturulması ve idari düzenlemelerin yapılması amacını taşımaktadır. Bu kavram, devletlerin yanı sıra farklı aktörlerin de

göç politikalarının ve normlarının oluşturulmasına aktif olarak katıldığı bir süreci ifade etmektedir. Göç yönetişimi, şeffaf, katılımcı ve hesap verebilir bir karar alma sürecini teşvik etmektedir. Farklı aktörlerin bir araya gelerek göç politikalarının şekillendirilmesine katkıda bulunması, daha kapsayıcı ve sürdürülebilir politikaların oluşturulmasını sağlamaktadır (Kara ve Dönmez Kara, 2016: 4).

Göç yönetişimi aktörleri arasında ortaklaşa çözüm odaklı planların uygulanması, göçten kaynaklanan sorunları minimize ederek sağlıklı ve güvenli bir ortamın oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu planlar, entegrasyon, sosyal uyum, eğitim, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi alanlarda iş birliğini içermektedir. İletişim ve etkileşimin artması, negatif düşüncelerin azalmasına ve insanlar arasındaki anlayışın gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kültürel kaynaşma ve etkileşimler, toplumlar arasında olumlu etkileşimleri teşvik ederken güven duygusunun oluşması da önemlidir. Göç yönetişimi, güvenliğin sağlanması ve insan haklarının korunması için etkili politikalar ve önlemler gerektirmektedir. Bu çerçevede çalışmanın devam eden bölümünde öncelikle Türkiye’de göç politikalarından bahsedilecek daha sonra ise Türkiye’de göç yönetişimi başlığı altında Türkiye’de göç yönetişiminde etkili aktörler ele alınacaktır.

2.2.1. Türkiye’de Göç Politikaları

Türkiye'nin göç yönetimi politikası, cumhuriyetin kuruluşundan bugüne kadar çıkarılan yasalar, yönetmelikler, genelgeler, Bakanlar Kurulu Kararları ve mahkeme kararları gibi ulusal hukuksal metinler tarafından şekillendirilmiştir. Aynı zamanda uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan sözleşmeler ve Avrupa Birliği standartlarına uyum sağlamak amacıyla yapılan düzenlemeler de bu politikanın yürütülmesinde rol oynamıştır. Ulusal programlar, ilerleme raporları, kalkınma programları, göç strateji belgesi, iltica strateji belgesi ve göç eylem planı da bu politikanın oluşumunda etkili olmuştur (Aktel ve Kaygısız, 2018: 597).

Türkiye, cumhuriyetin kuruluşundan bu yana en sık uluslararası korumaya muhtaç mülteci ve sığınmacı gruplarla karşılaşan bir göç hareketine tanıklık ve ev sahipliği yapmıştır. Bu olayların gerçekleşmesinin sebepleri arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun büyüklüğü ve Türkiye'nin jeopolitik konumu gibi faktörler yer

almaktadır. Ayrıca, göç edenlerle yakın dinsel, siyasi, sosyal ve kültürel bağlara sahip olmak gibi öznel koşullar da göç hareketini etkilemektedir. Göç veren ülkelerdeki siyasi, sosyal, insan kaynaklı afetler ve doğal afetler gibi faktörler, Türkiye'yi göç hareketlerinin hedefi haline getirmiştir. Bu durum, ülke içindeki dinamikleri önemli ölçüde etkilemiştir (Demirhan ve Aslan, 2015: 34). Özellikle Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren komşu ülkeleri olan İran, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Irak, Suriye ve Orta Asya'dan Afganistan gibi ülkelerdeki bölünmeler, siyasi krizler, rejim değişiklikleri ve iç çatışmalar sonucunda yoğun göç dalgalarıyla karşılaşmıştır. Bu durum, Türkiye'nin göç politikalarını önemli ölçüde etkilemektedir (İçduygu ve Arkadaşları, 2014: 58). İçduygu ve arkadaşları (2014) Türkiye'ye yönelik göç hareketlerini dört ana etkene bağlamaktadır. Bunlar şu şekildedir:

1. **Siyasi Karışıklıklar ve Çatışmalar:** Sınıra yakın ve uzak ülkelerde meydana gelen siyasi istikrarsızlık, iç çatışmalar, savaşlar, baskıcı rejimler gibi siyasi faktörler göç hareketlerinin başlamasına sebep olur, bu tür durumlarda insanlar güvenliklerini sağlamak veya siyasi baskılardan kaçmak için ülkelerini terk etmek zorunda kalmaktadır.
2. **Coğrafi Konum ve Geçiş Ülkesi Olma Durumu:** Türkiye, Doğu ile Batı, Kuzey ile Güney arasında stratejik bir konuma sahiptir. Özellikle Kuzey ve Batı ülkelerine ulaşmayı hedefleyen göç eylemleri için bir geçiş ülkesi konumundadır. Bu nedenle, Türkiye göçmenlerin transit geçişi için tercih edilen bir rota haline gelmiştir.
3. **AB Politikalarının Etkisi:** Avrupa Birliği'nin kısıtlayıcı kabul prosedürleri ve artan göç kontrolleri, göç dalgalarının Avrupa'ya yönelmek yerine çevre bölgelere, özellikle Türkiye gibi ülkelere yönelmesine neden olmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin göç akımlarına maruz kalmasını etkileyen faktörlerden biridir.
4. **Ekonomik Çekicilik:** Türkiye'nin bölgedeki ekonomik zenginliği ve istikrarlı büyüme potansiyeli, göçmenleri çekici hale getiren faktörlerden biridir. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle Avrupa, Orta Doğu ve Asya arasında bir köprü konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle, Türkiye'ye yönelik göç

hareketleri hem kendi ekonomik potansiyeli hem de bölgedeki istikrar ve fırsatlarla ilişkilendirilebilir.

Ahmet İçduygu, bu dört etkenin Türkiye'ye yönelik göç hareketlerini açıklamada önemli rol oynadığını belirtmektedir. Bu faktörler, hem iç dinamiklerden kaynaklanan siyasi ve coğrafi durumları hem de dış etkenlerin etkisini yansıtmaktadır (Aktaran: Canpolat, 2015: 12-13).

Göç politikalarının kapsamını tanımlamak zorlu bir görevdir çünkü göçle ilgili olmayan birçok kamu politikası da doğrudan veya dolaylı olarak göç unsuru üzerinde etkili olmaktadır. Bu durum, göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışlarını düzenleyen politikaları anlamayı zorlaştırmaktadır. Örneğin, sosyal güvenlik politikaları, göçmenlerin çalışma koşullarını ve işçi statülerini etkileyerek, kayıtlı veya kayıt dışı çalışma tercihlerini etkilemektedir. Benzer şekilde, eğitim, sağlık ve ekonomi politikaları gibi diğer kamu politikaları da göç politikalarıyla doğrudan ilişkili olup, kendi özel nitelikleriyle ayrılmaktadır (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2065).

Türkiye'de yabancılarla ilgili düzenlemeleri kapsayan 1924 Anayasasına dayanan 5682 ve 5683 Sayılı Kanunları, 1950 yılında yürürlüğe girmiş olmasına rağmen, 2010'lara gelindiğinde göç hareketlerine etkin bir şekilde cevap verme konusunda yetersiz kalmıştır. Bu durum, Türkiye'nin mevcut göç politikalarının zamanla değişime ihtiyaç duyduğunu göstermektedir (Kahraman, 2016: 70). Türkiye'deki göç politikalarının bir parçası olarak, 1932 tarihli ve 2007 sayılı “*Türkiye'deki Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat ve Hizmetler Hakkında Kanun*” ile bazı mesleklerin sadece Türk vatandaşları tarafından icra edilmesi öngörülmüştür (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2065-2066) Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politikalarını etkileyen önemli faktörlerden biri, ulus-devlet olma çabalarıyla birlikte milli kimlik ve aidiyet oluşturulmasına yönelik politikalarlardır. Cumhuriyet döneminde, Türkiye'nin ulus-devlet olma hedefi, etnik ve kültürel bir birlikteliği sağlamak amacıyla milli kimlik inşası üzerine yoğunlaşmıştır. Bu politikalar, göçle ilgili mevzuatlara da yansımıştır. 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu, Türkiye'ye göç etme hakkının sadece “*Türk soyundan meskûn veya göçebe*” kişilere verildiğini belirtirken, milli kimlik ve aidiyetin göç politikalarında önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bu kural, göç edenlerin Türk kökenine sahip olmalarını veya göçebe

yaşam tarzını benimsemelerini gerektirmiştir. Bu durum, göç politikalarının milli kimlik ve ulusal birliği güçlendirme amacı taşıdığını ve Türk ulus-devletinin inşasını desteklemeyi amaçladığını göstermektedir. Ancak, bu politika yaklaşımı eleştirilere de maruz kalmıştır. Bazı akademisyenler, Türkiye'nin göç politikalarının milli kimlik odaklı yaklaşımının, farklı etnik, dilsel ve kültürel gruplardan gelen göçmenleri dışlayıcı bir etkisi olduğunu savunmaktadır. Göç hareketlerinin çeşitliliği ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, sadece Türk soyuna dayalı bir göç politikasının adaletli ve etkili bir yönetim sağlamada yetersiz kaldığı ifade edilmektedir (Canpolat, 2015: 11).

Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren ikinci etken, Türkiye'nin NATO'ya katılımıyla birlikte cephe ülkesi konumuna gelmesidir. Soğuk Savaş döneminde, Türkiye'nin sınır kapılarının büyük bir kısmı resmi veya fiili olarak kapalı olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin göç politikalarını güvenlik temelinde belirlemesine ve güvenlik kurumlarının inisiyatifine dayalı bir şekilde geliştirmesine yol açmıştır. Göçün çok yönlü sosyal, ekonomik ve siyasi boyutları olan stratejik bir olgu olarak alanı daraltılmıştır (ORSAM, 2012: 15).

Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren bir başka önemli faktör, Cenevre Sözleşmesi'ni çekince koyarak imzalamasıdır. Türkiye, bu dönemde göç politikalarını, NATO politikalarına ve Cenevre Sözleşmesi'ndeki belirli hükümlere dayandırarak uygulamıştır. Ancak 1990'lı yıllarda soğuk savaşın son bulması ve küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte Türkiye, küresel göçün yeni dinamikleriyle karşılaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin göç politikaları evrim geçirmiş ve daha geniş bir perspektife sahip olmuştur (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066).

Türkiye'nin göç politikalarının şekillenmesinde dördüncü önemli faktör, Avrupa Birliği'ne üyelik tartışmalarıyla bağlantılıdır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci, göç politikalarının gelişiminde belirleyici bir etkiye sahiptir (Örselli ve Babahanoğlu, 2016: 2066). Türkiye, uluslararası göç değerlendirmelerinde "göç veren", "göç alan" ve "göç geçiş ülkesi" olarak tanımlanan özellikleri bünyesinde barındıran bir konuma sahiptir. Bu nedenle Türkiye, Avrupa'da uluslararası göç ve sığınma rejimleri açısından farklı bir öneme sahiptir. Türkiye'nin coğrafi konumu ve

özellikle AB-Türkiye ilişkileri temelinde, uluslararası göç konularının gündeme gelmesi, Türkiye'yi AB ile yakından ilişkilendiren en temel faktörlerden biridir. Bu durum, AB'siz bir Türkiye veya Türkiye' siz bir AB'nin çevrelerindeki uluslararası göç ve sığınma sorunlarına etkili çözümler bulmakta zorluk yaşayabileceklerini açıkça ortaya koymaktadır. İletişim ve iş birliği olmadan, Türkiye ve AB'nin bu konularla ilgili etkili çözümler bulma süreci zorlaşabilir. Dolayısıyla, Türkiye'nin uluslararası göç ve sığınma konularında AB ile iletişim ve iş birliği içinde olması önem arz etmektedir (İçduygu ve diğerleri, 2014: 299-300).

2002 yılından bu yana BM Ekonomik ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, uluslararası göç konusundaki gelişmeler, politikalar ve veriler hakkında bilgi sağlamak amacıyla Uluslararası Göç Raporlarını yayınlamaya başlamıştır. Bu raporlar, uluslararası göçün durumunu, etkilerini ve yönetimini ele almaktadır. 2003 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın girişimiyle Uluslararası Göç Küresel Komisyonu, (The Global Commission on International Migration) oluşturulmuştur. Komisyon, mevcut göç yaklaşımlarındaki eksiklikleri tespit etmek ve göçün diğer küresel konularla ilişkisini analiz etmek amacıyla bir dizi öneri sunmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2019: 19). Uluslararası Göç Küresel Komisyonu, ülkelerin göç politikalarına katkı sağlamak amacıyla hazırladığı raporda aşağıdaki politika önerilerini sunmuştur (Ertan ve Ertan, 2017: 31):

❖ Sürdürülebilir Göç Politikası, düzensiz göçün sebeplerini ve etkilerini göz önünde bulunduran uzun dönemli bir yaklaşımı temel almalıdır.

❖ Bireylerin haklarıyla devlet egemenliğini uzlaştıran dengeli bir yaklaşım benimsenmelidir.

❖ Hükümetin farklı birimleri, hükümet ile sivil toplum kuruluşları ve farklı ülke hükümetleri arasında diyalogu geliştiren bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir.

Sürdürülebilir Göç Politikası, aşağıdaki unsurları içermelidir:

- Önlemler ve yasal düzenlemelerin uygulanmasının denetimi
- Düzenli ve örgütlü göç programları
- Geri dönüş programları

- Göçmen/sığınmacı kaçakçılığı ve insan tacirleriyle mücadele stratejileri
- Geniş göçmen/sığınmacı hareketleri içinde sığınmacıların korunmasına yönelik özel programlar

Bu politika önerileri, sürdürülebilir bir göç politikasının oluşturulması için önemli ilkeleri ve unsurları vurgulamaktadır. Bu öneriler, göçmenlerin haklarının korunması, düzensiz göçün önlenmesi, iş birliği ve diyalogun geliştirilmesi ve insan kaçakçılığıyla mücadelenin güçlendirilmesi gibi konuları kapsamaktadır (Ertan ve Ertan, 2017: 32).

2005 yılında yayınlanan komisyon raporu, göç ve kalkınma konularını kapsamlı bir şekilde ele almış ve uluslararası toplumun dikkatini bu alana çekmiştir. Bu süreç, 2006 yılında düzenlenen Uluslararası Göç ve Kalkınma üzerine Yüksek Düzeyli Diyalog ile ivme kazanmış ve 2007'den itibaren Küresel Göç ve Kalkınma Forumu, (Global Forum on Migration and Development/GFMD) oluşturulmuştur. Bu forum, devletlerin gönüllü katılımına dayalı olarak göç ve kalkınma konularında iş birliği ve ortaklıkları teşvik eden bir platform olarak faaliyet göstermektedir. Forum, BM ile sıkı bir koordinasyon içinde çalışmakta olup, yıllık toplantılarında hazırlanan raporlar, BM üyelerine BM Genel Sekreteri aracılığıyla sunulmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2019: 19).

Forum toplantıları sırasında, uluslararası göçün ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkileri, göçmen haklarının korunması, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele, göçmen işçi dövizleri ve kalkınma arasındaki karmaşık ilişkiler, ikili ve bölgesel düzeyde göç konularında ortaklıkların geliştirilmesi gibi konular ele alınmaktadır. Küresel Göç ve Kalkınma Forumu, başlangıcından günümüze kadar bir dizi dönem başkanlığına ev sahipliği yapmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2019: 20). Bu dönem başkanlıkları sırasıyla Belçika (2007), Filipinler (2008), Yunanistan (2009), Meksika (2010), İsviçre (2011), Mauritius (2012), İsveç (2013-2014), Türkiye (2014-2015), Bangladeş (2016) ve Almanya ile Fas (2017-2018) tarafından üstlenilmiştir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2023). Bu dönem başkanlıkları, Forum toplantılarında liderlik rolü üstlenen ve göç konularının küresel düzeyde ele alınmasına katkı sağlayan

lkeleri temsil etmektedir. Bu toplantılarda ülkeler arasında deneyim paylaşımı, politika yapımı ve iş birliği için bir platform sağlanmaktadır. Dönem başkanlığını üstlenen ülkeler, bu toplantılarda liderlik rolü oynamakta ve g konularının uluslararası gündemdeki yerini güçlendirmektedir. Forum, uluslararası göçün karmaşıklığına ve çeşitliliğine odaklanarak, küresel düzeyde bilgi ve politika oluşturma süreçlerine katkıda bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2019: 20).

Türkiye'nin 2014-2015 dönem başkanlığı süresince  tematik hedef geliştirilmiştir. İlk hedef, g yönetiminde göçmenlerin hakları, itibarı ve refahı üzerine odaklanarak bu konunun daha fazla önemsenmesini sağlamaktır. Bu çerçevede, sivil toplum ve göçmen perspektiflerine daha fazla yer verilmesi hedeflenmiştir. İkinci hedef, gn kamu politikaları üzerindeki kalkınma etkisinin evrensel olarak kabul edilmesini teşvik etmektir. Gn, ülkelerin kalkınması üzerinde pozitif bir etkisi olduğunun farkındalığının artması amaçlanmıştır. Son olarak, üçüncü hedef, güç ve kalkınma arasındaki bağların güçlendirilmesi ve ilgili paydaşların bu sürece daha etkin bir şekilde dahil edilmesidir. Bu sayede, g ve kalkınma konularında daha etkili iş birlikleri ve ortaklıkların geliştirilmesi hedeflenmiştir. Türkiye'nin başkanlık dönemi boyunca bu üç hedefin gerçekleştirilmesine öncelik verilmiştir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2023).

2.2.2. Türkiye'de G Yönetişimi

G olgusu, geçmişten günümüze kadar uluslararası ülkeleri farklı şekillerde etkileyen ve dönüştüren bir olgudur. Bu nedenle glerin etkili bir şekilde yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Günümüzdeki gler, birçok aktörü içeren, çok çeşitli alanları etkileyen, dinamik ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu sebeple geleneksel yaklaşımlarla glerin yönetilmesi, arzu edilen sonuçların elde edilmesinde yetersiz kalmaktadır. Ayrıca günümüzdeki gler, tek bir aktörün -genellikle devletin- çabaları ve düzenlemeleriyle aşılabilir boyutların ötesine geçmiştir. Yönetişim anlayışı, bu noktada etkili bir yaklaşım olabilmektedir. Esnek ve hiyerarşik yapısıyla birlikte, gn yönetişim perspektifiyle yönetilmesi beklenen ve arzu edilen sonuçlar için uygun olacaktır (Taş ve Durgun, 2020: 483).

Göçün karmaşıklığı ve eylemleri artmaya devam ederken bunun sonucunda ortaya çıkan sorunlar; halk arasında güvenlik endişesi, işsizliğin artması, insan haklarının ihlali, iletişim ve etkileşim problemleri, kültürel farklılıkların uyuşmazlıkları, güven duygusunun eksikliği, insan ticaretinin artması ve göçmenlerin istismar edilmesi gibi problemler bulunmaktadır. Devlet, bu sorunlarla başa çıkmak ve göçün olumlu etkilerini artırmak için göç yönetişimini teşvik etmeli ve kamu kurumları ile paydaşlar arasında iş birliği yaparak çözüm odaklı politikalar uygulamalıdır. Bu şekilde, halk ve bölge üzerindeki olumsuz düşünceleri ve etkileri değiştirmeye yardımcı olabilir ve daha faydalı bir hizmet sunabilir (Taş ve Durgun, 2020: 486). Göç yönetişiminin sorunsuz ve sağlıklı bir şekilde işlemesinin temel fonksiyonları aşağıdaki gibidir (Taş ve Durgun, 2020: 486):

- ❖ Normatif gözetim: Göçe ilişkin belirlenmiş uluslararası kuralların devletler tarafından uygulanmasını kontrol edecek kurumsal bir otoritenin varlığını ifade etmektedir.
- ❖ Diyalog Forumları: Forumlara devlet ve devlet-dışı aktörler ile çeşitli göç konularının tam olarak dâhil edilmesi gerekmektedir.
- ❖ Hizmet sunumu: Göçe ilişkin sadece sınır ya da seyahat belgeleri kontrolü gibi hizmetlerde değil, göçmen-sığınmacı- mülteci ayrımı gibi diğer alanlarda da kapasite geliştirme çalışmalarını kapsamaktadır.
- ❖ Siyasi kolaylaştırma: Karşılıklı çıkarların belirlenmesi, koordinasyon veya iş birliği vizyonunun ortaya konulması gibi konuları ifade etmektedir.
- ❖ Bilgi kapasitesi: Göç yönetişimi göçteki gelişmeleri analitik olarak ele almak için daha güçlü bilgi kapasitesine ihtiyaç duymaktadır.

Türkiye'de göç hareketleri, çeşitli mevzuatlarla düzenlenmiştir. Bunlar arasında 1941 tarih ve 4104 sayılı Muharip Yabancı Ordu Mensuplarından Türkiye'ye İltica Edenler Hakkında Kanun, 1950 tarih ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu, 1950 tarih ve 5683 sayılı Yabancıların İkameti ve Seyahati Hakkında Kanun, 1964 tarih ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu (Demirhan ve Aslan, 2016: 44), 1983 tarih ve 2922 sayılı Türkiye'de Eğitim Gören Yabancı Uyraklı Öğrencilere ilişkin Kanun, 1999 tarih ve 4422 sayılı Küresel Suç Örgütleriyle Mücadeleye ilişkin Kanun, 2003 tarih ve 4857 sayılı İş Kanunu, 2003 tarih ve 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlarına ilişkin Kanun, 2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1994 tarihli Uluslararası

Karayolu Taşımacılığı, İnsanların ve Malların Taşınması hakkında Yönetmelikler, 1994 tarihli Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik bulunmaktadır (Kara ve Dönmez Kara, 2016: 10).

Göç yönetimiyle ilgili bir diğer kanunda 5543 sayılı İskân Kanunu, 26/09/2006 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (İnan, 2016: 27). 5543 sayılı Kanun'a göre, göçmen statüsünde olan bireyler, gerekli süreçler tamamlandıktan sonra Bakanlar Kurulu kararıyla Türk vatandaşlığına kabul edilirler. Ancak zaman içinde Türkiye'ye yönelik göç hareketleri değişmiş ve yalnızca Türk kökenli değil, dünyanın farklı bölgelerinden gelen göç akımları da artarak devam etmiştir. Bu durum, daha kapsamlı düzenlemelerin yapılması ihtiyacını artırmıştır. Bu ihtiyaç, mevcut düzenlemelerin, farklı kültürel, etnik ve coğrafi kökenlere sahip göçmenlere uygun şekilde uygulanabilmesi için genişletilmesi gerektiğini göstermektedir (Dönmez Kara, 2015: 166).

İçişleri Bakanlığı tarafından tamamlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen “*Sığınma ve Göç Alanındaki AB Müktesebatının Üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı*”, 25 Mart 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu eylem planının temel amacı, Türkiye'nin karmaşık olan iltica mevzuatını düzenlemek ve yeniden yapılandırmaktır. Ancak planın hazırlık süreci, eleştiriye maruz kalmıştır çünkü uzman akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının bilgi ve katkılarından yeterince faydalanılmamıştır. Bununla birlikte, Ulusal Eylem Planı, içerdiği hükümler açısından önemli bir düzenleme olarak kabul edilmektedir (Güner, 2007: 86-87). Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, iltica ve göç konularında kısa vadeli hedefler şu şekilde belirtilmiştir (Dönmez Kara, 2015: 171):

- ❖ Yasa dışı göçle mücadelede devam edilerek Avrupa Komisyonu ile geri kabul anlaşması müzakerelerine başlanması.
- ❖ Yasadışı göçü önlemek amacıyla göçle ilgili AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi ve uygulanmasına yönelik adımlar atılması. Bu adımlar, ülkeye giriş ve yeniden

girişlerin düzenlenmesi, göçün kontrol altına alınması ve ülkeden ihraç gibi önlemleri içermektedir.

- ❖ Sığınma alanında uyum sağlanması için 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan coğrafi kısıtlamaların kaldırılması amacıyla çalışmalara başlanması.
- ❖ Sığınma başvurularının etkin bir şekilde değerlendirilmesi ve kararlaştırılması sisteminin güçlendirilmesi, bu kişilere yönelik konaklama birimleri ve sosyal destek hizmetlerinin oluşturulması.

Türkiye'ye yönelik göç hareketleriyle ilgili gelişmeler katılım ortaklığı belgesinde değerlendirilmiş, yasadışı göç, iltica ve insan ticaretiyle mücadele konularında bazı ilerlemeler sağlansa da belirlenen hedeflere henüz ulaşamadığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda, etkili bir mücadele için bağımsız bir Göç ve İltica Teşkilatı kurulması ve sınırlarda barınma ve geri gönderme merkezlerinin oluşturulması için yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılması Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) ifade edilmiştir. Bu bağlamda 2008 yılında İçişleri Bakanlığı'nın onayıyla Göç ve İltica Bürosu kurulmasıyla, göç ve iltica konularında gerekli hukuki ve kurumsal yapıyı oluşturmak için çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye'ye yönelik göç hareketleriyle ilgili gelişmeler değerlendirilmiş, yasadışı göç, iltica ve insan ticaretiyle mücadele konularında bazı ilerlemeler sağlansa da belirlenen hedeflere henüz ulaşamadığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda, etkili bir mücadele için bağımsız bir Göç ve İltica Teşkilatı kurulması ve sınırlarda barınma ve geri gönderme merkezlerinin oluşturulması için yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılması Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (2007-2013) ifade edilmiştir. Bu bağlamda 2008 yılında İçişleri Bakanlığı'nın onayıyla Göç ve İltica Bürosu kurulmasıyla, göç ve iltica konularında gerekli hukuki ve kurumsal yapıyı oluşturmak için çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Ayrıca, AB'ye uyum çerçevesinde strateji belgeleri ve ulusal belgelerdeki konuları değerlendirmek görevini üstlenmiş, iltica ve göçle ilgili AB projelerini izlemek ve koordine etmekle sorumlu tutulmuştur. Bakanlık üst yönetimini düzenli olarak bilgilendirmek de görevlerin arasında olup, düzenlemelere ilişkin aktif çalışmalar ise 2009 yılında başlatılmıştır (Dönmez Kara, 2015: 143).

2013 yılına kadar Türkiye'de, göç yönetimi yetersiz kurumsal yapılanmadan kaynaklanan eksikliklerle ve dağınık bir kurumsal yapı içinde gerçekleştirilmekteydi. 2013 öncesinde, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Yabancılar Şubesi ve valilikler, yasadışı göçmenlerin kontrol altına alınması, yerleştirilmeleri ve gerektiğinde sınır dışı edilmeleri gibi konulara odaklanmışlardı. Ancak Avrupa Birliği (AB) müktesebatına uyum çerçevesinde göç yönetimi için daha sağlam bir kurumsal yapılanmanın gerekliliği vurgulanmış ve idari kapasitelerin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ve talepler dile getirilmiştir. Bu nedenle, daha etkili ve koordineli bir göç yönetimi için kurumsal yapılanmaya olan ihtiyaç gün geçtikçe daha da artmaya başlamıştır (Özden ve Hamurcu, 2019: 6).

Türkiye'de göç yönetimiyle ilgili önemli düzenlemeler, “2013 yılında kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında gerçekleştirilmiştir”. Bu yasa ile göçle ilgili mevzuattaki dağınıklık giderilmeye çalışılmış ve göçle ilgili kurumsallaşma önemsenmiştir. Türkiye'deki göçle ilgili kurumsal düzenlemeler ve sistemler, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bünyesinde bir araya getirilmiştir. “Bakanlar Kurulu, 6458 sayılı Kanun'un hükümlerinin uygulanmasından sorumlu tutulmuştur. Ayrıca İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç Politikaları Kurulu, göç politikalarının oluşturulmasında görev alan bir kuruluş olarak faaliyet göstermektedir”. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, merkezdeki dairelerinin yanı sıra illerdeki kurumları ve uluslararası bağlantılarıyla göç yönetişimini eksiksiz ve sistemli bir şekilde hizmet sunmayı amaçlamaktadır. İl ve İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri ise taşra teşkilatlanmasında görev yapmaktadır (Aktel ve Kaygısız, 2018: 584).

Bu bağlamda 6458 sayılı YUKK'nun kabul edilmesiyle birlikte, göç yönetişiminin kurumsal yapılanması yeni bir döneme girmiş, göçle ilişkin kurumsal düzenleme, merkezi yönetim tarafından kontrol edilirken aynı zamanda taşra teşkilatı ve yerel yönetimler tarafından da desteklenmektedir. Ayrıca, AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı), Kızılay, TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı), STK(Sivil Toplum Kuruluşu)'lar gibi kurumlar ve kuruluşlar da Türkiye'deki göç yönetişimi aktivitelerine katkı sağlamaktadır (Kara ve Dönmez Kara, 2016: 11) Göç

yönetişimi aktörleri arasında ortaklaşa çözüm odaklı planlar uygulandığında insanlar arasındaki negatif düşünceler göçten doğan sorunları minimum seviyeye indirerek sağlıklı ve güvenli bir ortamın oluşması, iletişim ve etkileşimin artması ayrıca kültürel kaynaşmaların artması, bununla beraber güven duygusunun oluşması gibi olumlu etkiler gerçekleşmektedir.

11.04.2013 tarihinde yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, göçmenlerin ve uluslararası koruma talep edenlerin haklarını korumak amacıyla etkin bir iltica ve göç yönetimi sağlamak için önemli bir adım atılmıştır (<https://konya.goc.gov.tr/>, 2023). 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kendi içinde, beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, kanunun amacı, kapsamı, tanımlar ve geri gönderme yasağı gibi konular ele alınmaktadır. İkinci bölüm, yabancılarla ilgili hükümleri içermekte ve yabancıların durumlarına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Üçüncü bölüm ise uluslararası korumayla ilgili hükümleri, sığınma ve mülteci durumlarına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Dördüncü bölümde, yabancılar ve uluslararası koruma kanununa ilişkin ortak hükümler bulunmaktadır. Son olarak, beşinci bölümde ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne ilişkin düzenlemeler yer almaktadır (Dönmez Kara, 2015: 201).

Türkiye'de aynı zamanda göç konusunda faaliyet gösteren çeşitli kurul ve komisyonlar bulunmaktadır. Bu kurul ve komisyonlar arasında “*Göç Danışma Kurulu, Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonu, Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Komisyonu ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)*” yer almaktadır. Bu kurul ve komisyonlar, göç yönetimi politikalarının belirlenmesi, uluslararası koruma değerlendirmeleri, düzensiz göçle mücadele ve afet durumlarında göçmenlerin yönetimi gibi konularda çalışmalar yürütmektedir (Aktel ve Kaygısız, 2018: 596). Çalışmanın devam eden bölümünde Türkiye’de göç yönetişimi bağlamında aktörler ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

2.2.2.1. Göç İdaresi Başkanlığı

Türkiye'nin stratejik coğrafi konumu, çevresindeki çatışma bölgeleri ve istikrarsızlık nedeniyle sıkça göç hareketlerine sahne olmaktadır. Bu durum,

Türkiye'nin ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir göç politikası yürütme zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla kurulan Göç İdaresi Başkanlığı, göç hareketlerinin yönetimi, sığınmacılara ve göçmenlere destek sağlanması, entegrasyonun sağlanması ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi gibi kritik konularda faaliyetler yürütmektedir. Bu adım, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerdeki rolünü ve toplumsal yapısını önemli ölçüde şekillendiren stratejik bir hamledir. Kurum, göç olgusunun yönetilmesi, sığınmacılara yardım ve koruma sağlanması, entegrasyonun desteklenmesi ve uluslararası iş birliğinin artırılmasında etkin bir rol oynamaktadır (TBMM, 2018: 249).

Göç İdaresi Başkanlığı, göç alanına dair politika ve stratejilerin uygulanması, ilgili kurumlar arası koordinasyonun sağlanması, yabancıların Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalmaları, çıkışları ve sınır dışı işlemleri, uluslararası ve geçici koruma, aynı zamanda insan ticareti mağdurlarının korunması gibi konuları yönetmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. Göç İdaresi Başkanlığı'nın temelleri, 04/04/2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" ile atılmıştır. Söz konusu Kanununun 103. maddesi, Genel Müdürlüğün kuruluşunu düzenlemiştir. Bu yasa, 11/04/2013 tarihinde 28615 sayılı Resmî Gazete 'de yayınlanarak aynı gün içerisinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulduğu ilan edilmiştir. Yasa çıkarılmasından yaklaşık bir yıl sonra, 2014 yılında, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü faaliyetlerine başlamıştır. 11 Ekim 2021 tarihinde ise kurumun adı Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2023).

Başkanlık kurulduktan sonra ilk hitapta merkez teşkilatında 100, taşra teşkilatlarında ise 500 göç uzman yardımcısının istihdam edilmesi planlanmıştır. 6458 Sayılı Kanun'un 'Yürütme' başlıklı 126. maddesi kapsamında Merkez Teşkilatı için 2 Genel Müdür Yardımcısı, 11 Daire Başkanı ve 100 Göç Uzman Yardımcısının yanı sıra, 105 Göç Uzmanı, 25 Mütercim, 21 Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni, 15 Avukat, 6 Hukuk Müşaviri, 5 Sosyolog, 5 Psikolog ve çeşitli diğer hizmet alanlarında olmak üzere toplam 365 kadro oluşturulmuştur (Kahraman, 2016: 98). Türkiye'de ilerleyen zamanlarda göç akımının artmasıyla birlikte 81 ilde göç idaresinin faaliyet göstermesi personellerin artırılmasını zorunlu kılmaktadır yani personel artışı günümüze kadar 36 kat daha artmıştır. Göç İdaresi Başkanlığının en güncel

yayınlandığı rapora göre, Başkanlık bünyesinde Tablo 2.3'te açık bir şekilde gösterdiği gibi merkez ve taşra teşkilatlarında toplam 13.209 personel görev yapmaktadır. Bu personellerin dağılımı ise şu şekildedir: 2.080 kadrolu, 601 geçici personel, 1.329 sözleşmeli, 7.645 kadrolu işçi ve 1.564 hizmet alımı sağlanmasıyla toplamda merkez teşkilatında 612 kişi ve taşra teşkilatında ise 12,607 kişi yani toplam personel sayısı 13,219 kişi hizmet vermektedir (GİB, 2023).

Tablo: 2.3. Başkanlık Merkez ve Taşra Teşkilatı Personel Sayıları

BİRİM	DOLU KADRO	GEÇİCİ PERSONEL	SÖZLEŞMELİ PERSONEL	KADROLU İŞÇİ	HİZMET ALIM	GENEL TOPLAM
Merkez Teşkilatı	323	27	75	87	100	612
Taşra Teşkilatı	1.757	574	1.254	7.558	1.464	12.607
Toplam	2.080	601	1.329	7.645	1.564	13.219

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/>, 2023).

Bu personel dağılımı, Başkanlığın göç alanındaki geniş kapsamlı faaliyetlerini yürütmek üzere farklı statülerde çalışanların uygun bir şekilde tahsis edildiğini göstermektedir. Göç İdaresi Başkanlığı, kadrolu personel, geçici personel, sözleşmeli personel, kadrolu işçi ve hizmet alımı ile toplamda 13.209 personelin görev aldığı bir yapıya sahiptir. Bu farklı personel statüleri, göç yönetimi ve ilişkili konularda etkili ve kapsamlı hizmet sunma kapasitesini yansıtmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı, İçişleri Bakanlığı'na bağlı merkezi bir kurumdur. 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 162'nci maddesine göre, Göç İdaresi Başkanlığı, ilgili mevzuat çerçevesinde taşra teşkilatı kurma yetkisine sahiptir. Bu çerçevede Taşra Teşkilatı Yönetmeliği 28821 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmış ve her ilde temsil edilmek üzere 81 ilde ve 148 ilçede müdürlük seviyesinde kurulmuştur (GİB, 2023).

Ayrıca yurt dışında, ataşelik ve müşavirlik seviyelerinde de temsil edilmektedir. Göç yönetimi ile ilgili başka bir merkezi kuruluş ise 6458 sayılı yasa ile

kurulan ve İçişleri Bakanlığına doğrudan bağlı olan Göç Kurulu'dur. Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele Daire Başkanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde oluşturulmuş olup, bu alanda işlenen suçları araştırmak ve soruşturmak amacıyla görevlendirilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı merkez teşkilatında yer alan birimler ve çalışma grupları, Göç İdaresi Başkanlığının stratejik ve yıllık programlarına uygun olarak hizmet sunumunu sağlamak amacıyla Göç İdaresi Başkanlığı tarafından imzalanan bir yönerge ile düzenlenmiştir (Coşkun, 2021: 123). Bu yönergeye göre, Göç İdaresi Başkanlığı merkez teşkilatı, GİB'in liderliğinde iki Başkan Yardımcısı ve aşağıda merkez teşkilatında yer alan birimler sıralanmaktadır. (GİB, 2023):

- ❖ Yabancılar Genel Müdürlüğü
- ❖ Uluslararası Koruma Genel Müdürlüğü
- ❖ Düzensiz Göçle Mücadele ve Sınır Dışı İşleri Genel Müdürlüğü
- ❖ Uyum ve İletişim Genel Müdürlüğü
- ❖ Yönetim Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- ❖ Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı
- ❖ Hukuk Müşavirliği
- ❖ Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

Başkanlığın yetki, görev ve sorumlulukları, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile son olarak 29 Ekim 2021 tarihinde 31643 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 85 no'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi tarafından temel mevzuat olarak belirlenmiştir. Başkanlığın görevleri ve yetkileri ise özellikle 4 no'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 159. maddesi ile açıklanmıştır (GİB, 2022).

- ❖ Göç alanına ilişkin, mevzuatın ve idari kapasitenin geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmek ve Cumhurbaşkanınca belirlenen politika ve stratejilerin uygulanmasını izlemek ve koordine etmek,
- ❖ Göç Kurulunun sekreteryaya hizmetlerini yürütmek, kurul kararlarının uygulanmasını takip etmek
- ❖ Göçle ilgili iş ve işlemleri yürütmek
- ❖ 19.9.2006 tarihli ve 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığa verilen görevleri yürütmek,
- ❖ İnsan ticareti mağdurlarının korunmasına ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- ❖ Türkiye'de bulunan vatansız kişileri tespit etmek ve bu kişilerle ilgili iş ve işlemleri yürütmek,

- ❖ Uyum süreçlerine ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- ❖ Geçici korumaya ilişkin iş ve işlemleri yürütmek,
- ❖ Düzensiz göçle mücadele edilebilmesi amacıyla kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlamak, tedbirler geliştirmek, alınan tedbirlerin uygulanmasını takip etmek,
- ❖ Kamu kurum ve kuruluşlarının göç alanına yönelik faaliyetlerinin programlanmasına ve projelendirilmesine yardımcı olmak, proje tekliflerini değerlendirmek ve onaylamak, yürütülen çalışma ve projeleri izlemek, bu çalışma ve projelerin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesine destek vermek,
- ❖ Mevzuatla verilen diğer görevleri yürütmek.

2.2.2.2. Göç Politikaları Kurulu

Türkiye, coğrafi konumu ve tarihi geçmişi nedeniyle göç hareketlerinin yoğun yaşandığı bir ülke konumundadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek, uygulamalarını takip etmek ve koordine etmek amacıyla Göç Politikaları Kurulu (GPK) oluşturulmuştur (TBMM, 2018: 249).

Kurul, İçişleri Bakanının başkanlığında toplanmakta olup, Aile ve Sosyal Politikalar, Avrupa Birliği, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Dışişleri, İçişleri, Kültür ve Turizm, Maliye, Millî Eğitim, Sağlık ve Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme bakanlıkları müsteşarları ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanı ve Göç İdaresi Genel Müdürü'nü içermektedir (İçişleri Bakanlığı, 2023: 49). Bu kurul, göç ve uyum stratejilerini belirlemek ve eylem süreçlerini değerlendirmek için önemli bir koordinasyon noktasıdır. Özellikle 2017 yılı içinde aktif bir şekilde çalışan bu kurul, Aralık 2017'deki son toplantısında "Türkiye'nin Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı"nı kurul üyelerinin görüşlerine sunmuştur. Uyum sürecinin stratejik bir çerçeveye oturtulması, toplumsal mesafenin korunması ve toplumun göç olaylarını daha iyi kabul etmesi açısından son derece önemlidir (TBMM, 2018: 250). Göç Politikaları Kurulu'nun görevleri, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 105. maddesinde aşağıda sırasıyla verilmiştir (ORSAM, 2012: 22):

- ❖ Türkiye'nin göç politika ve stratejilerini belirlemek ve uygulanmasını takip etmek.
- ❖ Göç alanında strateji belgeleri, programlar ve uygulama belgeleri hazırlamak.
- ❖ Kitleli akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek.

- ❖ İnsani nedenlerle toplu halde Türkiye'ye kabul edilecek yabancılar ve bu yabancıların ülkeye giriş ve kalışlarıyla ilgili usul ve esasları belirlemek.
- ❖ Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının önerileri doğrultusunda, Türkiye'nin yabancı işgücü ihtiyacına ilişkin esasları belirlemek.
- ❖ Yabancılar verilecek uzun dönem ikamet iznine ilişkin şartları belirlemek.
- ❖ Göç alanında yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla etkin iş birliği yapmak ve bu alandaki çalışmaların çerçevesini belirlemek.
- ❖ Göç alanında görev yapan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlamak amacıyla kararlar almak.

Bu görevler, Türkiye'nin göç politikalarının belirlenmesi, göç olaylarının yönetilmesi, yabancıların kabul edilmesi ve uyum sürecinin sağlanması, işgücü ihtiyacının karşılanması gibi konularda kurulun koordinasyonunu ve stratejik rolünü vurgulamaktadır. Sonuç olarak Kurul Başkanının çağrısı üzerine her yıl en az bir kez toplanır. Gerekli görüldüğü durumlarda olağanüstü toplantılar da düzenlenebilir. Toplantı gündemi, üyelerin görüşleri alınarak Başkan tarafından belirlenir. Toplantıya, konuyla ilgili bakanlık, ulusal veya uluslararası diğer kurum ve kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri davet edilebilir. Kurulun sekretarya hizmetleri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir (İçişleri Bakanlığı, 2023: 49).

2.2.2.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum kavramı, Batı Avrupa'da 18. yüzyılda ortaya çıkan bir kavramdır ve toplumun daha iyi nasıl işleyebileceğini anlamak amacıyla geliştirilmiştir. Bu kavram, devletin denetimi dışında kalan bir alanı ifade eder ve ekonomik ilişkilerle dayanmayan, insanların kendi istekleri ve gönüllülükleriyle oluşturduğu ilişkiler ve etkinliklerin toplamını kapsar. Sivil toplum kuruluşları, genellikle özel sektör ile kamu sektörü arasında bir köprü işlevi görürler. Bu kuruluşlar, toplumsal sorunların çözümünde ve toplumun refahının artırılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Çakı, 2018: 72).

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar), devletten bağımsız bir şekilde, kâr amacı gütmeyen ve doğrudan kendi amaçları etrafında örgütlenmiş bireylerden oluşmaktadır (Arık, 2020: 62). Sivil toplum kuruluşları (STK'lar), toplumun farklı kesimlerinin ortak çıkarlarını bir araya getirerek kamuoyu baskısı oluşturmak, toplumsal sorunlara çözüm

getirmek, insan haklarını savunmak, temel ihtiyaçları karşılamak, evre koruma gibi konularda duyarlılık yaratmak ve demokratik bir toplumun oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır. STK'ların faaliyetleri, toplumun daha adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlar. Sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, toplumun daha adil, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkı sağlar. Bu nedenle, sivil toplum kuruluşlarının toplumun gelişiminde büyük öneme sahip olduğu söylenebilir (Akman, 2018: 458).

1990 yılından sonra, Türkiye'nin yoğun göç hareketleri ile karşı karşıya kalması, sığınmacılar ve mültecilerle ilgili hem ulusal hem de uluslararası gönüllü kuruluşların etkin bir şekilde faaliyet göstermeye başlamasına neden olmuştur. Özellikle Suriyeli mültecilerin sayısının 3 milyonu aşması, sağlanan yardım ve hizmetlerin yetersiz kalmasına yol açmış ve bu durum ulusal, yerel, uluslararası ve Suriyeli sivil toplum kuruluşlarının mültecilere yardım etme çabalarını artırmıştır. Bu kuruluşlar, sığınmacı ve mültecilere destek sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamak, eğitim ve sağlık hizmetleri sunmak ve haklarını korumak gibi alanlarda çalışmalar yürütmektedirler (Arık, 2020: 62).

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, özellikle sığınmacıların güvenli ve sağlıklı bir şekilde yerleştirilmesine odaklanmış durumda. Ulusal ve uluslararası düzeydeki belgeler, hükümetlerin bu konuda sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmasını teşvik etmektedir. Örneğin, Türkiye'de 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Göç İdaresi Başkanlığı'nın uyum faaliyetlerini planlarken kamu kurumları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, niversiteler ve uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarını dikkate alabileceğini belirtmektedir. 5 Aralık 1951'de kurulan Uluslararası G rgt (IOM) de kurucu anlaşmasında sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapma hedefini şu şekilde ifade etmektedir (Akman, 2018: 461). *rgt, diğer faaliyetlerinin yanı sıra g, mülteciler ve insan kaynakları alanlarındaki uluslararası faaliyetlerin koordinasyonunu kolaylaştırma çalışmalarını yürütürken, bu hususlar ile ilgilenen uluslararası hükümet kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile yakın iş birliği içinde olacaktır. Bu iş birliği, ilgili tüm kuruluşların yetkilerine karşılıklı olarak saygılı kalınması suretiyle yürütülecektir*

Türkiye'de, sivil toplum kuruluşları tarih boyunca özellikle sosyal yardım ve hizmetler alanında büyük bir rol oynamıştır. Son yıllarda, sivil toplum kuruluşlarının özellikle Afganistanlıların göçünün artması sonucunda buna yönelik çalışmaları daha da öne çıkmıştır. Bu durum, göç eden sığınmacıların büyük bir kısmının barınma merkezleri yerine kentsel alanlarda yaşamaya başlamasıyla birlikte daha fazla sivil toplum ve yerel yönetim desteğine ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır. Sığınmacılar, merkezi yönetim tarafından sunulan imkanlardan faydalanmalarına rağmen, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin yardımını alarak hayatlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Sığınmacılar, yabancı olmanın getirdiği dışlanma, ayrımcılık, ekonomik sıkıntılar yerleşme sorunları ve kültürel uyumsuzluk gibi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, gıda, barınma, kira, işsizlik, güvencesizlik, istismar ve dil problemleri gibi bir dizi sorunun çözümünde yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri giderek daha büyük bir önem kazanmaktadır (Akman, 2018: 458).

Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları, hükümetin eksik bıraktığı yardımı, yerine getirme amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar özellikle kamp dışındaki göçmenlere maddi yardım sağlarken, aynı zamanda eğitim, sağlık hizmetleri ve işgücü piyasasına erişim gibi daha geniş konuların iyileştirilmesi için çalışmalar sürdürmektedir. Ayrıca, ihtiyaç odaklı olanlar ek kaynaklar sağlama amacı güderken, hak temelli olanlar mevcut kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını savunuyorlar ve bu kaynaklara erişemeyenlerin haklarını korumaya çalışmaktadır (Çelik ve Pekküçükşen, 2018: 1278). Bu kuruluşlar, Türkiye'deki göçmenlere ve sığınmacılara yardım ve destek sağlayan sivil toplum kuruluşları olarak faaliyet göstermektedir. İşte bu kuruluşların bazıları şunlardır:

Uluslararası Af Örgütü (UAÖ): İnsan hakları ihlallerine karşı mücadele eden uluslararası bir örgüt. Göçmen ve sığınmacı haklarına ilişkin çalışmalar yapmaktadır.

İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Derneği (İHH): İnsan haklarına saygıyı teşvik eden ve insani yardım faaliyetleri yürüten bir dernek. Savaş ve doğal afetlerden etkilenen göçmenlere yardım sağlar.

Helsinki Yurttaşlar Derneği (HYD): İnsan haklarına ve demokrasiye odaklanan bir dernek. Göçmenlerin haklarını savunma amacı güder.

Türkiye Kızılay Derneği: Türkiye'nin Kızıllaç benzeri bir yardım kuruluşudur. Acil yardım, insani yardım ve sosyal hizmetler sunar, bu da göçmenler için en çok yardım eden STK'lardan biridir önemlidir.

Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı: İnsan haklarına ve insani yardıma odaklanan bir vakıf. Göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelik projeler yürütür.

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD): Göçmenlerin ve sığınmacıların haklarını savunur, eğitim ve insani yardım projeleri yürütür.

İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (MAZLUMDER): İnsan hakları ihlalleri konusunda çalışan bir dernek. Göçmenlerin haklarına ilişkin savunuculuk yapar.

Mültecilerle Dayanışma Derneği (MÜLTECİ-DER): Mültecilerin haklarını savunur ve mülteci sorunlarına çözüm arar.

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV): İnsan haklarına odaklanan bir vakıf. Göçmenlerin insan haklarını koruma amaçlı çalışmalarda bulunur.

Bu kuruluşlar, göçmenlerin haklarını korumak, temel ihtiyaçlarını karşılamak ve topluma entegrasyonlarına destek olmak gibi farklı alanlarda çalışmalar yürütmektedirler (Arık, 2020: 63; Çakı, 2018: 74). Sonuç olarak, sivil toplum kuruluşları, toplumsal uyumun sağlanmasında ve yerel toplumlarla iletişim kurulmasında önemli bir rol oynamalıdır. Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşlarına destek sağlayarak bu rolün güçlenmesine katkıda bulunmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarıyla en etkili iş birliği belediyeler ve Göç Müdürlükleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Her bir aktörün farklı yetkilere, avantajlara ve kısıtlılıklara sahip olması, iş birliği sonucunda göçle ilgili sorunların daha etkili bir şekilde çözülmesine olanak tanır. Bu şekilde, göç yönetişimi paydaşlar arasında daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilir ve toplumsal uyum sağlanabilir (Akman, 2018: 460).

2.2.2.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), II. Dünya Savaşı sonrasında evlerini terk etmek zorunda kalan veya evsiz kalan milyonlarca Avrupalıya yardım amacını taşımaktadır. İlk etapta, bu organizasyonun üç yıl içinde misyonunu tamamlaması öngörülmüş ve bu sürenin sonunda BMMYK'nin varlığına son verilecekken tam 66 yıl sonra, BMMYK hala faaliyetlerini büyük bir özveriyle sürdürmektedir. Bu örgüt, mültecilerin ve sığınmacıların haklarını koruma ve refahlarını sağlama amacıyla Birleşmiş Milletler 'in özel bir organı olarak 14 Aralık 1950 tarihinde kurulmuştur (BMMYK Türkiye, 2023).

BMMYK Tüzüğüne göre, komiserliğin ana görevi uluslararası koruma sağlamak ve mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler aramaktır. Bu çerçevede, mültecilere geri dönüş veya topluma entegrasyon konularında hükümetlere ve onay veren özel kuruluşlara yardım eder. Temel olarak, BMMYK 'nin misyonu mültecilerin refahını ve güvenliğini sağlamak ve onların yaşadıkları zorluklara kalıcı çözümler sunmaktır. Ancak aşağıda BMMYK'nin temel görevleri daha detaylı bir şekilde el alınmıştır (Aktaran: Uzun, 2016: 75).

1. Mültecilerin ve sığınmacıların temel haklarını korumak: BMMYK, mültecilerin uluslararası hukuka uygun olarak tanınan haklara sahip olduğunu ve bu hakların korunması gerektiğini vurgular. Bu haklar arasında yaşama hakkı, güvenlik, çalışma hakkı, eğitim hakkı ve sağlık hakkı gibi temel insan hakları bulunur.
2. Mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak: BMMYK, mültecilerin temel ihtiyaçlarını karşılamak için acil yardım, barınma, gıda, su ve sağlık hizmetleri gibi destekler sağlar.
3. Mültecilerin yerleşimini ve entegrasyonunu desteklemek: BMMYK, mültecilerin uygun yerleşim yerleri bulmalarına ve toplumlarına entegre olmalarına yardımcı olur. Bu, sığınmacıların kendi kendilerine yetebilmeleri ve yeni topluluklarına katkıda bulunmaları anlamına gelir.
4. Mültecilerin geri dönüşünü teşvik etmek: BMMYK, mültecilerin güvenli ve gönüllü bir şekilde vatanlarına dönmelerini teşvik eder. Bunun için dönüş koşullarını iyileştirir ve geri dönüşün sürdürülebilir ve güvenli olmasını sağlamaya çalışır.
5. Mülteciler ve sığınmacılar hakkında farkındalık yaratmak ve uluslararası iş birliği teşvik etmek: BMMYK, dünya genelinde mülteci sorunlarına dikkat çekmek ve uluslararası toplumu

mültecilerin durumlarına yardımcı olmaya teşvik etmek için bilinçlendirme kampanyaları düzenler.

BMMYK'nin Vatansızlara Yönelik Üstlenmiş Olduğu Görevleri şunları içermektedir (Uzun, 2016: 73, 74).

- 1954 ve 1961 Sözleşmelerine ülkeleri katılmaya teşvik etmek.
- Vatandaşlık yasalarıyla ilgili devletlere hukuki danışmanlık sunarak bu yasaların hazırlanmasına ve uygulanmasına yardımcı olmak.
- Vatansızlık sorunlarını hızla tanımlamak ve çözmek için devletler ve diğer iş birliği yapanlarla bir araya gelmek.
- Devlet memurlarını ve BMMYK personelini vatansızlık konularında eğitmek.
- Dünya genelindeki vatansızlık sorunları hakkında bilgi toplamak ve bu bilgiyi paylaşmak.
- İcra Komitesine bu alandaki çalışmalar hakkında düzenli raporlar sunmak

Genel olarak bakıldığında BMMYK'nin mültecilerin geri dönüşüne yönelik destek vereceği dört farklı senaryosu bulunmaktadır. Bu senaryolar, BMMYK'ın farklı durumlar için geri dönüş süreçlerini nasıl destekleyeceğini ve teşvik edeceğini açıklamaktadır (Özdemir ve Kantar, 2023: 216).

1. Acil Durumlarda Geri Dönüşün Teşviki: Bu senaryo, mültecilerin buldukları sığınma ülkelerindeki yaşam koşulları veya fiziksel güvenlikleri mücbir sebepler altında daha güvensiz hale geldiğinde, geri dönüşün teşvik edilmesini öngörür. Bu durumda, mültecilerin vatanlarına dönmeleri daha güvenli bir seçenek olarak değerlendirilir.
2. Kendiliğinden Dönüşün Desteklenmesi: Mülteciler, kendi istekleriyle sığınma ülkelerini terk etmeye karar verdiklerinde ve BMMYK'ın dönüşlerini destekleyebileceği durumlarda, bu senaryo kendiliğinden dönüşü teşvik eder. Mülteciler kendi inisiyatifleriyle geri dönme kararı alırlar.
3. Özel Koşullarda Gönüllü Geri Dönüş: Bu senaryo, geri dönüş alanlarında güvenliğin asgari düzeyde sağlanması ve BMMYK'ın erişimine izin verildiği durumlarda, koşulların tam olarak elverişli olmasa da özel ve tam olarak bilgilendirilmiş mültecilerin talebi üzerine gönüllü geri dönüşü kolaylaştırır.
4. Sürdürülebilir ve Onurlu Geri Dönüşün Teşviki: Bu senaryo, koşulların güvenli ve onurlu bir şekilde geri dönmeye elverişli olduğu düşünüldüğünde, büyük ölçekli gönüllü geri dönüşü teşvik eder. Mültecilerin vatanlarına dönmeleri ve yeniden bütünleşmeleri için sürdürülebilir bir potansiyelin olduğu durumlarda uygulanır.

BMMYK, uluslararası hukuka dayalı bir kuruluş olarak mültecilere ve sığınmacılara yardımcı olup ve onların haklarını korumaktadır. Bu komiserlik,

savaşlar, çatışmalar, zulüm ve diğer insani krizler nedeniyle evlerini terk etmek zorunda kalan milyonlarca insan için kritik bir rol oynamaktadır.

2.2.2.5. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 1951 yılında kurulmuş ve başlangıçta Avrupa'da yerinden edilen milyonlarca insanın yerleştirilmesine yardımcı olan PICMME olarak bilinmiştir. Bu örgütün tarihi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan krizlerde insanların taşınmasını içermektedir. Örneğin Macaristan (1956), Çekoslovakya (1968), Şili (1973), ve daha sonra Kosova, Timor gibi olaylarla devam etmiştir. Böylece IOM, uluslararası bir göç kurumu haline gelmiş ve göçmenlerin haklarını koruma, sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etme ve göçün karmaşıklığını anlama konularında önemli bir rol üstlenmiştir. Şu anda dünya genelinde 150'den fazla ülkede faaliyet gösteren ve 175 Üye Devleti ile 8 gözlemci devlete sahip olan IOM, 21. yüzyılın göçle ilgili küresel tartışmalarının vazgeçilmez bir referans noktasıdır (IOM, 2023). Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Birleşmiş Milletler çatısı altında yer almamakla birlikte, göç konusuna tamamen odaklanmış bir kuruluş olarak tanımlanabilir. Ancak, bazı eleştirmenler IOM'in göçmenlerin çıkarlarına değil, daha çok hükümetlerin çıkarlarına odaklandığını öne sürmektedirler. Bu nedenle, günümüzde küresel göç yönetiminin hala devlet merkezli bir yaklaşımı benimsediğini söylemek yanlış olmaz (Gök, 2016: 77).

Türkiye'de göç yönetiminde etkili olan aktörlere Afet ve Acil Durum Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler gibi kamu çeşitli kurum ve kuruluşları ve çeşitli sivil toplum kuruluşları eklenebilir. Yine Avrupa Birliği de önemli bir uluslararası aktörler arasında yer almaktadır. İlgili aktörler Türkiye'de düzenli ve düzensiz göçün kontrolünde büyük önem arz etmektedirler.

2.3. Türkiye'de Düzenli ve Düzensiz Göç

Türkiye'de göç hareketlerine ilişkin bilgiler düzenli ve düzensiz göç olmak üzere 2 başlık altında ele alınabilir.

2.3.1. Türkiye’de Düzenli Göç

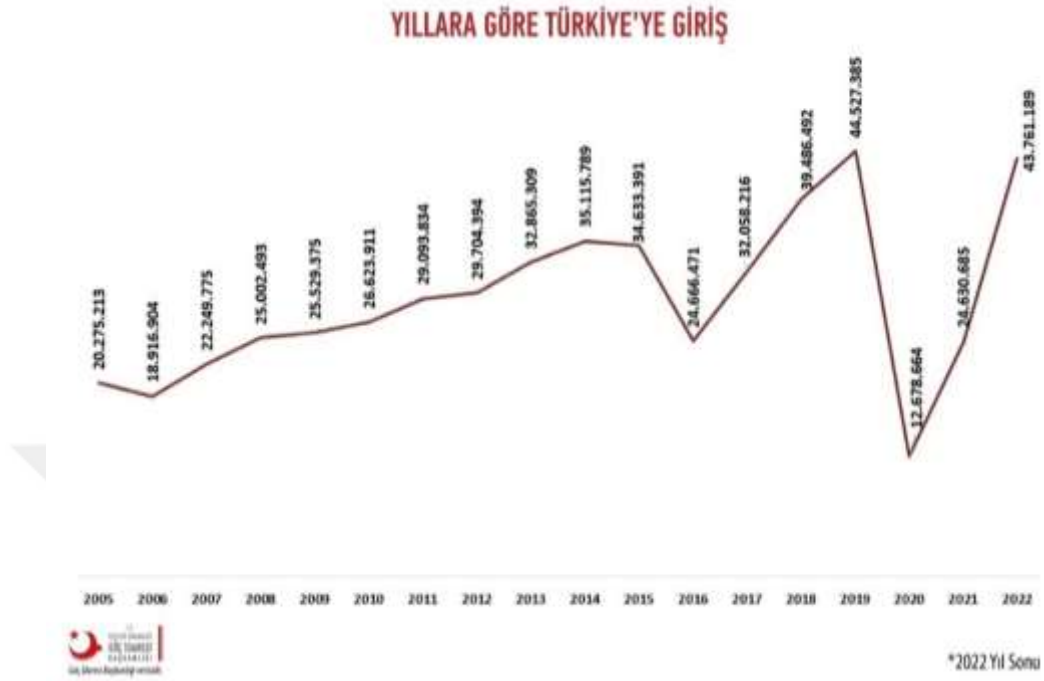
Seyahat edilmek istenen ülkelerin göç ve vize politikalarına uygun olarak, insanlar olağan ikamet yerlerinden ayrıлып yeni bir ikamet yerine gitmek için gerekli prosedürleri izlemeli ilgili ülkenin göçmenlik mevzuatına uygun olarak çıkış, transit geçiş ve giriş işlemlerini düzenleyen kanun ve yönetmeliklere uygun hareket etmeleri durumu “Düzenli Göç” olarak tanımlanmaktadır (İOM, 2022: 26). Birçok ülke, düzenli göçü kontrol ve yönetmek için göç politikaları ve yasaları oluşturur. Göçmenlerin kabul edilebilirlik kriterlerini ve başvuru süreçlerini belirleyen bu politikaları, düzenli göçmenlerin uyum sağlaması, toplumla bütünleşmesi ve kaynakların sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesi amacıyla uygulanır (Oral ve Çetinkaya, 2017: 2). Düzenli göç hem göçmenler hem de hedef ülkeler için faydalar sağlayabilir ancak göçün yönetimi ve entegrasyonu sürecinde bazı zorluklar da ortaya çıkabilir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yasaları tarafından belirlenen çerçeve doğrultusunda, insanların yurtdışından Türkiye'ye yönelen hareketleri düzenli göç oluşturur. Düzenli göç, göçmenlerin Türkiye'nin sınırları içinde yasalara uygun bir şekilde bulunmalarını sağlayan giriş izni, çalışma izni ve/veya oturma izni gibi belgelere sahip olmalarını gerektirmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 11).

Bu bağlamda düzenli göçün gerçekleşmesi için ilk olarak vize işlemlerini tamamlamalı yani Türkiye'ye gelmeden önce ilgili konsolosluk veya büyük elçiliklerden vize başvurusunda bulunarak başvuruda, seyahat amacı, süresi, konaklama düzenlemeleri ve mali durum gibi bilgiler sunulmalıdır. Başvurular genellikle konsolosluk veya büyükelçilikler tarafından değerlendirilir ve vize onaylandığında, başvuru sahibi Türkiye'ye seyahat edebilir. Ülkeye giriş yapan yabancı uyruklular 90 güne kadar yasal çerçevede ülkede kalabilirler. Bu sayıyı geçince düzenli göçmen statüsünü kaybeder ve düzensiz göçmen olarak hayatını devam ettirirler. Türkiye'de 90 güne kadar kalacak yabancılar için vize gerekliliği zorunludur. Ancak Türkiye, 79 ülke vatandaşını vize uygulamasından muaf tutarak vizesiz giriş imkânı sunmaktadır. Bu nedenle Türkiye'ye girişlerin çoğu vizesiz gerçekleşirken, diğer bir kısmı ise vize alarak yapılır. Türkiye'ye giriş yapacak

yabancıların, vize uygulayan ülkelerin vatandaşları ise Türkiye'ye gelmeden önce gerekli vizeyi almaları gerekmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 43).

Son yıllarda Türkiye, uluslararası göçmenler tarafından hedef ülke olarak görülmekte ve çeşitli amaçlarla ülkeye gelen yabancıların sayısında belirgin artışlar yaşanmaktadır. Türkiye'nin geçmişte kaynak ve transit ülke olarak bilinmesine rağmen, istikrarlı bir gelişme göstermesi ve sunduğu fırsatlar göçmenler için çekici hale gelmiştir. Bu durum, Türkiye'nin uluslararası göçmenlerin tercih ettiği bir destinasyon olduğunu göstermektedir. Yıllar geçtikçe, Türkiye'ye gelen yabancıların sayısında dikkate değer bir artış yaşandığı gözlenmektedir (İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017: 62). Grafik 2.1'de Türkiye'ye 2005-2022 dönemlerinde giriş yapan yabancıların sayısı incelendiğinde, belirli dönemlerdeki değişimler dikkat çekmektedir. 2005-2014 yılları arasında, yabancıların Türkiye'ye girişlerinde bir artış yaşanmıştır. Ancak, 2015-2016 yılları arasında önemli bir azalma görülmüştür. Bu dönemde, çeşitli faktörlerden dolayı Türkiye'ye olan göç eğiliminde bir düşüş yaşanmıştır. Ancak, 2016-2019 yılları arasında yabancı ziyaretçi sayısında tekrar büyük bir artış yaşanmıştır. Türkiye'nin güvenlik durumunda yaşanan iyileşme ve turizm sektöründeki tanıtım çalışmalarının etkisiyle, yabancı ziyaretçilerin sayısı önemli ölçüde artmıştır. Fakat 2020'de Türkiye'ye giriş yapan yabancı sayısı, 2005 sayısına göre daha düşük olmuştur. Bu durum, COVID-19 pandemisi ve alınan seyahat kısıtlamaların etkisiyle dünya genelinde seyahatlerde büyük bir azalma yaşanmış ve Türkiye'ye olan ziyaretlerde de önemli bir düşüş görülmüştür. Ancak, 2021-2022 yılları arasında yabancı ziyaretçi sayısında tekrar önemli bir artış yaşanmıştır. Bu dönemde, uluslararası seyahat kısıtlamalarının hafiflemesi ve Türkiye'nin salgın önlemlerine adapte olmasıyla birlikte, yabancı ziyaretçi sayısında önemli bir yükseliş gözlemlenmiştir (GİB, 2023: 62).

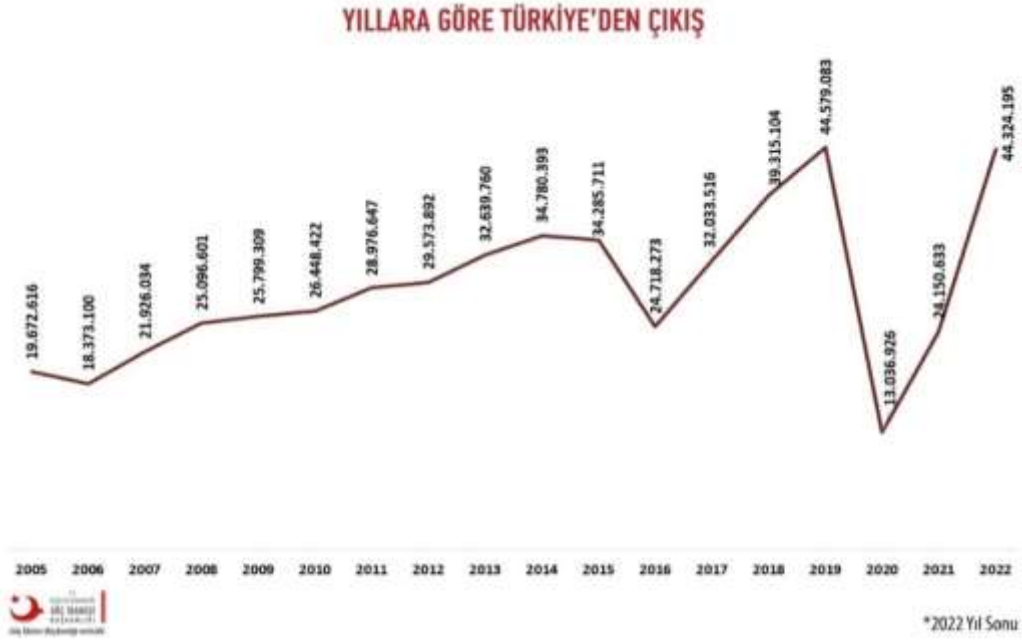
Grafik: 2.1. Türkiye'ye 2005-2022 döneminde giriş yapan yabancıların sayısı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, 2023).

Grafik 2.2'de 2005-2022 döneminde Türkiye'den çıkış yapan yabancıların sayısı incelendiğinde belirli dönemlerdeki değişimler göze çarpmaktadır. 2005-2014 arasında yabancıların çıkış sayısında büyük bir artış yaşanmıştır. Ancak, 2015-2016 yıllarında sayılarda önemli bir düşüş gözlemlenmiş, bu dönemde çeşitli faktörler nedeniyle göç eğiliminde düşüş yaşanmıştır. 2016-2019 yıllarında ise yabancı çıkış rakamlarında iki kat artarak 44,579,083 sayısında ulaşmıştır. Türkiye'nin iş fırsatlarının azalması, ekonomik faktörler, güvenlik endişeleri, aile ve sosyal bağlantılar, eğitim olanaklarının zorlaşması, iltica talepleri, vize sorunları ve kişisel tercihler gibi sebepler insanların ülkeden çıkmasına neden olmaktadır. Ancak, 2020'de Türkiye'den çıkış yapan yabancı sayısı, 2005'e göre daha düşüktür. COVID-19 pandemisi ve seyahat kısıtlamaları dünya genelinde seyahatlerde büyük bir azalmaya neden olmuş ve Türkiye'de de çıkış sayısında düşüş yaşanmıştır. Tekrar normalleşme döneminde geçildiğinde 2021-2022 arasında ise ülke sınırlarından çıkış sayısında önemli bir artış yaşanarak 44,324,195 rakamlarına ulaşmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Grafik: 2.2. Türkiye'den 2005-2022 döneminde çıkış yapan yabancıların sayısı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, 2023)

Grafik 2.3 de Türkiye'ye gelen yabancıların uyruklarına göre dağılımı analiz edildiğinde, ilk beş sırada Almanya, Rusya Federasyonu, İngiltere, Bulgaristan, İran, gibi ülkeler yer almaktadır. Bu ülkeler, Türkiye'ye en çok ziyaretçi gönderen ülkeler arasında yer almaktadır. Gürcistan, Hollanda, Irak, Polonya ve Fransa ise bu sıralamayı takip eden diğer ülkelerdir. Bu ülkeler de Türkiye'ye önemli sayıda yabancı ziyaretçi göndermektedir. Türkiye'nin çeşitli coğrafi bölgelerinden ve kültürel arka planlardan gelen ziyaretçiler, ülkenin çeşitliliğini ve uluslararası ilgiyi yansıtmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 43).

Grafik 2.3. Türkiye'ye gelen yabancıların uyruklarına göre dağılımı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, 2023)

Grafik 2.4'te 2022 yılında Türkiye sınırlarından çıkan yabancıların uyruklarına göre dağılımı analiz edildiğinde, ilk beş sırada Almanya 5,753,830 kişi, Rusya 5,205,377 kişi, İngiltere 3,315,291 kişi, Bulgaristan 2,885,339 kişi ve İran ilk iki sıradakinden üç kat az 2,345,371 kişi ülkeden ayrılmaktadır. Bu sıralamayı takip eden Gürcistan, Hollanda, Irak, Polonya ve Fransa ülkeleri yukarıda adı geçen ülkelere nazaran çok az sayıda insan Türkiye sınırlarından çıkış yapmaktadır. Grafikteki on uyruk arasında en çok ve en az sayıda yabancı uyruklarının çıkışına bakıldığında Almanya uçuk bir rakamla ilk sırada yer alırken Fransa 989,312 kişiyle son sırada yer almaktadır. Bu ülkeler de Türkiye'ye önemli sayıda yabancı ziyaretçi göndermektedir. Gelen ziyaretçiler devlet tarafından verilen süre dolmak üzereyken kendi ülkelerine dönmek zorunda kalmaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Grafik 2.4. Türkiye'den çıkan yabancıların uyruklarına göre dağılımı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/giris-cikis>, 2023)

Türkiye'de vize veya vize muafiyetiyle belirlenen süreden veya 90 günden daha uzun süreyle kalmayı planlayan yabancılar, ikamet izni almak zorundadır. İkamet izni başvurusunda bulunan yabancıların, talep ettikleri süreden 60 gün daha uzun süreli geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgeye sahip olmaları gerekmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) kapsamında düzenlenen ikamet izni çeşitleri şunlardır (Kalkınma Bakanlığı, 2018. 44):

- ❖ Kısa dönem ikamet izni: Her seferinde en fazla iki yıllık süreyle verilen izin.
- ❖ Aile ikamet izni: Her seferinde en fazla üç yıllık süreyle verilen izin, aile üyelerine tanınır.
- ❖ Öğrenci ikamet izni: Öğrenim süresine göre verilen izin, öğrencilerin Türkiye'de eğitim alması için kullanılır.

- ❖ Uzun dönem ikamet izni: Süre sınırlaması olmadan verilen izin, uzun süreli kalış amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılar için geçerlidir.
- ❖ İnsani ikamet izni: Her seferinde en fazla bir yıllık süreyle verilen izin, insani nedenlerle Türkiye'ye gelen yabancılara tanınır.
- ❖ İnsan ticareti mağduru ikamet izni: Başlangıçta 30 gün süreli olarak verilen ve toplam süresi üç yılı geçmeyecek şekilde her seferinde en fazla altı aylık sürelerle uzatılabilen izin, insan ticareti mağduru olan yabancılara verilir.

Tablo 2.5'te 2023 yılında çeşitli ikamet izniyle Türkiye'de bulunan yabancı sayısı analiz edildiğinde Kısa dönem ikamet izni alan kişi 847,536 sayısı ile ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada Öğrenci ikamet izni alan 160,975 kişi yer almakta; Aile ikamet izni ise 106,608 kişiyle üçüncü sırada yer almaktadır. Diğer ikamet izin türünde ise 188,251 kişi bulunmaktadır.

Tablo 2.5. Türkiye'de İkamet İzni ile Bulunan Yabancı Sayısı (2023)

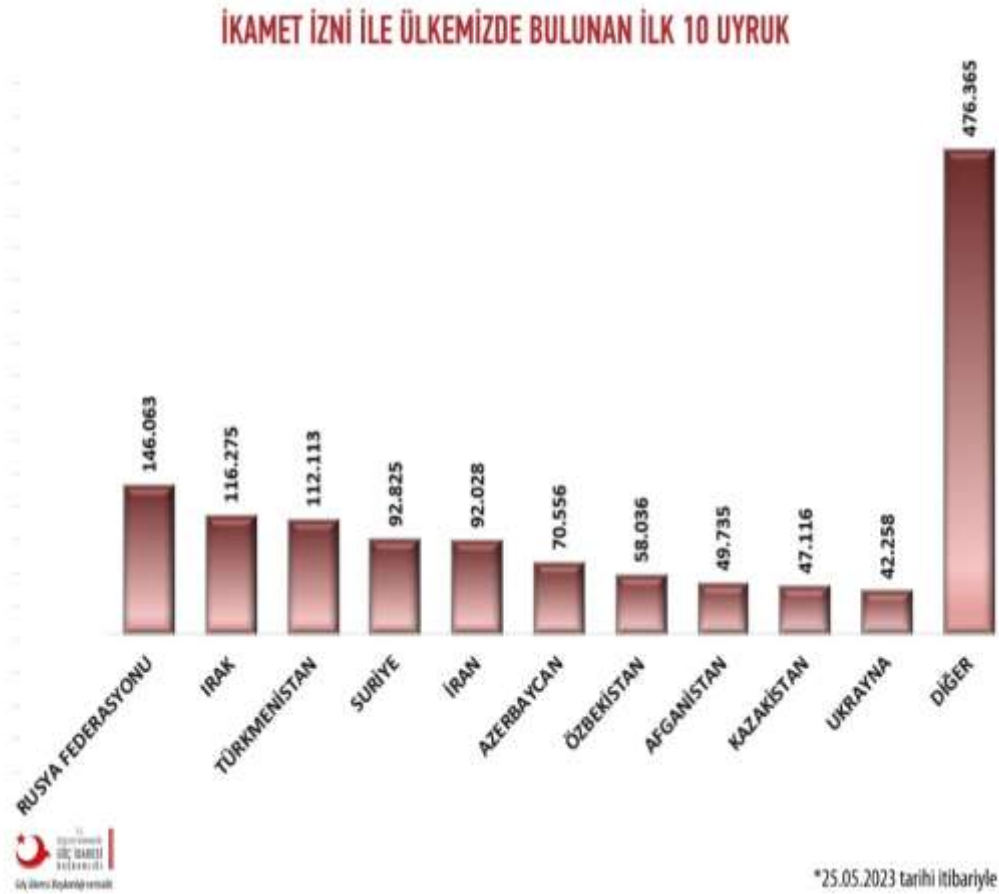

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 2023)

Türkiye'de yasal yollarla giriş yapan uzun süre kalmak için göç idaresine başvurarak ikamet izni alan ve bu bağlamda düzenli göçmen statüsünü kazanan birçok ülke bulunmaktadır. Grafik 2.5'te Türkiye'ye gelen yabancılardan en çok ikamet izni

alan beş ülke; Rusya Federasyonu, Irak, Türkmenistan, Suriye, İran gibi ülkelerdir. Azerbaycan Özbekistan Afganistan, Kazakistan, Ukrayna ve diğerleri ülkeler ise yukarıdaki beş ülkeden daha az ikamet izini almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018: 44).

Grafik 2.5. Türkiye'de İkamet İzni ile Bulunan Yabancıların Ülkeleri

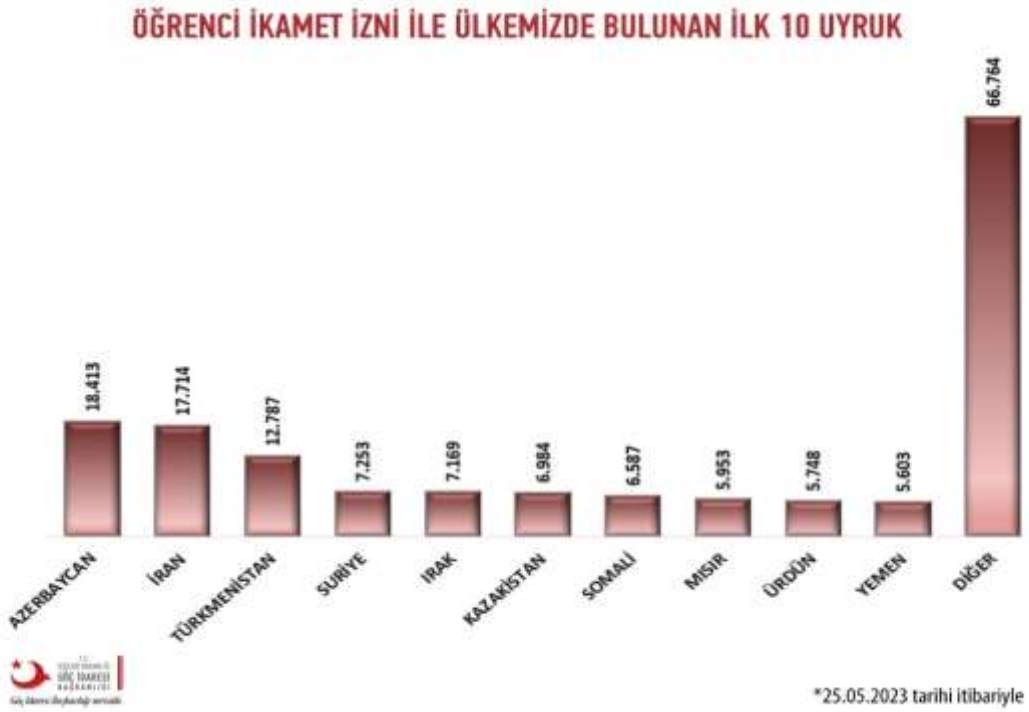

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 2023)

Türkiye'ye gelen uluslararası öğrencilerin ilk başta Göç İdaresine öğrenci ikamet izni için başvuru yaparak izin belgesi alması gerekmektedir. Bu izin, öğrencilere Türkiye'de eğitim almak ve kalmak için gereken yasal izni sağlar. İkamet izni süresi, öğrencinin öğrenim süresine uygun olarak belirlenir ve süresi sonunda yenilenebilir. Bu izinle uluslararası öğrencilere çeşitli destekler sağlanmaktadır. Yurt imkanları, burs programları, dil kursları ve kültürel etkinlikler gibi hizmetler uluslararası öğrencilere sunulur. Ayrıca, Türkiye'de çalışma izni alarak uluslararası öğrenciler çalışma imkanlarından da faydalanabilmektedirler. Türkiye, uluslararası öğrencilere sunduğu

eğitim kalitesi, kültürel çeşitlilik ve yaşam maliyetleri açısından cazip bir seçenek olup, her yıl binlerce uluslararası ğrenci Türkiye'yi tercih etmektedir (Halıcı, 2017: 412-414). Grafik 2.6'de 2023 yılında Türkiye'de ğrenci ikamet izni verilen kişilerin uyruklarına göre toplam sayıları yer almaktadır. Verilere göre; Azerbaycan, İnan ve Türkmenistan uyruklular ğrenci ikamet izni alanlar sıralamasında ilk üç sırada yer almaktadır. Suriye, Irak, Kazakistan, Somali, Mısır, Ürdün, Yemen de bu ülkeleri takip etmektedir (Dönmez Kara, 2015:152) .

Grafik 2.6. Türkiye'de ğrenci İkamet İzni ile Bulunan Yabancı Uyruklular

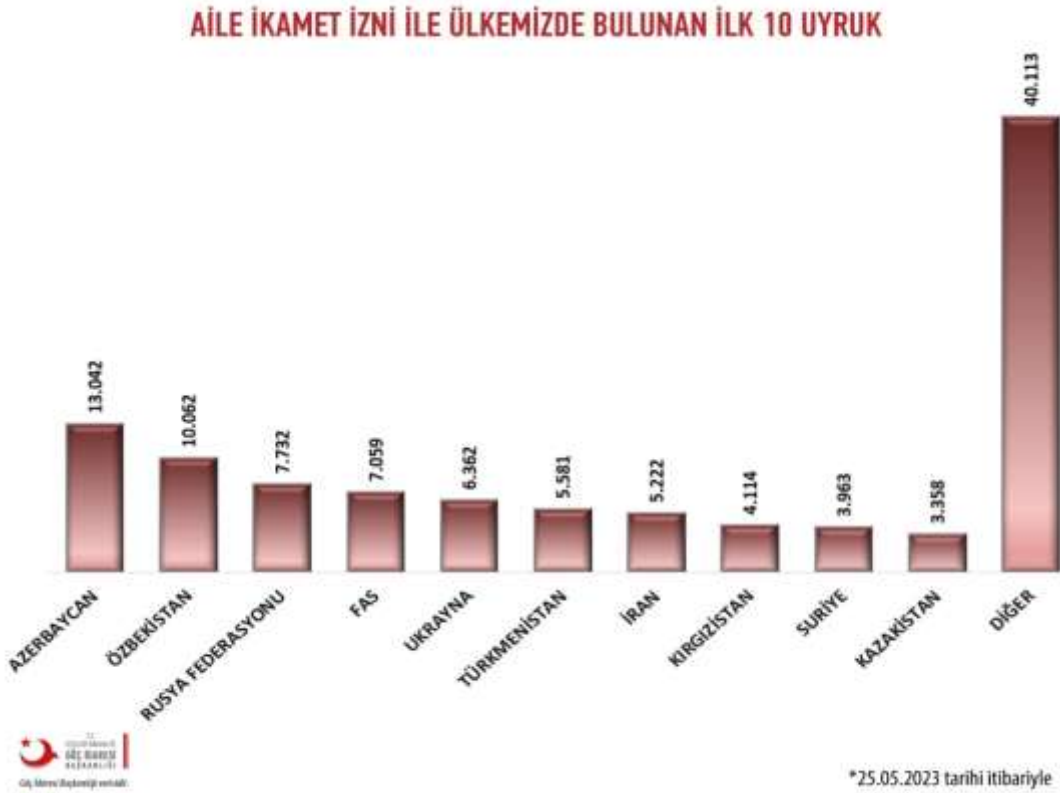

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 2023)

Öğrenci ikame izni dışında bulunan diğer ikame izni türü ise, aile ikame iznidir. Öğrenci ikame izninde de olduğu gibi ilk önce g idaresine başvuruda bulunarak gerekli prosedürleri tamamladıktan sonra aile ikamet iznini alıp ülke içinde yasalara uygun ve ilgili makamların belirlediği süre zarfında Türkiye sınırları içinde rahatça yaşamaları mümkündür.

Grafik 2.7’de 2023 tarihi itibariyle Türkiye’de aile ikamet izni alan insanların uyruklarına göre toplam sayıları yer almaktadır. Bu bağlama en çok aile ikamet izni alan ülke yaklaşık 13,042 kişi aile ikamet izni ile Azerbaycan’dır. Özbekistan 10,062 kişi, Rusya 7,732 kişi, Fas 7059 kişi, Ukrayna 6,362 kişi, Türkmenistan 5,581 kişi, İran 5,222 kişi, Kırgızistan 4114 kişi, Suriye 3,963 kişi, Kazakistan 3358 kişi ve diğerleri ise 40,113 kişi aile ikamet iznine ve düzenli göçmen statüsünü kazanmış bulunmaktadır (https://www.goc.gov.tr/, 2023).

Grafik 2.7. Türkiye’de Aile İkamet İzni Alan Yabancı Uyruklular

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri>, 2023)

2.3.1.1. Düzenli Göç ve Stratejik Planları

Düzenli göç, göçmenlerin bir ülkeye resmi izinlerle giriş yaparak eğitim, iş, istihdam veya farklı amaçlar doğrultusunda yerleşmelerini gerçekleştirmek için gerekli belgeleri ve izinleri almalarını ifade eder (Işığışık ve Kariman, 2022: 461). Bu kapsamda, Türkiye'deki devlet kurumları, ülke istikrarını korumak ve hem yerli halkın hem de yabancı uyrukluların yaşamlarını kolaylaştırmak amacıyla bir dizi Stratejik

Planları ve düzenlemeleri hayata geçirmiştir. Bu stratejik planlar sırasıyla aşağıda yer almaktadır (GİGM, 2017: 40):

- ❖ Düzenli göç ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi
- ❖ İkamet izinleriyle ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi
- ❖ İstizana tabi vize başvurularının değerlendirilmesi ve sınır kapılarında yaşanan sorunların çözülmesi
- ❖ Vatansızlığın tespiti ve Türkiye’de bulunan vatansız kişilerle ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi,
- ❖ 5543 sayılı İskân Kanununda Bakanlığımıza verilen görevlerin yürütülmesi
- ❖ Çalışma izin taleplerine ilişkin değerlendirmelerin gerçekleştirilmesi
- ❖ İlgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla koordineli bir biçimde, yabancı kimlik numaralarının verilmesine ilişkin işlemlerin yürütülmesi
- ❖ Yabancı devletlerle yapılması öngörülen konsolosluk görüşmeleri ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesi

2.3.2. Düzensiz Göç Kavramı

Ulusal Devletlerin, sınırlarını güvence altına alma ve yabancıların yasa dışı olarak giriş ve kalışını önleme amacıyla yaptıkları çalışmalara rağmen, göç hareketlerinin karmaşıklığı ve zorlukları nedeniyle her yıl milyonlarca kişi düzensiz göçmen olarak göç alan ülkelere yaşamaktadır (Tilbe, 2016: 7). Bu durumun ekonomik, politik veya sosyal çeşitli nedenleri yer almaktadır (GİGM, 2017: 70). Düzensiz göç kavramı, kesin bir uluslararası tanıma sahip olmamasına rağmen (Barışık, 2020: 20), gönderen ülkeden transit ülkelere veya kabul eden ülkelerin göç hareketlerinin resmi düzenlemeler ve normlar dışında gerçekleştiği durumlar olarak tanımlanmaktadır. Türkiye-AB Mülteci Sözleşmesine göre, göç kavramını göç alan ve gönderen ülkeler olarak ikiye ayırmaktadır. “Göç alan ülkeler” göç düzenlemelerine aykırı davranan ve yasal olmayan yollardan ülkeye giren, yerleşen veya çalışan kişileri “düzensiz göçmen” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca “Gönderen ülke” açısından ise; düzensizlik kavramı, bir kişinin resmi pasaport veya seyahat belgesin sahip olmaksızın uluslararası sınırı geçmesi veya ülkeden ayrılmak için gereken idari şartları yerine

getirmemesi gibi durumları ifade etmektedir (İKV ve diğerleri, 2017: 21). Düzensiz göç kavramının tanımıyla birlikte bir de “Düzensiz Göçmen” kavramının tanımı bulunmaktadır. Düzensiz göçmen, transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun olan bir kişi olarak kabul edilir. Bu terim, yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vize süresinin sona ermesi gibi durumları içerir. Ayrıca, meşru yollarla giriş yapmış olan ancak izin verilen süreyi aşan veya izin almadan çalışmaya başlayan kişiler düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır (Barışık, 2020: 20; İOM, 2022: 27).

Düzensiz göçmen kavramı, uluslararası literatürde yaygın olarak kullanılan bir terimdir ve bu terimle birlikte belgesiz, kimliksiz, kaçak ve yasadışı göçmen gibi farklı ifadeler de yer almaktadır. Ancak akademik çalışmalarda ve kamu kurum ve kuruluşlarda “kayıt dışı göç, belgesiz göç, kaçak ve yasadışı” ifadelerinden ziyade bazı araştırmacılar, "düzensiz göç" terimini tercih etmektedir. İçduygu'ya göre, düzensiz göç, doğrudan bir suç unsurunu değil, kayıt dışılığa işaret eden bir kavramdır (Aktaran: Bodur ve Paydak, 2017: 190). Düzensiz göçmen hareketleri üç temel şekilde gerçekleşmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14):

1. Göçmenler, sınır kontrollerini atlayarak veya sahte giriş belgeleri kullanarak ülkeye izinsiz bir şekilde giriş yapmak
2. Yasal olarak ülkeye giriş yapan göçmenler, kendilerine verilen vize süresini aşmalarına rağmen ev sahibi ülkede kalmaya devam etmek
3. Giriş ve oturma izinlerine sahip olan ve bazı durumlarda çalışma izinlerine de sahip olan kişiler, yasal konumlarına aykırı faaliyetlerde bulduklarında düzensiz göçmen statüsüne dahil edilmek

2.3.2.1. Düzensiz Göçle Mücadele

Devletler, genellikle düzensiz göçün yasadışı bir eylem olduğunu vurgulayarak, sınır kapılarına kaçak yollarla (yasal olmayan yollar) giriş yaparak ilgili vatandaşların ve çalışan bireylerin varlığını egemenlik haklarının ihlali olarak değerlendirme eğilimindedir. Bu nedenle, düzensiz göçle mücadeleye odaklanan

devlet, politikalarını ifade ederken, genellikle "mücadele" (fight, combat) gibi terimleri tercih ederler (Şenses Özcan, 2015: 29-30).

Türkiye'de düzensiz göç hareketleri, Polonyalıların 1970'lerin sonunda itibaren bavul ticareti yapmak amacıyla İstanbul'a gelmesiyle başlamıştır. Daha sonra, Rusya Federasyonu (SSCB) ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenlerin iştirakiyle devam etmiştir. Ayrıca, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleri olan İran, Irak, Tunus ve Fas gibi ülkelerden gelen yabancılar da bavul ticaretine dahil olmuşlardır. Ancak, 1990'ların ortalarından itibaren bavul ticaretinde belirgin bir azalma gözlenmiştir. Bu azalmayla eşzamanlı olarak, söz konusu ülke vatandaşlarının Türkiye'de ev işleri, eğlence, fuhuş, tekstil, tarım ve inşaat gibi sektörlerde kayıt dışı olarak istihdam edilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. Türkiye'de kayıt dışı işgücüne katılan göçmenler arasında Afganistan, Pakistan, Filistin, Türkmenistan gibi ülkeler öne çıkmaktadır. Bununla birlikte, İran, Irak, Bangladeş, Gana, Nijerya ve Somali gibi ülkelerden gelen göçmenler/mülteciler Türkiye genelinde vasıfsız işçiler olarak çalışmaktalar (Dönmez Kara, 2015: 154-155).

Türkiye, coğrafi konumu gereği Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında bulunması nedeniyle düzensiz göçmenler tarafından tercih edilmektedir (<https://www.goc.gov.tr/>, 2023). Türkiye, geçmişte göçte kaynak ve transit bir ülke olarak bilinirken, son yıllarda ekonomik büyüme ve yaşam standartlarının artmasıyla birlikte düzensiz göçmenler için hedef ülke konumuna gelmiştir (<https://www.mfa.gov.tr/>, 2023). Küresel iletişim ve seyahat özgürlüğündeki artış, dünya genelinde göç hareketlerinde bir artışa neden olmuş ve Türkiye bu süreçten önemli ölçüde etkilenmiştir (GİGM, 2017: 70).

Küreselleşme sürecinin etkisiyle Türkiye, uluslararası göç rejimlerinde göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu bağlamda, Türkiye'de çeşitli göçmen grupları arasında karmaşık bir göç rejimi oluşmuştur. Bu rejim içerisinde sığınmacılar, mülteciler, kaçak göçmenler, transit göçmenler ve hatta zaman zaman düzenli göçmen statüsündeki kişiler yer almaktadır. Türkiye, bu çeşitlilik ve farklı statüler arasındaki dinamik etkileşimlerin yaşandığı bir göç merkezi haline gelmiştir (Dönmez Kara, 2015: 155). Kavramsal düzeyde ifade edildiğinde, düzensiz göç terimi, göçmen

kaçakçılığı ve insan ticaretini içeren geniş bir kapsamı temsil etmekte olup aynı zamanda mülteci ve sığınmacı gibi kavramlardan ayrılmaktadır. Türkiye örneğinde ise, özellikle medya tarafından sıklıkla bu terimlerin birbirinin yerine kullanılmasıyla bir kavram karmaşası ortaya çıkmaktadır. Mülteci, Birleşmiş Milletler' in 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme 'sine göre, “ırk, din, tabiiyet, belli bir toplumsal grubun üyesi olma veya siyasi düşünceler nedeniyle zulme maruz kalma korkusuyla vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya bu korumadan yararlanmayı reddeden herhangi bir birey” olarak tanımlanır. Sığınmacı terimi ise, mülteci statüsü elde etmek için başvuran göçmenleri ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Tilbe, 2016: 10). Bu bağlamda İçduygu'ya göre, Türk yetkililer tarafından tespit edilen göçmenler, aşağıdaki üç gruba ayrılmaktadır (İçduygu ve Aksel, 2012: 21):

- a) Transit Göçmenler: Avrupa başta olmak üzere batıdaki ülkelere göç etmek amacıyla Türkiye'yi transit bir ülke olarak kullanmayı hedefleyen düzensiz göçmenler. Bu grup, Türkiye'ye giriş yaparak daha sonra hedefledikleri Avrupa ülkelere geçiş yapmayı planlamaktadır.
- b) Kaçak Göçmenler: Yasal belgelere sahip olmaksızın Türkiye'nin sınır kapılarından kaçak bir şekilde giriş yaparak bu ülkede yaşamak ve çalışmak için düzensiz olarak kalan göçmenler. Bu kişiler genellikle kayıt dışı sektörlerde istihdam edilmekte ve belgesiz olarak Türkiye'de yaşamaktadır.
- c) Reddedilmiş Sığınmacılar: Mültecilik sıfatını kazanmak için verilen talepleri reddedilmiş olan ve ülkeden ayrılmaları beklenen sığınmacılar. Bu grup insanlar, mülteci statüsüne sahip olmak için başvuruda bulunmuş ancak başvuruları reddedilmiştir ve ülkeden ayrılmamaktadırlar.

Suriye krizi sonrası, son yıllarda yaşanan olaylar ve uluslararası göç hareketleri, Türkiye'yi göçmen akışının yoğun olduğu bir ülke haline getirmiştir. Bu doğrultuda Türkiye, düzensiz göç ve göçmen kaçakçılığıyla aktif bir şekilde mücadele etmekte ve bu alanda önemli başarılar elde etmektedir. Bu bağlamda Türkiye, düzensiz göçle mücadelede güvenlik güçlerini etkin bir şekilde kullanmaktadır. Jandarma Genel

Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumlar, sınır bölgelerinde ve göç rotalarında aktif olarak faaliyet göstermektedir. Ayrıca, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda göçmenleri kayıt altına almak, işlemlerini takip etmek ve uluslararası koruma hizmetleri sunmak için çeşitli adımlar atılmaktadır (TBMM, 2018: 251).

Grafik 2.8 de yıllara göre Türkiye’de yakalan düzensiz göçmen sayısı Suriye krizi öncesinde yaklaşık olarak 45 binlerde iken, 2015 yılında bu sayı 146 bin 485’e, yükselmiş ve 2018 yılında 268 bin 003 kişiye kadar ulaşmış sonraki yıllarda ise bu rakam ikiye katlanarak 2019 yılına yakalan düzensiz göçmen sayısı 454 bin 662’ye ulaşmıştır. Güncel verilere göre, 2020 yılında Covid-19 salgını nedeniyle uluslararası sınırların kapanmasıyla birlikte Türkiye’de yasadışı yollarla sınırı geçmeye çalışan düzensiz göçmen sayısında önemli ölçüde azalma gözlenmiştir Türkiye'nin sınırlarında yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2020 yılında 122 bin 402 iken, ancak 2021 ve 2022 (285027) yıllarında küçük oranda bir artış yaşanmış 2022 yılında 285 bin 027 kişi güvenli güçleri tarafından yakalanmıştır. Tekrar 2023 yılında büyük oranda bir düşüş yaşanarak yaklaşık 55 bin 927 düzensiz göçmen yakalanmıştır (GİB, 2023). 2023 yılında yakalanan düzensiz göçmen sayılarının 2022 yılına göre dört katından daha az olduğu gözlemlenmektedir. Bu düşüşün nedeni, Türkiye'nin kamuoyundaki göçmen karşıtı tepkiler ve artan sınır güvenliği önlemleriyle ilgili olduğu düşünülmektedir. Yani, Türkiye'nin sınırlarında daha fazla tedbir alması sonucunda, düzensiz göçmen akışının azaldığı görülmektedir (Işığışok ve Kariman, 2022: 474).

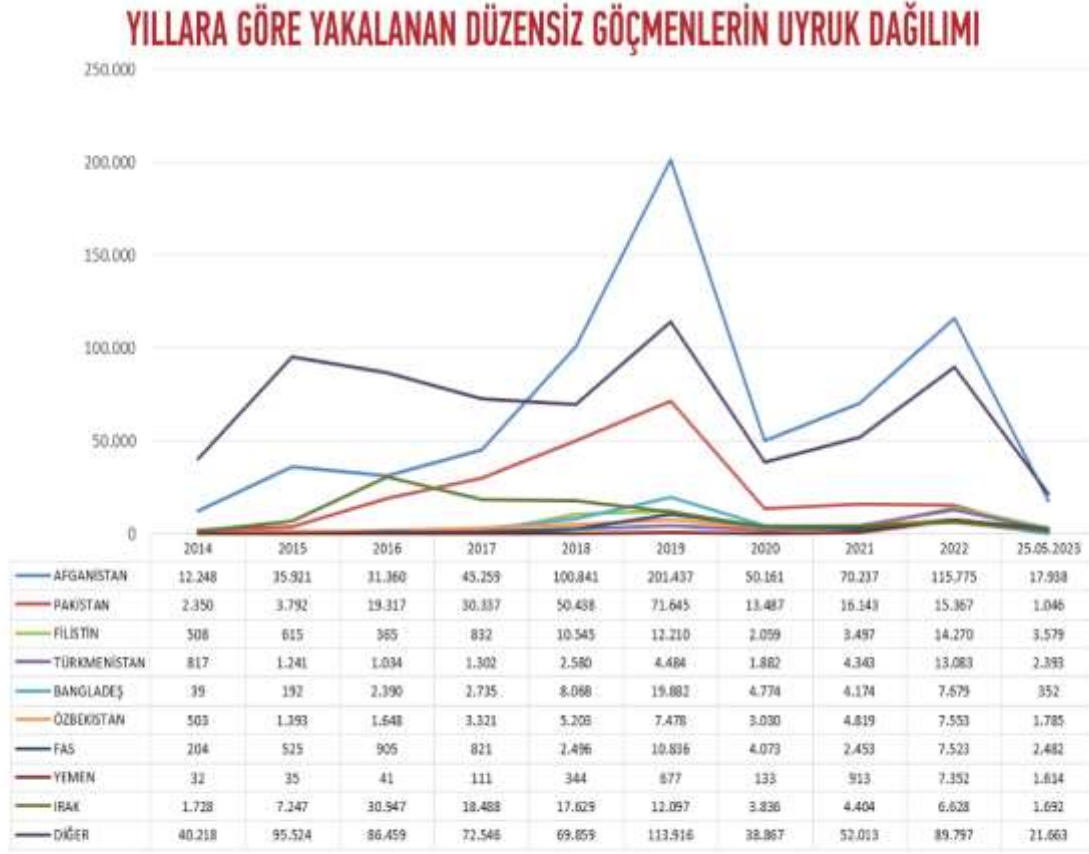
Grafik 2.8. Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, 2023)

Grafik 2.9 incelendiğinde Afganistan, Suriye, Pakistan, Filistin, Türkmenistan, Bangladeş, Özbekistan, Fas, Yemen ve Irak'ın Türkiye'ye düzensiz göçmen akışının en yoğun olduğu ülkeler olduğu görülmektedir. Grafik 2.10 da Türkiye'nin genelinde düzensiz göçmen statüsünde en çok yakalanan uyruk Afganistan uyuğudur. Grafik 2.10 incelendiğinde Afganistan'dan Türkiye'ye yönelik düzensiz göçmen akışında dikkate değer bir değişim gözlenmektedir. 2014 yılında yakalanan göçmen sayısı 12.248 olarak kaydedilirken, 2019 yılında 201.437'ye yükselmiştir. 2020 yılında Covid-19 salgını nedeniyle uluslararası sınırların kapanmasıyla birlikte düzensiz göçmen sayısında önemli bir azalma gözlenmiştir. Tekrar 2022 yılında artış eğilimi gösteren göçmen sayısı, 2023 yılında ise 17.938'e kadar düşmüştür (Işığışok ve Kariman, 2022: 474-475).

Grafik 2.9. Türkiye Geneline Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrukları

*25.05.2023 tarihi itibarıyla

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler>, 2023)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ YÖNETİŞİMİ: AFGANLILAR ÖRNEĞİ

Göç yönetişimi, göçmenlerin hareketliliğini düzenleme, koruma ve entegrasyon gibi süreçleri ele alan çoklu aktörlerin katılımını içeren bir yaklaşımı ifade eder. Sadece devletlerin değil, sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve diğer paydaşların iş birliği içinde çalışarak göçmenlerin haklarını korumayı, göç hareketlerini yönetmeyi ve toplumlara entegrasyonunu sağlamayı amaçlar. Göç yönetişimi, sürdürülebilir ve insan haklarına saygılı bir göç yönetimi sağlamak için önemli bir kavramdır (Aliu, 2019: 48-49). Bu bölümde öncelikle Afganistan hakkında genel bilgi verilerek, Türkiye'ye Afganların göçünün tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Daha sonra ise Türkiye'deki Afgan göçmenlerin yasal statüleri, ekonomik durumları, sosyal durumları literatürden yararlanılarak göç yönetişimi bağlamında değerlendirilmiştir.

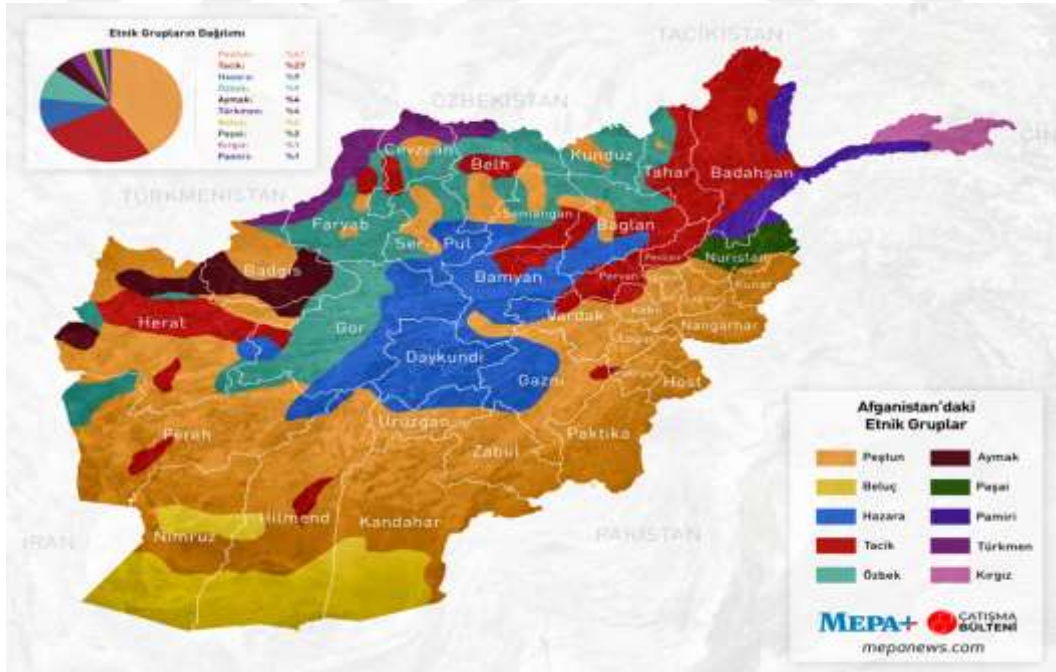
3.1. Afganistan Hakkında Genel Bilgiler

Afganistan, Orta Asya'nın güneyinde bulunan bir kara ülkesidir ve coğrafi olarak çeşitli komşu ülkelerle sınırları vardır. Afganistan, Kuzeydoğuda Çin Halk Cumhuriyeti ile 240 kilometrelik bir sınırı paylaşır. Bu sınır, Vahan Koridoru olarak bilinir ve Afganistan'ı Çin'e bağlamaktadır. Doğuda Pakistan ile 1.810 kilometrelik bir sınırı vardır. Batıda İran ile 816 kilometrelik bir sınırı bulunur. Kuzeyde ise Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan cumhuriyetleriyle toplamda 1.680 kilometrelik bir sınırı bulunmaktadır. Afganistan'ın yüzölçümü yaklaşık olarak 653.000 kilometrekaredir. Afganistan, denize kıyısı olmayan bir ülkedir ve en yakın deniz, güneydeki Umman Denizi'ne 480 kilometre uzaklıktadır. Afganistan, tarihi boyunca birçok farklı ülke tarafından işgal edilmiştir (Gubar, H.1388: 32; Doghan, 2018: 30). Özellikle 19. ve 20. yüzyıllarda, Büyük Britanya ile Rus İmparatorluğu arasındaki Büyük Oyun sırasında stratejik önem kazanmıştır. Afganistan, bağımsızlık mücadelesi sırasında liderlerinden biri olan Emanullah Han tarafından yönetilmiştir. Emanullah Han, Afganistan'ın bağımsızlığını savunmuş ve ülkenin iç teşkilatını yeniden düzenlemiş ve bağımsızlığın tanınması için çaba harcamıştır. Afganistan,

coğrafi konumu ve tarihi nedeniyle jeopolitik olarak önemli bir bölgede bulunur ve tarih boyunca farklı medeniyetlerin etkisi altında kalmıştır. Bu nedenle ülkenin tarihi ve coğrafyası, uluslararası ilişkiler ve siyasi olaylar açısından büyük öneme sahiptir (Doghan, 2018: 30-31).

Afganistan, 1974 yılından beri resmi bir nüfus sayımı yapılmamış olsa da, tahmini nüfusu hakkında çeşitli tahminler bulunmaktadır. 38 milyon civarında bir nüfus tahmini oldukça yaygındır. Ancak bu tahminler kesin değildir ve nüfusun tam olarak ne kadar olduğunu kesin olarak belirlemek zor olabilir. Afganistan tarih boyunca farklı etnik grupların bulunduğu bir ülke olmuştur (World Bank, 2023). ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2011 yılı verilerine göre Tablo 1.6 da görüldüğü gibi Afganistan nüfusunun %42'si Peştunlar, %27'si Tacikler, %9'u Özbekler, %9'u Hazaralar, %4'ü Aymaklar, %3'ü Türkmenler, %2'si Beluçlar ve %4'ü de diğer (Kazak, Kırgız vb.) etnik gruplardan oluşmaktadır (<https://www.mepanews.com/>, 2023).

Tablo: 3.5. Afganistan Etnik Grup Haritası

Kaynak: (<https://www.mepanews.com/>, 2023).

Toplam nüfusun %16-18'ini oluşturan Türk kökenli Afganların sayısı 6 milyonu aşmış durumdadır. Türk kökenli Afganlar Özekler, Türkmenler, Kırgızlar ve diğer Türk dilli topluluklarıdır. Bu etnik gruplar Afganistan'da yaşayan çeşitli toplulukları temsil etmektedir. Peştunlar, ülkenin en büyük etnik grubunu oluşturur ve Afganistan'ın güney ve doğusunda yoğun bir şekilde bulunur. (Şimşek, 2021).

Afganistan, tarih boyunca önemli bir ticaret yolu olan İpek Yolu üzerinde bulunması nedeniyle farklı kültürlerin etkisi altına girmiştir. Bu durum, ülkenin etnik çeşitliliğini zenginleştirmiştir. Afganistan'ın nüfusu çoğunlukla kırsal alanlarda yaşamakta ancak büyük şehirlerde de önemli nüfus merkezleri bulunmaktadır. Başkent Kabul, ülkenin en büyük ve en kalabalık şehri olup, çeşitli etnik gruplardan insanları barındırmaktadır. Afganistan'ın nüfusu, etnik çeşitliliği ve tarihi İpek Yolu'nun etkisi nedeniyle zengin ve çeşitlidir. Ancak ülkedeki uzun süreli çatışma ve istikrarsızlık, nüfusun göç etmesine ve yerinden edilmesine neden olmuştur. Bu durum da nüfusun kesin sayısını belirlemeyi zorlaştırmaktadır (World Bank, 2023).

3.2. Türkiye'ye Afgan Göçünün Tarihsel Gelişimi

Afganistan, Orta Asya'nın güneyinde yer almaktadır. Bu coğrafi konum, ülkenin tarih boyunca farklı medeniyetlerin etkisi altında kalmasına ve göç hareketlerine neden olmuştur. Afganistan tarihi boyunca sürekli iç karışıklıklar yaşamıştır. Bu karışıklıklar, siyasi istikrarsızlık, çatışma ve toplumsal sorunlara neden olmuştur. Bu faktörler, insanların ülkeden ayrılma kararı almasına neden olmaktadır (Şimşek, 2021).

1979 da başlayan Sovyet işgali, Afganistan'da büyük bir göç dalgasına neden olmuş ve Afgan halkını yerinden edip zorlu bir yaşam deneyimine sürüklemiştir. 1978 ile 1987 yılları arasında yapılan savaşlar sonucunda yaklaşık 240 günde ortalama 870,000 Afgan, savaş nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Savaşın sonunda 1.2 milyon Afgan engelli hale gelmiş ve üç milyonu sakat veya yaralanmıştır. Göç yolculuğuna katılanlar belirsiz bir gelecekle karşı karşıya kalmışlardır. Afganistan da kalanlar ise ölüm tehdidi altında yaşamışlardır (Geyik Yıldırım, 2018: 136). Bu dönemde mülteci krizi özellikle Pakistan ve İran'a doğru yoğunlaşmıştır. İran ve Pakistan, Afgan mültecilere kimlik kartları, iş, sağlık hizmetleri ve ücretsiz eğitim gibi olanaklar

sunmuştur. Pakistan ve İran, coğrafi, dini ve kültürel yakınlıkları nedeniyle Afgan göçmenlerin ana hedef ülkeleri olmuştur. Bu dönemde uzak ülkelere göç nispeten nadirken, Pakistan ve İran ile dairesel ve daimî göç daha yaygın hale gelmiştir. Sovyet işgali sona erdikten sonra bile göç hareketleri, değişen faktörler ve süregelen çatışmalar nedeniyle devam etmiştir (Geyik Yıldırım, 2018: 134).

Sovyet işgali sona erdikten sonra, 1990'ların başlarında Afganistan'a geri dönen göçmenlerin sayısı artmıştır. Bu dönüş hareketleri, ülkenin yeniden yapılanma ve istikrar arayışı sırasında yaşanmıştır. Ancak iç çatışmalar, ekonominin durgun olması ve siyasi belirsizlikler nedeniyle bazı göçmenler hala ülkelerinden uzakta yaşamaktadır. Göç hareketleri ve iç karışıklıklarla sıkı bir şekilde bağlantılıdır. Ülkenin tarih boyunca yaşadığı bu zorluklar, halkının hayatlarını daha istikrarsız hale getirmiş ve komşu ülkelere göç etmelerine neden olmuştur. Bu göçler, uluslararası ilişkilerde ve bölgesel dinamiklerde önemli bir rol oynamıştır (Şimşek, 2021).

Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi ile yukarıda bahsedilen göç döneminde Türkiye'nin Afgan göçmenleri kabul etmeye başlamasıyla Türkiye ile Afganistan ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır. Türkiye, özellikle Türk kökenli Afganlar arasında bulunan Türkmen, Özbek, Kırgız ve Kazak etnik gruplarının temsilcileri Abdülkerim Mahdum ile mutabakat sağlamış ve göçmenleri kabul etmeye karar vermiştir (Öztürk, 2014: 84). Bu dönemde dikkat çeken bir isim, Türkiye Cumhurbaşkanı Kenan Evren olmuştur. 1981 yılında Kenan Evren, Pakistan'ı ziyaret etmiştir. Kenan Evren Afgan mülteci kamplarını ziyaret ederek Afgan göçmenlerle görüşmüştür. Görüşmeler sonucunda Türk soyundan gelen Afganların Türkiye'ye kabul edilmesi kararı alınmış ve Pakistan ile resmi bir mutabakat imzalanmıştır (Öztürk, 2014: 76; Şimşek, 2021). Bu mutabakatın ardından 1982 yılında, Türkiye'ye Afganistan'dan 4,163 kişi yasal yollarla göç etmiştir. Bu, Türkiye'nin Afgan göçmenleri kabul ettiği resmi başlangıç noktası olmuştur. Türkiye'ye gelen Afgan göçmenler, ülkenin demografisini ve kültürel çeşitliliğini zenginleştirmişler; Türkiye'de yeni bir hayat kurarak ülkenin çeşitli alanlarında katkı sağlamışlardır.

Türkiye, Afganistan'dan gelen göçmenlere yardım etmeye devam etmiş ve onları topluma entegre etmeye çalışmıştır. Bu tarihsel olay, Türkiye ve Afganistan

arasındaki insani ilişkilerin bir yansımasıdır ve Türkiye'nin Afgan göçmenlerine kapılarını açmasıyla başlayan bir süreci temsil etmektedir (Öztürk, 2014: 85).

1990'ların sonlarına doğru Afganistan'da yaşanan iç savaşlar ve güvenlik güçlerinin zayıf düşmesi farklı grupların iktidara gelebilme çabası ve liderler arasında güç paylaşımı sonucunda doğan dengesizlikler ülke yönetimini zor duruma sokulması, Taliban gibi silahlı gruplar için fırsatlar yaratmıştır. Taliban, 1998 yılında Afganistan'ın büyük bir bölümünü ele geçirerek ülkenin yönetimini ele geçirmiştir. Bu dönemde Taliban'ın iktidara gelmesi ve ülke içindeki istikrarsızlık, işsizliğin artması, sosyal hayatın bitmesi, kadınlara hak tanımaması, en önemlisi belli bir yönetim biçimine sahip olmaması Afgan halkının gün geçtikçe sorunlarının daha da artması sonucunda yeni bir hayat arayışında zorlaması yeniden farklı ülkelere göç etmeye başlamıştır. Taliban'ın uyguladığı sert yönetimi, birçok Afgan vatandaşının ülkeden kaçmasına neden olmuştur. Ancak, 2001 yılına gelindiğinde 11 Eylül Saldırıları ABD'nin, Afganistan'ı işgal etmesine yol açmıştır (Aras ve Toktaş, 2008: 49-50). ABD, Taliban rejimini devirerek yeni bir ulusal hükümet kurmuştur. Ancak Taliban, bazı bölgelerde faaliyetlerine devam ederek hem ABD güçleri hem de yeni hükümetle savaşmaya devam etmiştir. Bu savaşlar 2021 yılına kadar kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Bu savaş sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiş ve binlerce insan olumsuz etkilenmiştir. 2021 yılında ABD'nin ülkeden askerlerini çekme kararı alması ve Taliban'ın hükümeti yeniden ele geçirmesi, büyük bir göç dalgasının başlamasına yol açmıştır. Afganistan'dan kaçan insanlar, Taliban'ın yeniden iktidara gelmesi ve güvenlik endişeleri nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır. Liderler, güvenlik güçlerinde çalışan komutanlar, devlet dairelerine çalışan memurlar ve bakanlar, parlamento üyeleri millet vekilleri, özel sektörde çalışan iş adamları, ülkenin genç kesimi, aileler vb. insanlar geleceklerinin olmadığı gerekçesiyle başka ülkelere ülkeye göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, Afganistan'dan dışa göçün devam eden bir sorun olduğunu göstermektedir (Işığışık ve Kariman, 2022: 464).

Türkiye, gelişmiş ülkeler ile geri kalmış ülkeler arasında bir köprü görevi üstlenen bir ülkedir. Türkiye, Avrupa'ya ulaşmayı hedefleyen birçok göçmen için transit veya kalıcı bir geçiş noktası olarak önem taşımaktadır. Bu göçmenler arasında ekonomik nedenlerle Türkiye'ye gelenlerin yanı sıra iç çatışmalar veya ekonomik

sıkıntılar nedeniyle ülkelerini terk edenler de bulunmaktadır. Özellikle Afganistan gibi göç hareketlerinin yoğun olduğu ülkelerden gelen Afgan asıllı göçmenlerin Türkiye'ye gelme nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenler üç ana kategori altında toplanabilir. İlk olarak bazı Afgan göçmenler Türkiye'ye ekonomik nedenlerle gelmektedir. Ülkelerindeki savaşlar, siyasi istikrarsızlıklar, işsizlik, yoksulluk veya ekonomik belirsizlikler nedeniyle Afgan göçmenler Türkiye'de daha iyi bir yaşam umuduyla göç etmektedirler. İkincisi, iç çatışmaların neden olduğu dağılmış aileler veya ekonomik çöküş yaşanan bölgelerden gelen göçmenler bulunmaktadır. Bu kişiler, ülkelerindeki güvensizlik ortamından kaçarak Türkiye'ye sığınma amacı gütmektedirler. Son olarak, göçmenler genellikle Avrupa'ya ulaşmayı hedeflemekte ancak Türkiye'yi transit bir rota olarak kullanmaktadırlar. Türkiye, bu farklı göç nedenleri ve amaçlarına sahip Afgan göçmenlere ev sahipliği yaparak, uluslararası göçün karmaşıklığına ve Türkiye'nin bu süreçteki önemine işaret etmektedir. Bu göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri, ülkenin sosyal, ekonomik ve siyasi dinamiklerini etkilemektedir ve gelecekte de benzer göç hareketlerinin yaşanması olasılığını göstermektedir (Işığışık ve Kariman, 2022: 466).

Günümüzde Türkiye'de hayatlarını sürdüren Afgan göçmenlerinin durumu Göç İdaresi Başkanlığının resmi sayfasından alınan istatistiksel verilerle üç farklı kategorilerde incelenebilir (Çallı Kaplan, 2022: 313).

Düzenli Göçmenler: Bazı Afganlar, çalışma, eğitim veya benzeri nedenlerle resmi olarak Türkiye'ye göç ederler. Bu grup, Türkiye'nin sunduğu iş olanakları, eğitim imkanları veya diğer sosyal faydalar gibi faktörlerden etkilenecek ülkeyi seçer (Karakaya ve Karakaya, 2021: 104).

Düzensiz Göçmenler: Belirli bir statü veya izin olmadan, yasa dışı yollarla Türkiye'ye giren Afganlar da bulunmaktadır. Bu grup, genellikle ekonomik zorluklar, siyasi istikrarsızlık veya doğal afet gibi nedenlerle ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye gelir. Bu kişiler, genellikle geri gönderme merkezlerinde beklemek zorunda kalırlar, çünkü ülkelerine geri gönderilmemek adına Türkiye'de kalma çabasındadırlar (Çallı Kaplan, 2022: 311).

Uluslararası Koruma Başvurusu Yapanlar: Diğer bir grup, uluslararası koruma başvurusunda bulunan ve resmi bir statü sahibi olan Afganlardır. Bu kişiler, ülkelerindeki güvenlik sorunları veya insan hakları ihlalleri gibi sebeplerle Türkiye'ye sığınma talebinde bulunurlar (Karakaya ve Karakaya, 2021: 104).

Tez çalışmasının 2. Bölümünde Türkiye'de yer alan düzenli ve düzensiz göçmenlere ilişkin istatistiklere yer verilmiştir. Tezin bu kısmında ise uluslararası koruma başvurusu yapanlara ilişkin istatistikler verilecektir. Uluslararası koruma başvurusu devletlerin vatandaşlarını koruyamadığı durumlarda ortaya çıkar. Bu koruma, mülteci ve sığınmacıların güvenlik altına alınması olarak tanımlanır. Uluslararası koruma taleplerinin temel sorumluluğu, sığınma arayan bireyin talepte bulunduğu devlete aittir. Ayrıca uluslararası hukuk çerçevesinde tüm devletlerin sığınma arayan bireylere uluslararası koruma sağlama yükümlülüğü vardır. Bu, insan hakları belgelerinde de vurgulanmıştır ve zulme karşı sığınma hakkını içerir (İİB ve GİB, 2016: 69).

Grafik 3.1. de 2010-2022 yılları aralığında uluslararası koruma başvurusu yapan uluslararası mülteciler ve sığınmacılar yer almaktadır. 2010 yılında 8932 kişi uluslararası koruma başvurusu yapmış ve bu sayı geçen zaman diliminde artarak devam etmiş 2015 yılında başvuru sayısı sekiz katını aşarak 66.167 kişiye ulaşmıştır. 2016 da başvuru sayısında ciddi bir artış görünmezken 2017 ve 2018 yıllar arasında ciddi artışların olduğunu görmek mümkündür. Daha sonra 2019 yılında covid-19 salgın hastalığının olması nedeniyle sınırların kapanması, sığınmacıların akışında ciddi miktarda azalmanın olması salgının herkesin içinde büyük bir korkunun yaratması uluslararası başvuru sayısının 56.417 kişiye düşmesine neden olmuştur. Ülke genelinde sıkı tedbirlerin alınması sonucunda bu sayı giderek azalmış, 2021 yılında 29.256 kişiye inmişken tekrar 2022 yılında 33.246 kişiyle küçük miktarda bir artış yaşanmıştır (GİB, 2023).

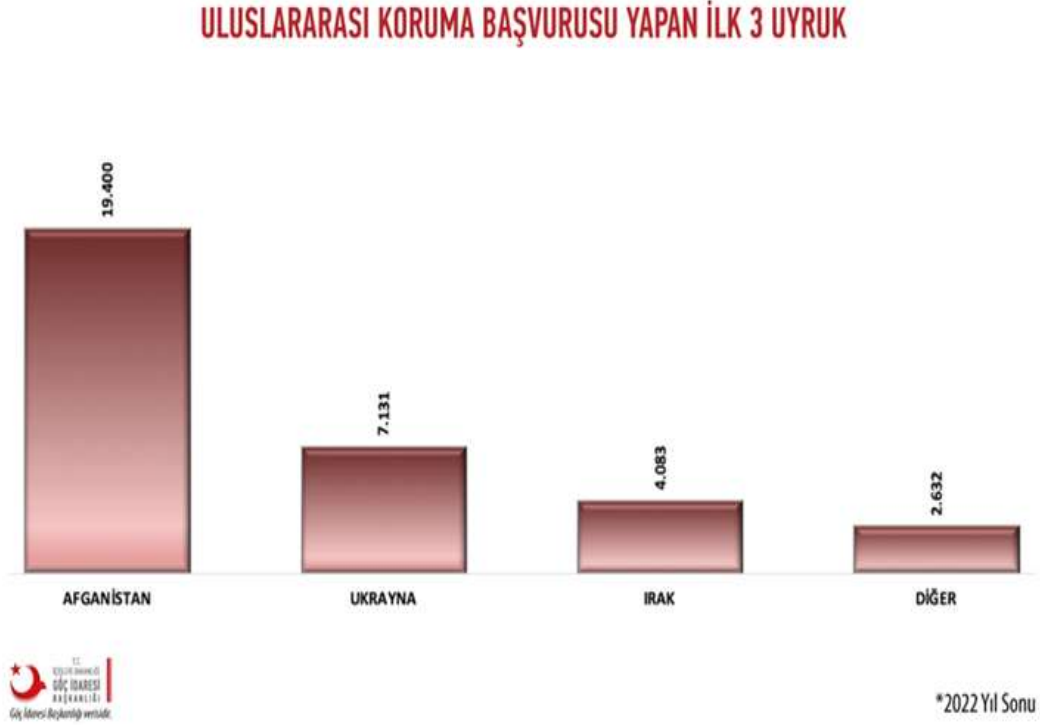
Grafik: 3.1. Türkiye’de yıllara göre uluslararası koruma başvurusu

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, 2023).

Grafik 3.2. de uluslararası koruma başvurusu yapan uluslararası mülteci ve sığınmacı istatistiksel verileri incelenmiştir. Uluslararası koruma başvurusu yapan üç ülke şunlardır: Afganistan, Ukrayna ve Irak. Grafik 3.2. de ki istatistiksel verilerinden anlaşılacağı üzere 2022 yılında Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunan Afgan göçmenler 19.400 kişi sayısına ulaşarak ilk sırada yerini almıştır. İkinci sırada Ukrayna 7.131 kişi sayısıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. Bu yılda Ukrayna’nın ikinci sırada yer almasının temel nedeni Rusya ile Ukrayna arasındaki sıcak çatışmaların büyük bir coşkuyla devam etmesi nedeniyle Türkiye topraklarına göç ederek uluslararası koruma başvurusunda bulunmasıdır. Üçüncü sırada ise Irak 2.632 kişi ile yer almaktadır (GİB, 2023). Bir de uluslararası koruma başvurusunda bulunmamış ve kaçak durumda olan birçok Afgan göçmen çok zor koşullarda yaşamaktadır.

Grafik: 3.2. Türkiye’de Uluslararası Koruma Başvurusunda Bulunan İlk Üç Uyrak

Kaynak: (<https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler>, 2023).

3.3. Türkiye’deki Afgan Göçmenlerin Yasal, Ekonomik ve Sosyal Durumlarının Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de yer alan Afganların yasal, ekonomik ve sosyal durumları değerlendirilmiştir.

3.3.1. Türkiye'deki Afgan Göçmenlerin Yasal Durumları

Türkiye, mültecilerin hukuki durumuna ilişkin düzenlemeleri 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi, mülteciyi “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belirli bir sosyal gruba üyeliği ve politik düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan; ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu söz konusu korku nedeniyle

dönmek istemeyen kişi” olarak tanımlanmaktadır. Ancak, 1967 yılında imzalanan New York Protokolü ile coğrafya ve zaman kısıtlamaları kaldırılmış, bu sayede mülteci tanımı genişletilmiştir. (Buz, 2008: 2). Ancak, Türkiye'nin kendi yürürlüğe koyduğu İltica Yönetmeliği, bu sınırlamalara farklı bir yaklaşım getirmiştir. Türk hukukunda mülteci statüsü, Türkiye'nin belirlediği coğrafi sınırlamaya uygun olarak Cenevre Sözleşmesi ve 1994 tarihli Yönetmelik çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemeler, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer almaktadır. YUKK m. 61 uyarınca mülteci statüsü “*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye*” verilecektir (Çörtoğlu Koca, 2022: 881). Bu tanıma göre, Türkiye sadece Avrupa ülkelerinden göç edenleri "mülteci" olarak kabul etmektedir. Avrupa dışından, özellikle Ortadoğu, Afrika ve Asya gibi bölgelerden gelen kişileri "sığınmacı" olarak tanımlamıştır. Mülteciler ve sığınmacılar arasındaki en önemli fark, haklarının niteliğidir. Mülteciler, uluslararası hukukun koruması altında kalıcı haklara sahipken, sığınmacılar geçici haklara sahiptirler. Bu düzenlemeler, Türkiye'nin coğrafi konumunu ve göçmen akınlarını dikkate alarak oluşturulmuş ve uygulanmıştır. Türkiye'nin sınırları içinde bulunan mülteciler ve sığınmacılar için bu yasal düzenlemeler, haklarını ve statülerini belirlemektedir (İşığışık ve Kariman, 2022: 468-469).

Türkiye'ye yasal veya yasal olmayan yollarla gelen Afgan vatandaşları, Suriyeli ve Avrupa mültecilerinden farklı hukuki statülere sahiptir. Örneğin, geçici koruma statüsü sadece Suriyelilere verilmektedir (Çörtoğlu Koca, 2022: 906). Türkiye, Suriyeli sığınmacılara yönelik olarak geçici koruma statüsü sağlamaktadır. Bu statü, Türkiye'de bulunan Suriyeli sığınmacılara uluslararası koruma ve temel haklara erişim imkânı sunmaktadır. Ancak, diğer yabancılar, örneğin Afganlar veya diğer ülkelerden gelen sığınmacılar, bu geçici koruma statüsünden yararlanamazlar. Her yabancı sığınmacının başvurusu ayrı ayrı değerlendirilmekte ve statüleri bu başvurular

sonucunda belirlenmektedir. Dolayısıyla, Suriyelilere özel olarak verilen geçici koruma statüsü, Türkiye'deki diğer yabancı sığınmacı grupları için geçerli değildir ve her sığınmacının durumu farklı şekilde değerlendirilmektedir (BBC, 2023).

Türkiye'ye yasal olmayan yollarla gelen Afgan göçmenler bu ülkede uzun ya da kısa dönem yaşamak için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa başvuruda bulunanlara Şartlı Mülteci statüsü ve İkincil Koruma Statüsü verilmektedir. “Şartlı Mülteci” ve “İkincil Koruma Statüsü” olarak tanımlanan kişilere İl Göç İdaresi Müdürcüğü tarafından bir yıl süreli yabancı kimlik numarasını içeren belge verilmekte ve bu süre her yıl verildiği tarihten itibaren yenilenmektedir. Mülteci Statüsüne sahip olan sığınmacılara ise üç yıl süreyle doksan dokuz numarayla başlayan mülteci kimlik belgesi verilmektedir. Uluslararası koruma statüsüne sahip olan kişilere verilen kimlik belgeleri, ikamet izinlerinin yerine geçmektedir. Bu kimliklere sahip olan bireyler, bu belgeleri kullanarak ilk ve orta öğretim hakkından yararlanabilmekte ve sosyal yardım hizmetlerine erişebilmektedirler. Şartlı mülteci statüsüne sahip olanlar, uluslararası koruma başvurusunu yaptıktan altı ay sonra çalışma izni alabilmek için başvurabilirlerken, mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olanlar, bu statüyü aldıktan sonra bağımlı veya bağımsız olarak çalışabilmektedirler (Eryurt ve Koç, 2017: 32). Ayrıca Afganistan'dan gelen göçmenler Suriye ve Avrupa'dan gelen göçmenlere göre daha az haklara sahiptirler.

Şartlı mülteci kavramı YUKK m. 62'de şu şekilde tanımlanmaktadır (Işığışık ve Kariman, 2022: 469). “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi” olarak ifade edilmiştir (Çörtoğlu Koca, 2022: 882). YUKK hükümlerine göre, şartlı mülteci statüsü kişisel bir değerlendirmeye tabidir ve toplu olarak verilmemektedir. Her başvuru ayrı ayrı ele alınmaktadır. Afgan vatandaşları için Türkiye'ye sığınma başvurusu yapabilmek için, Afganistan'da yaşanan olaylar nedeniyle kendi ülkelerinin korumasından

yararlanamadıklarını veya korku nedeniyle bu korumadan yararlanmak istemediklerini kanıtlamaları gerekmektedir. Bu talep, başvurunun kişisel özellikleri ile olası zulme uğrama arasında bir bağlantıyı içermelidir. Başvurucunun din, vatandaşı olduğu ülkenin tabiiyeti, ırk veya siyasi düşünceler gibi özellikleri, zulme uğrama korkusunun haklı olduğunu kanıtlamada kullanılabilir. Her başvuru bireysel bir değerlendirme gerektirmekte ve zulme uğrama korkusunun haklı bir sebebe dayandığının kanıtlanması durumunda "şartlı mülteci" statüsü verilebilir. Bu, her başvurunun kişisel durumunun ve zulme uğrama korkusunun adil bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır (Çörtoğlu Koca, 2022: 883).

Afgan sığınmacıların başvurduğu bir diğer Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer alan İkincil Koruma Statüsüdür. Bu statü mülteci ve şartlı mülteci statüsünden daha kapsayıcıdır. Ancak, her başvuru bireysel olarak değerlendirilmekte ve başvurunun kişisel durumu, talebi ve somut bilgiler dikkate alınarak karar verilmektedir. Danıştay'ın bir kararına göre, Afganistan'ın Avrupa ülkeleri arasında bulunmaması nedeniyle, Afganistan vatandaşı mülteci statüsünü kazanmayabilmektedir. Ancak İkincil koruma statüsüne başvurabilmektedir. Fakat somut olay ve kişi bazında YUKK hükümleri çerçevesinde değerlendirilmektedir (Çörtoğlu Koca, 2022: 885). İkincil koruma statüsü, mülteci veya şartlı mülteci statüsüne uymayan, ancak menşe ülkesine veya ikamet ettiği ülkeye geri gönderildiğinde ölüm cezasına mahkûm olma veya kişinin haksız yere infaz edilme riski olması, işkence edilerek insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalma riski taşması, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketlerine karşı ciddi tehdit altında olması gerekmektedir. Bu durumlardan birine sahip olan veya menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya bu korumadan yararlanmak istemeyen yabancı veya vatansız kişilere ikincil koruma statüsü verilmektedir. Bu statü Göç İdaresi Başkanlığı tarafından verilmektedir. Bu kimlik belgesine sahip olan kişiler çalışma izni olmaksızın, bağımlı ya da bağımsız çalışabilmekte, İkincil koruma statüsü sahiplerine verilen kimlik belgesi, çalışma izni yerine geçmektedir. Bu durum, kimlik belgesinin arkasına yazılı bir şekilde kaydedilmektedir (<https://www.csgb.gov.tr/>, 2023).

Sonuç olarak Türkiye'de sığınmacılarla ilgili işlemler, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre yürütülmektedir. Bu bağlamda Göç İdaresi Başkanlığı, uluslararası koruma başvurularını değerlendirerek başvuruları inceledikten sonra, başvuranların gerçekten savaş, zulüm gibi nedenlerle Afganistan'a dönemeyeceğine kanaat getirirse, sığınmacıların başvurusunu kabul etmekte ve bu kişilere "uluslararası koruma statüsü" vermektedir. Bu statüyü alan sığınmacılara, sahip olduklarına dair bir belge verilmektedir. Uluslararası koruma statüsüne sahip olan sığınmacılar, bu belgeyi gösterdikleri takdirde Türkiye'de çeşitli haklardan faydalanabilmektedir. Ayrıca, bu sığınmacılara Türkiye'de ikamet etme imkânı sağlanmakta ve kendilerine uluslararası koruma statüsüne sahip oldukları süre boyunca bu haklardan yararlanma imkânı sunulmaktadır. Sığınmacılar, başka bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de ikamet edebilmekte ve bu süreçte haklarını kullanabilmektedirler (Işığışık ve Kariman, 2022: 470).

Bir diğer grup olan; Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmayan veya başvuruları reddedilen Afgan göçmenler için ise koşullar daha zor gözükmektedir. Özellikle kaçak olarak yaşayan ve kimlik sahibi olamayan Afgan göçmenler, bir dizi olumsuz etkileşimle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu göçmenler, kimlik sahibi olamama durumu nedeniyle barınma, eğitim, sağlık ve istihdam fırsatlarından mahrum kalmaktadırlar. Kimliği olmayan Afgan göçmenler resmî kurumlarla etkileşimde bulunmak, iş bulmak veya çocuklarını okula göndermek konularında oldukça zorlanmaktadırlar. Ayrıca, kamu veya sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan sosyal hizmetler sınırlı bir biçimde yapılmaktadır. Bu göçmenler, temel insan haklarından yararlanma konusunda ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmakta ve bu durum yaşamlarını olumsuz etkilemektedir. Sonuç olarak, Türkiye'de uluslararası koruma başvurusunda bulunmayan veya başvuruları reddedilen Afgan göçmenler için kimlik sahibi olamama durumu, barınma, eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel yaşam alanlarında sıkıntılar yaratmaktadır. Bu göçmenler, topluma entegre olma ve insan haklarından yararlanma konusunda ciddi zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Karakaya ve Karakaya, 2021: 107).

Türkiye Cumhuriyeti, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni ve 1967 tarihli New York Protokolü'nü coğrafi çekince ile

imzalamış, bu çerçevede Avrupa Konseyine üye ülkeler dışından gelenleri hukuki olarak mülteci statüsünde kabul etmeyi ve "geri göndermeme" ilkesi gereği sınırları içerisinde uluslararası koruma altında tutmayı taahhüt etmiştir. Ancak, Türkiye'deki yüksek sığınmacı sayısı, başvuru süreçlerinin uzun sürmesi ve diğer ülkelerin sığınmacı kotalarını düşürmeleri gibi faktörler, özellikle Afgan sığınmacıların Türkiye'de uzun süre kalmasına ve mülteci statüsünü elde edenlerin üçüncü ülkeye yerleşim süreçlerinin gecikmesine neden olmaktadır. Bu süreç, yetkililerin mülakat randevularını uzak tarihlere koymasına yol açarak Afgan sığınmacıların kalış sürelerini artırmaktadır. Ayrıca, başvuruların olumsuz sonuçlanması durumunda sığınmacılar belirsizliğe itilmekte ve yasal çerçevenin dışına çıkmaktadır. Vatandaşlık başvurularının mümkün olmaması, Afgan sığınmacıların geleceğe dair belirsizlik ve kaygı yaşamalarına neden olmakta, yaşamlarını zorlaştırmaktadır. Afgan sığınmacıların Türk vatandaşlığına başvuramamaları, uzun süreli bekleyişleri ve yasal statülerinin belirsizliği, topluma uyum sağlama ve gelecek planlama süreçlerini olumsuz etkilemektedir. İstihdam olanaklarındaki sınırlamalar ve sağlık hizmetlerine erişim zorlukları da Afgan sığınmacıların Türkiye'deki yaşamlarını daha da zorlaştırmaktadır. (Buz, Canlı ve Aygüler, 2021: 26-29).

Çörtoğlu Koca (2022: 882-887) da Türkiye'de Afgan sığınmacılara iki tür yasal hukuki statü verildiğini vurgulamaktadır. Birincisi Afganistan'dan gelen bireylerin zulme uğrama korkusu taşıyan kişilere şartlı mülteci statüsü verildiği belirtilmiştir. İkincisi ise Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen Afgan vatandaşları için ikincil koruma statüsünün bulunduğu ifade edilmiştir. Bu statünün, doğrudan zulüm korkusuna dayanmamakla birlikte, yaşam hakkı, işkence yasağı gibi temel hakların ihlali durumunda verildiği belirtilmiştir. Afganistan'daki artan şiddet olayları ve Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında bu statüden yararlanabilecekleri ifade edilmiştir. Yasal haklara sahip olan Afgan göçmelerin devlet tarafından sunulan sosyal hizmetlerden özel sektörlerde çalışma haklarından STK'larda verilen yardımlardan kolay bir şekilde faydalanabileceklerini vurgulamıştır (Çörtoğlu Koca, 2022: 882-887).

3.2.2. Türkiye'deki Afganlı Göçmenlerin Ekonomik Durumları

Afganistan, etno-kültürel ve inançsal farklılıkların olduğu, siyasal ve ekonomik istikrarsızlıkların sık yaşandığı bir ülke olarak öne çıkar. Bu farklılıklar ve siyasi karmaşa, ülkenin tarihinde çatışmaların ve göçlerin sıkça görülmesine neden olmuştur. Sovyet işgali, iç savaşlar, Taliban yönetimi gibi dönemlerde etnik gruplar arasındaki iktidar mücadelesi ve dinî ayrılıklar çatışmalara yol açmıştır. Afganistan, ekonomik olarak da uzun yıllar süren istikrarsızlık ve çatışmaların etkisi altında kalmış, temel geçim kaynaklarında sorunlar yaşamıştır. Afganistan da bu çerçevede işsizlik artmıştır. Bu faktörler, Afganistan'ın tarihini ve göçlerin nedenlerini şekillendirerek büyük bir göç dalgasını Türkiye sınırlarına doğru sürüklemiştir (Tümtaş, 2021: 343).

Türkiye'de, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na göre başvuru sahipleri ve uluslararası koruma statüsü sahiplerinin barınma ihtiyaçlarını kendilerinin karşılaması gerekmektedir. Ancak kanun, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün bu kişilere yardımcı olmak için barınma merkezleri kurabileceğini belirtirken, çoğu göçmen kendi kaynaklarıyla barınma ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'deki göçmenlerin büyük bir bölümünün kendi barınma koşullarını sağlama sorumluluğunu taşıdığını göstermektedir. Afgan sığınmacıların bir kesimi kendi imkanlarıyla yerleştikten sonra ailesinin geçimini sağlamak için çalışmak zorundadır (Leghtas ve Sulliv, 2017: 8).

Sığınmacılar kimlik aldıkları ilde uluslararası koruma başvurusu yaptıktan altı ay sonra yasal olarak çalışma iznine sahip olabilmektedirler. Ancak bu izini almak için işverenlerin Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na başvurması gerekmektedir. Başvuru sırasında işverenlerin vergi makamlarınca onaylanmış bir önceki aya ait gelir-gider bilançosu gibi belgeleri sunmaları gerekmektedir (Karakaya ve Karakaya, 2021: 108). Ayrıca, her bir yabancı çalışan için beş Türk vatandaşının istihdam edilmiş olması zorunlu kılınmıştır. Bu zorunluluğun temel amacı, ucuz işgücünün yaygınlaşmasını önlemek ve Türk vatandaşlarını yabancı işgücüne karşı korumaktır. Bu düzenleme, Türk vatandaşlarının istihdam edilme şansını artırmayı ve iş piyasasında rekabeti dengelemeyi amaçlamaktadır (Işığışok ve Kariman, 2022: 471).

İşverenlerin ise Afgan sığınmacıları yasal statüde çalıştırmak konusunda isteksiz oldukları gözlemlenmektedir. Bu durum, Afgan sığınmacıların birçoğunun günlük ağır işlerde, inşaatlarda, çobanlıkta, çiftlikte, ağaç kesimi için ormanlarda, taş fabrikalarında, madenlerde, fabrikalarda, sanayilerde ve tekstil atölyelerinde gibi enformel sektörlerde çalışmak zorunda bırakılmaktadır. Bazı göçmenler ise hiç İl Göç İdare Müdürlükleri'ne başvuramadıkları için çalışma iznine başvurmaları mümkün olmamaktadır. Bu da onları kayıt dışı sektörlerde güvencesiz bir şekilde çalışmaya zorlamaktadır. Bu nedenle, Afgan sığınmacıların yasal statüde çalışma hakkını kullanmamaları, pratikte bir dizi zorlukla karşılaşmalarına neden olmaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021: 108).

Yerel işverenler, özellikle yasadışı yollarla ülkeye giriş yapmış veya resmi yerleştirme merkezlerinin dışında yaşayan Afgan sığınmacıları, izin harçları ve sosyal güvenlik primleri gibi yükümlülüklerden kaçınmak için kayıtsız ve zorlu çalışma koşullarında istihdam edebilmektedir. Bu durum, sığınmacıların ücretlerini düzensiz olarak almasına ve bazen kazançlarını tam olarak alamamalarına neden olabilmektedir. Bazı işverenler, sığınmacıların haftalık veya yıllık izinlerini kullanmalarına izin vermemekle birlikte aynı zamanda kayıtsız çalışmalarından kaynaklanan iş kazalarına karşı sorumluluk üstlenmemektedir. Bu nedenle, Afgan sığınmacılar iş piyasasında dezavantajlı bir konumda bulunabilmekte ve işverenlerin istismarına maruz kalabilmektedirler (Buz, Canlı ve Aygüler, 2021: 35). Bir diğer durum ise sığınmacı kadınlar, toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalmakta olup, işyerlerinde cinsiyet temelli taciz ve şiddet ile karşılaşma riski taşımaktadır. Ayrıca kadın sığınmacılar, erkek sığınmacılara göre daha düşük ücretlerle istihdam edilmekte ve adil ücretlendirme konusunda dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır. Bu durum, sığınmacı kadınların iş dünyasında yaşadıkları cinsiyet temelli zorlukları vurgulamaktadır (Buz ve diğerleri, 2021: 36).

Afgan sığınmacıların Türkiye'ye gelmelerinin temel nedeni, ülkenin daha iyi ekonomik yapıya ve sosyal imkanlarına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, bu sığınmacılar Türkiye'de yukarıda da bahsedilen ekonomik açıdan bir dizi zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çalışma izni alabilmek için geçilmesi gereken aşamalar, işverenlerin isteksizliği, dil bariyeri, sosyal çevre eksikliği ve iş bulma

zorluğu gibi faktörler nedeniyle birçok Afgan sığınmacı kayıt dışı sektörlerde, özellikle inşaat, çobanlık, tarım, tekstil atölyeleri ve fabrikalarda çalışmak zorunda kalmaktadır. Ayrıca, çalışma hayatına giren Afganlar, işyerinde taciz, ayrımcılık ve kötü çalışma şartları gibi sorunlarla da karşılaşmaktadırlar (Işığışık ve Kariman, 2022: 471-473; Karakaya ve Karakaya, 2021: 108-109). Bu nedenle, Türkiye'nin Afgan sığınmacılara yönelik politika ve destek mekanizmalarını geliştirmesi önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır.

Refugees International tarafından “Tanrı’dan Başka Kimsemiz Yok: Türkiye’deki Suriyeli Olmayan Mülteciler İçin Kalıcı Çözümlerin Bulunmayışı” adlı raporda da daha önce de dile getirildiği gibi Türkiye’de Afgan sığınmacıların barınma ve çalışma sorunlarına odaklanılmıştır. Bununla birlikte ilgili raporda Türkiye’de çalışma izni olmayan Afgan sığınmacıların iş bulmada yaşadıkları güçlükler ve düşük ücretlerle karşılaşmaları vurgulanmıştır. Afganlıların iş bulduğu işte haftanın altı günü uzun saatler boyunca çalıştığı, ancak Türkiyeli çalışanlarla eşit ücret alamadığı ifade edilmiştir (Leghtas ve Sulliv, 2017: 12-14).

Sonuç olarak, Afgan sığınmacıların ekonomik açıdan yaşadığı sorunlar, barınma konusundaki zorluklar, kayıt sürecindeki aksaklıklar ve destek eksikliği gibi faktörler Afgan sığınmacıların kentlerdeki hayatlarını zorlaştırmaktadır. Ayrıca ülkedeki sığınmacıların çalışma izni alma süreçlerindeki zorluklarının, enformel sektördeki çalışma koşullarını ve düşük ücret sorunlarını ortaya çıkardığı söylenebilir.

3.3.3. Türkiye’deki Afganlıların Sosyal Durumları

Afganistanlı mültecilerin Türkiye’ye göç etme ve burada kalma isteklerinde, bir dizi faktör etkili olmaktadır. Bunlar arasında Türkiye ile Afganistan arasındaki tarihi geçmiş ve dostluk ilişkileri, dinsel bağlar ve sosyo-kültürel bağlar önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye'nin mültecilere yaklaşımı da bu istekte etkili bir faktördür. Türkiye'nin uluslararası koruma sağlama ve sığınmacılara destek olma çabaları, Afganistanlı sığınmacıların Türkiye’yi güvenli bir liman olarak görmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'nin mültecilere yönelik insani politikaları ve destek çabaları, Afganistanlı mültecilerin Türkiye’yi tercih etmelerinde önemli bir etken olarak öne çıkmaktadır (Baytar, 2022: 204).

Türkiye'ye gelen Afgan sığınmacılar uluslararası koruma statüsüne başvuranlar ya da sahip olanlar yerleştiği kentlerde sosyal hayata uyum sağlamaları gelecek hayatlarını daha da kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda farklı ülkelerden gelen göçmenlerin sığındığı ülkedeki entegrasyon süreci, sosyal ve kültürel uyumla başlar ve dil öğrenme bu süreçte kritik bir rol oynamaktadır. Göçmenler, eski sosyal çevrelerini ve kendi kültürlerini geride bırakarak yerleştiği ülkenin kültürüne uyum sağlamak zorundadırlar. Entegrasyonun başarısı, çocukların eğitimi, dil öğrenimi, sosyal uyumu, sığınmacılar ile yerel halk arasındaki ilişkiler ve nihayetinde sığınmacıların toplum içinde görünürlüğü ve özgürleşme durumu gibi faktörlere bağlıdır. Türkiye, özellikle Afganistanlı sığınmacılara yönelik sosyo-kültürel faaliyetlerle entegrasyon çabalarını Göç İdaresi Başkanlığı vasıtasıyla Kızılay, Belediyeler ve çeşitli STK'ların yardımıyla sürdürmektedir. Bu çabalar, dil öğrenimini desteklemek, meslek öğrenim kursları, topluma katılımı teşvik etmek ve sığınmacıların yerel toplumla etkileşimini artırmayı hedeflemektedir. Bu sayede sığınmacılar, topluma daha iyi uyum sağlayabilmekte ve daha görünür hale gelebilmektedirler (Çoşkun, 2019: 89-90).

Sivil toplum kuruluşları, "Sosyal Uyum İçin Gençlik Girişimleri Destek Programı" kapsamında Afgan uyruklularla yerel/ev sahibi nüfus arasında sosyal ve kültürel uyumu sağlamayı hedeflemektedir. Bu çerçevede, Türkçe kursları düzenleyerek dil öğrenimine destek olmakta ve sosyal uyumu artırmak için çeşitli etkinlikler düzenlemektedirler. Ayrıca, mültecilere ve göçmenlere yönelik psiko-sosyal destek sağlayan, sağlık hizmetlerine erişimlerini kolaylaştıran Koruma Destek Merkezleri oluşturulmaktadır. Türkiye'deki Suriyeli olmayan kişiler için Koruma Mekanizmalarının Geliştirilmesi Projesi ise, sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırmayı ve koruma mekanizmalarını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu projeler, toplumsal uyumu teşvik ederek farklı kültürler arasında anlayış ve dayanışmayı artırmayı hedeflemektedir (Karakaya ve Karakaya, 2021: 109).

Afgan göçmenlerin sosyal hayata adapta olmasında etkili olan bir diğer kurum ise Yerel yönetimlerdir. Bu bağlamda 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanun'unun 96. Maddesinde yerel yönetimlerin göç yönetişime katılımı şu şekilde ifade edilmiştir (Çakı, 2018: 85): "*Genel Müdürlük, ülkenin ekonomik ve mali*

imkanları ölçüsünde başvuru sahibinin ya da uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin ülkemizde toplumla olan karşılıklı uyumlarını kolaylaştırmak ile birlikte ülkemizde, yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız bir şekilde hareket etmelerini kolaylaştıracak bilgi ve beceriler kazandırmak amacıyla, yerel yönetimler, kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların öneri ve katkılarından da faydalanarak uyum faaliyeti planlayabilir”

Yerel yönetimlerin, göçmenlerin barınma, kültürel ve dini ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra sosyal ve kültürel hizmetleri sağlama, çok kültürlülüğü teşvik etme ve olası sorunları çözme gibi çeşitli temel görevleri bulunmaktadır. Uyum sağlama ve vatandaşlık bilincini geliştirme gibi konularda da büyük sorumlulukları bulunmaktadır. Avrupa Kentsel Şartı'nda yerel yönetimlere sınırlı yetkiler verilse de göçmenlerin eğitimi, sağlığı ve kent planlaması gibi alanlarda önemli sorumluluk taşımaktadırlar. Bu dönemde, göçmenlerin ekonomiye katkı sağlayabileceği düşünülmeli, uyum sürecinde eksiklikleri gidermek için iletişim diline odaklanılmalıdır. Ancak yapılan araştırmalar yerel yönetimlerin belirli bir uyum planı oluşturmadığı ve bütünleşmeyi destekleyecek politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Göçmenlerin yasal statülerinin belirlenmesi, ekonomik katkı sağlama imkanlarının sunulması ve istihdam olanaklarının artırılması uyum sürecini güçlendirecektir (Çakı, 2018: 83-84). Ayrıca Sivil Toplum Kuruluşları, yeni okula başlamış veya ortaokula geçmiş Afgan sığınmacı çocukları hedef alan eğitim projeleri düzenlemektedirler. Bu projeler, okulun işleyişi, kurallar, ders takibi ve devamsızlık gibi konularda bilgilendirme seminerleri düzenleyerek çocukların eğitim sistemine uyumunu kolaylaştırmaktadır. "Leylaklar Ülkesinde" adlı okul temelli sosyal uyum projesi, çocukların çok kültürlü toplumda birlikte yaşama, farklılıklara saygı ve empati geliştirme becerilerini doğru yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu etkinlikler Afgan çocukların sosyal uyum sürecini destekleyerek çocukların topluma daha sağlam bir şekilde entegre olmalarını sağlamaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021: 108).

Tümtaş (2022) ise Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü “İstila” Mı? Adlı çalışmasında farklı noktalara işaret etmektedir. Çalışmada Afgan göçmenlerin

özellikle Türkiye'ye geldikten sonra barınma ve istihdam konularında ağ ilişkilerinden destek aldıkları belirtilmektedir. Diğer bir ifade ile Afgan sığınmacıların çoğu, göç kararı aldıktan sonra Türkiye'ye daha önce gelmiş Afganlardan destek aldıklarını vurgulamıştır. Bu ağ ilişkileri sayesinde birçok Afgan göçmenin barınma ve iş bulma sorunları ortadan kalkmaktadır. Ancak, göçmenler kendi dil ve kültürleriyle kamusal alanlarda görünür olduklarında, ayrımcılık ve dışlanma ile karşılaşmaktadırlar. Bu durum ise düzensiz göçmenlerin kendi içlerine kapanmalarına ve sosyal yaşamdan izole olmalarına neden olmaktadır (Tümtaş, 2021: 348-351).

SONUÇ

İnsanlar tarih boyunca birçok farklı nedenden dolayı yaşadığı yerleşim yerlerini terk edip farklı ülkelere göç etmişlerdir. Bu göçler, ekonomik sebeplerden ziyade savaşlar, doğal afetler gibi acil durumlar veya daha iyi bir yaşam arayışı gibi farklı nedenlerle gerçekleşmiştir. Göç eden bireyler, yalnızca kendilerini değil aynı zamanda kendi değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini ve kültürel özelliklerini de taşımaktadırlar. Bazen bu unsurlar hiç değişikliğe uğramadan kalıcı olabilirken bazen ise var olan kültürel özelliklerle birleşerek yepyeni bir kültür olarak da ortaya çıkabilmektedir (Arslan, 2022: 70).

Bu göç dalgalarından etkilenen ülkelerden birisi de tartışmasız Türkiye'dir. Türkiye, göç konusunda hem göç alan hem de göç veren ülkeler arasında öne çıkan bir kavşak noktasıdır. Türkiye coğrafi konumu, çevresindeki ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar ve çatışmalar nedeniyle yerinden edilen insanların sığınma ve geçiş rotası olarak tercih edilmesine yol açmaktadır. Türkiye'nin, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında stratejik bir köprü konumunda olması, özellikle Asya'dan gelip Avrupa'ya ulaşmak isteyenler açısından cazip bir geçiş yolu oluşturmaktadır (Cankara & Çerez, 2020: 455).

1979 yılından bu yana Afganistan'da yaşanan istikrarsızlık ve çatışmalar, Türkiye'yi büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya bırakmıştır. Afgan sığınmacılar için mültecilik ve geçici koruma statüsü verilmemekte ve sığınmacı olarak kabul edilmektedirler. Ancak bu durum, Afganistan'dan gelen göçmenlere hangi yasal çerçeve içinde uygulamalar yapılacağı konusunda tartışmaları beraberinde getirmiştir.

Suriye'de yaşanan savaş ve göç krizi, Türkiye'de göç yönetiminin karmaşık bir olgu olduğunu açıkça göstermiştir. Göç yönetiminin gerekliliği ve karmaşıklığı, Türkiye'yi düzenlemeler yapmaya yönlendirmiştir. 2013 yılında, Türkiye göç alanında daha etkili bir düzenleme için "6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu"nu çıkarmıştır. Bu düzenleme, mevzuattaki dağınıklığı gidermeyi amaçlamıştır. Yeni yapılanma ile birlikte, Göç Politikaları Kurulu, Göç Danışma Kurulu, Düzensiz Göçle Mücadele Kurulu ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü gibi kurumlar oluşturulmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, göç yönetiminin merkezi bir figürü haline gelmiş ve taşra teşkilatlarıyla birlikte göç süreçlerini daha etkili bir şekilde yönetmeyi hedeflemiştir.

Türkiye'de göç yönetimi kavramı da son zamanlarda yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Göç yönetimi farklı aktörlerin göç yönetiminde yer almasını kapsamaktadır. Türkiye'de göç yönetiminde etkili olan aktörler yukarıda bahsedilen Göç İdaresi Başkanlığı, Göç Politikaları Kurulu gibi aktörler yanında Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı gibi ulusal aktörler yanında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü gibi bazı uluslararası aktörleri de kapsamaktadır. Türkiye'de Afgan sığınmacıları kapsayan çeşitli düzenlemelerde ilgili göç politika aktörlerinin etkili olduğu söylenebilir. İlgili aktörler bağlamında değerlendirildiğinde Türkiye'de yer alan Afganlıların ekonomik, yasal ve sosyal olarak karşılaştıkları sorunlar göç yönetimi açısından da büyük önem arz etmektedir. Afganlıların karşılaştığı sorunların çözümünde ya da Afganlılara ilişkin politika oluşturulmasında göç yönetiminde yer alan aktörler büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda tez çalışmasında Afganlıların karşılaştıkları çeşitli sorunlar yasal, ekonomik ve sosyal olmak üzere 3 başlık altında ele alınarak değerlendirilmiştir.

Türkiye'ye gelen Afgan sığınmacılar yasal statü kazanmak için ilk önce 81 ilde bulunan İl Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nde başvuru yapmaktadırlar. Bu bağlamda Göç İdaresi Başkanlığı uygun gördüğünde başvuruda bulunan Afgan sığınmacılara uluslararası koruma statülerinden şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsü verilebilmektedir. Türkiye'de mülteci statüsü, Avrupa ülkelerindeki olaylar nedeniyle

ülkeye sığınanlara verilmektedir. Bu statü, bireysel olarak değerlendirilmekte ve coğrafi sınırlamalara tabi olmaktadır. Mülteci ve sığınmacı terimleri arasındaki fark, mültecinin kalıcı, sığınmacının ise geçici bir statüye sahip olmasıdır. Türk hukukunda mülteci statüsü alabilmek için öncelikli şart, Avrupa'daki olaylar nedeniyle uluslararası koruma talebinde bulunmaktır. Kitlemel akın durumlarında bu statü uygulanmamaktadır (Çörtoğlu Koca, 2022: 879- 882).

Türkiye'de, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) uyarınca Afganistan'dan gelen bireyler için şartlı mülteci statüsü, zulme uğrama korkusu taşıyan kişilere verilmektedir. Bu değerlendirme bireysel özelliklere dayanarak yapılmaktadır. (Çörtoğlu Koca, 2022: 882-884). Diğer yandan, mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen Afgan vatandaşları için ikincil koruma statüsünün bulunduğu ifade edilmiştir. Bu statü, doğrudan zulüm korkusuna dayanmamakta ancak yaşam hakkı, işkence yasağı gibi temel hakların ihlali durumunda verilmektedir. Afganistan'daki artan şiddet olayları ve Taliban'ın yönetimi ele geçirmesi sonrasında Türkiye'ye sığınan Afgan vatandaşlarının ikincil koruma statüsünden yararlanabileceği belirtilmiştir (Çörtoğlu Koca, 2022: 884-887).

Statü sahibi olmadan kaçak yollarda çeşitli zorlukları aşarak Türkiye'ye gelen Afgan sığınmacılar, uydu kentlerden birine yerleştikten sonra çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda Afgan sığınmacılar, işverenler tarafından iş hukukuna aykırı bir şekilde çalıştırılmaktadır. Bu durum, birçok Afgan sığınmacının kayıt dışı ve zorlu çalışma koşullarında çalışmasına neden olmaktadır. Bazı sığınmacılar, İl Göç İdaresi Müdürlüklerine başvuramadıkları için çalışma izni alamamaktadır. Yerel işverenler, kayıtsız çalışanları, sosyal güvenlik primlerinden kaçınmak için istihdam etmektedir. Bu da sığınmacıların düzensiz ücretler almasına ve bazen kazançlarını tam olarak alamamalarına yol açmaktadır. Ayrıca, bazı işverenler, sığınmacıların izinlerini kullanmalarına engel oluşturarak, iş kazalarına karşı sorumluluk üstlenmemektedir. Özellikle sığınmacı kadınlar, cinsiyet temelli ayrımcılığa ve istismara maruz kalabilmektedirler bu bağlamda daha düşük ücretlerle çalıştırılabilir ve adil ücretlendirme konusunda dezavantajlı bir konumda olabilmektedirler. Sonuç olarak, Türkiye'deki Afgan sığınmacılar, yaşam koşulları, sağlık hizmetlerine erişim ve maddi destek konularında büyük zorluklarla karşılaşmaktadırlar (Buz ve diğerleri, 2021: 36).

Afganlıların karşılaşmış oldukları bu sorunların daha iyi bir şekilde çözümü için göç politikalarının belirlenmesinde göçte etkili olan tüm aktörlerin yer alması büyük önem taşımaktadır. Etkili bir Göç yönetişimi için ise aşağıdaki öneriler verilebilir (Leghtas ve Sulliv, 2017: 16-20):

- Göçün etkili bir şekilde yönetilmesi ve yönetişimin eksiksiz uygulanabilmesi için kamusal aktörlerin tek yönlü yönetme anlayışından vazgeçmeleri ve farklı paydaşlarla iş birliği yapmaları gerekmektedir.
- Kamusal aktörler, göç yönetiminde sadece kendi görüşlerini değil, aynı zamanda sivil toplum kuruluşları, uluslararası organizasyonlar, yerel yönetimler ve göçmen gruplarının görüşlerini de dikkate almalıdır. Katılımcı bir süreç, daha iyi politika ve uygulamaların oluşturulmasına yardımcı olabilir.
- Bilgi ve veri paylaşımı, farklı aktörler arasında koordinasyonu kolaylaştırır. Kamusal aktörler, göçmenlerin ihtiyaçları ve yerel toplumun kapasitesi hakkında bilgiyi şeffaf bir şekilde paylaşmalıdır (Karakaya ve Karakaya, 2021: 109-110).
- Kamusal aktörler arasında daha iyi bir iş birliği ve koordinasyon sağlanmalıdır. Bu, göçmenlere yönelik hizmetlerin daha etkili bir şekilde sunulmasına yardımcı olabilir.
- Göçmenler ve yerel toplum arasında diyalog ve etkileşim teşvik edilmelidir. Bu, toplumların bir arada yaşamını kolaylaştırabilir.
- Göç yönetiminde eşitlik ve adalet prensipleri gözetilmelidir. Göçmenlerin haklarına saygı gösterilmesi ve ayrımcılığın önlenmesi önemlidir.
- Kamusal aktörler, kendi personelinin ve diğer paydaşların göç yönetimi konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirmelidir. Bu, daha etkili ve sürdürülebilir bir yönetişimi teşvik edebilir.
- Göç yönetimi uzun vadeli bir perspektiften ele alınmalıdır. Kamusal aktörler, sadece acil durumları değil, aynı zamanda uzun vadeli entegrasyon ve kalkınma planlarını da düşünmelidir.
- Afgan sığınmacılara yönelik kayıtların eksik veya net olmaması, göç yönetişiminin etkililiğini azaltmaktadır. Bu bağlamda yeterli istatistiksel verilere ulaşılamaması ve Afgan sığınmacılarla ilgili bilgi eksikliği, sivil

toplum örgütlerinin bu konuda yetersiz kaldığını göstermektedir. Merkezi yönetim, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğini artırmalı ve Afgan sığınmacılarla ilgili daha kapsamlı ve güncel verilere ulaşmak için daha etkili bir diyalog kurmalıdır. Bu, göç yönetiminin daha etkili ve insan haklarına saygılı bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olabilir.

- Afgan sığınmacıların göç ettikleri şehirlere uyum sağlayabilmeleri için eğitim, aile hayatı ve sağlık gibi farklı konularda eğitim programlarına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte meslek edindirme kurslarının sayısının artırılması ve farkındalık çalışmalarının çeşitli alanlarda sürdürülmesi önemlidir. Afgan sığınmacıların topluma entegrasyonu için bu tür destek ve eğitim programları büyük önem taşımaktadır.
- Afgan sığınmacılar için eğitim fırsatlarının artırılması ve meslek edindirme kurslarının sayısının artırılması, işgücü piyasasına daha iyi entegrasyon sağlayabilir.
- Sosyal hizmetlere ve sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırmak için daha fazla çaba sarf edilmelidir. Sığınmacıların temel ihtiyaçlarına erişimi sağlamak, topluma daha iyi entegrasyonlarını teşvik edebilir.
- Türkiye, Afgan sığınmacılarının yanı sıra uluslararası toplumla daha yakın bir iş birliği içinde olmalıdır. Ortak sorunlara ortak çözümler aramak için uluslararası platformlarda daha fazla iş birliği yapılabilir.

Türkiye’de Afgan sığınmacılar bağlamında göç politikaları ve yönetimi etkili bir yönetim ağına henüz tam olarak ulaşmadığı söylenebilir. Bu yönetim ağı oluşturulurken karşılaşılan bazı engellerin giderilmesi ve daha verimli bir iş birliği sağlanması gerekmektedir. Mevcut yasal düzenlemelerin yanı sıra sivil toplum kuruluşları, göç yönetiminde daha aktif bir rol oynamakta ancak merkezi yönetimden yeterli destek alamamaktadırlar. Göç yönetimi hala eksikliklerle ve mevzuat sorunlarıyla boğuşmaktadır. Yeni yasal düzenlemeler ve daha güçlü bir yönetim ağı, iletişimsizliği gidermeye, koordinasyonu artırmaya ve göçün etkilerini azaltmaya yardımcı olabilir. Sivil toplum kuruluşlarının daha fazla desteklenmesi ve katılımı, göç yönetimini daha etkili hale getirebilir ve sürdürülebilir bir şekilde yönetilmesini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Akman, K. (2018). Göç Yönetiminde Yerel Yönetimler ve STK İş birliği. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 1(3), .452-466. <https://orcid.org/0000-0001-9239-7866> adresinden erişildi.
- Aktel, M. ve Kaygısız, Ü. (2018). Türkiye’de Göç Yönetimi. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 23(2), 579-604. <https://orcid.org/0000-0003-0418-0144> adresinden erişildi.
- Aliu, A. (2019). *Balkanlar ve Türkiye’de Yetkilendirme, Göç Yönetişimi ve İş birliği: Avrupa Birliği Hukuku Perspektifinden Göç ve Sığınmacıların Sorunları*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Aras, B. ve Toktaş, S. (2008). Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan. *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, 2008, 1-78. https://www.academia.edu/761779/G%C3%BCvenlik_Demokrasi_ve_%C4%B0stikrar_Sarmal%C4%B1nda_Suriye_ve_Afganistan adresinden erişildi.
- Arıçam, N. (2022). *Türkiye’de Örgütlü Dini Söylemlerin Göç Olgusuna Yansımaları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Arık, D. S. (2020). Türkiye’de Göç Yönetişimi ve Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Ekonomik ve Sosyal Etkileri. *Aydın Adnan Menderes University Journal of Institute of Social Sciences*, 7(1), 58-74. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1166989> adresinden erişildi.
- Arslan, E. (2022, 15 Şubat). *Avrupa’dan Amerika’ya göç eden iş gücünün sanayi sektöründeki işletmelerde karşılaştığı sorunların örgüt kültürü kapsamında incelenmesi*. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. (Yüksek Lisans). <http://acikkaynak.bilecik.edu.tr/xmlui/handle/11552/2541> adresinden erişildi.
- Arslantaş, N. (2011). İslâmî Dönemde (638-1099) Filistin’e Yahudi Göçü. *Belleten Türk Tarihi Kurumu*, 75(274), 641-690. doi:10.37879/belleten.2011.641

- Atak, M. (2016). *Türkiye’de İç Göç Akımları, Bu Göçlerin Emniyet ve Asayişe Etkileri ve Göçlere Karşı Kolluk Kuvvetlerinin Alabileceği Tedbirler*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Aydın, M. (2015). Özel Bir Göç Biçimi Olarak Hicret. *Sosyoloji Divanı*, 6(0), 1-12. https://isamveri.org/pdfdrgr/D03886/2015_6/2015_6_AYDINM.pdf adresinden erişildi.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı’dan Günümüze Etnik-Sosyal Politikalar Çerçevesinde Türkiye’de Göç ve İskân Siyaseti ve Uygulamalar*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Bae, J., Douka, K., and Petraglia, M. D. (2017). On The Origin of Modern Humans. *Asian perspectives, Science*, 358: 1-7.
- Barişik, S. (2020). Bölüm 1 Göç Kavramı, Tanımı ve Türleri. *Gaziosmanpaşa University/ Gazi Kitabevi*, 0(0), 1-24. <https://www.researchgate.net/publication/347388175> adresinden erişildi.
- Bartram, D., Poros, Maritsa. V., Monforte, P. ve Tuncay, I. A. (2017). *Göç Meselelerinde Temel Kavramlar (Key Concepts in Migration)*. Ankara: Hece Yayınları. <https://dep.manas.edu.kg/img/files/11/Bartram%20D.%20G%C3%B6%C3%A7%20Meselesinde%20Temel%20Kavramlar%202017.pdf> adresinden erişildi.
- Batal, S. (2010). Yeni Kamu Yönetiminde Yönetişim Kavramı ve Türkiye’de Yerel Yönetimler Alanındaki Uygulama Örnekleri. *Mevzuat Dergisi*, 13(145), 1-16. <https://www.mevzuatdergisi.com/2010/01a/02.htm> adresinden erişildi.
- Baykal, B. S. (1961). *Yeni Zamanda Avrupa Tarihi* (TTK Basıme.). Ankara: Türk Tarih Kurumu,
- Baytar, İ. (2022). Türkiye’nin Afganistanlı Mülteci Göçündeki Yeri ve Önemi. *İctimaiyat, Sosyal Bilimler Dergisi / Journal of Social Sciences*, 6, 199-212. doi:10.33709/ICTIMAIYAT.1106479

- Baytar, İ. (2022b). Türkiye'nin Afganistanlı Mülteci Göçündeki Yeri ve Önemi. *İçtimaiyat, Sosyal Bilimler Dergisi/Journal of Social Sciences*, (Göç ve Mültecilik Özel Sayısı), 200-212. doi:10.33709/ICTIMAIYAT.1106479
- BBC. (2023). Türkiye'deki Afganlarla ilgili neler biliniyor? -. *BBC News Türkçe*. 28 Eylül 2023 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58342885> adresinden erişildi.
- Bodur, M. ve Paydak, A. (2017). Küreselleşen Dünyada Düzensiz Göç ve Türkiye: Adana İli Yabancılar Misafirhanesi Çalışması /Irregular Migration and Turkey in a Globalizing World: A Study of Adana Foreigners' Guest House. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(3), 187-204. doi:10.18037/AUSBD.417295
- Buz, S. (2008). Türkiye'deki Sığınmacıların Sosyal Profili (The Social Profile of Asylum Seekers in Turkey). *Turkish Journal of Police Studies*, 10(4), 1-14. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911084.pdf> adresinden erişildi.
- Buz, S., Canlı, M. ve Aygüler, E. (2021). Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri. *Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi*, 1-140. https://www.researchgate.net/publication/353012977_Trabzon'da_Yasayan_Afgan_Siginmacilarin_Profili_ve_Gereksinimleri adresinden erişildi.
- Cankara, Y. ve Çerez, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Göç Sorunu ve Türkiye'ye Yansımaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 124(245), 447-460. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1070285> adresinden erişildi.
- Canpolat, H. (2015). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi. *Orsam Rapor*, 1-29. <https://www.researchgate.net/publication/291519183> adresinden erişildi.
- Coşkun, A. (2021, 6 Nisan). *Göç Yönetiminden Göç Yönetişimine: Bir Model Önerisi*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.

- Çakı, A. (2018). *Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi*.
- Çakı, A. (2018b). *Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler Bağlamında Göç Yönetişimi*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Yüksek Lisans Tezi). <https://dosya.kmu.edu.tr/sbe/userfiles/file/tezler/kamuyonetimi/aslıcakı.pdf> adresinden erişildi.
- Çallı Kaplan, M. (2022). Türkiye'ye Yönelik Afgan Göçü ve Uygulanan Politikalar. *Göç Dergisi*, 9(3), 307-328. doi:10.33182/GD. V9I3.846
- Çapan, F. ve Güvenç, B. (2017). Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğu'nun Çöküşü. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(18), 629-640. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimvetoplum/issue/36222/407936> adresinden erişildi.
- Çelik, V. ve Pekküçükşen, Ş. (2018). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Konusundaki Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, ector*, 53(3), 1273-1283. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.12.1034
- Çoşkun, H. (2019). *Göç ve Bütünleşme (Entegrasyon): Suriyeli Göçüne Sosyal Sermaye Temelinde Bir Sosyal Hizmet Müdahalesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://acikerisim.cumhuriyet.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12418/12586/10298810.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.
- Çörtoğlu Koca, S. (2022). Türkiye'de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler. *Public and Private International Law Bulletin*, 42(2), 873-912. doi:10.26650/ppil.2022.42.2.1188148
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 1-40. doi:10.20493/bt.78101

- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2016). Türkiye'nin Sınır Ötesi Göç Politikaları ve Yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62. doi:10.20493/BT.78101
- Deniz, E. (2020, 6 Nisan). *Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve Küresel Göç Yönetimi: Kuramsal Analiz*. (Yüksek Lisans Tez). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Diñer, S. ve Eşsiz, F. P. (2021). Uluslararası Göç Olgusu ve “Arap Baharı” Sürecinde Değişime Uğrayan Avrupa Birliği Göç Politikaları. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(1), 68-84. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kkujebpir/issue/62697/930409> adresinden erişildi.
- Doghan, A. H. (2018, 13 Eylül). *1980 Sonrası Dönemde Türkiye'ye Yerleşen Afgan Türkmenlerinin Göç Süreçleri ve İntibak Problemleri*. (Yüksek Lisans). <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/7295/Doghan%2C%20Abdul%20Hannan.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden erişildi.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2015). Göç Bağlamında Uluslararası İş birliği ve Türkiye'nin Politikaları. *Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst.*
- Dönmez Kara, C.Ö. (2015). *Göç Bağlamında Uluslararası İş birliği ve Türkiye'nin Politikaları*. *SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ*. (Doktora Tezi). <https://hdl.handle.net/20.500.12428/2017> adresinden erişildi.
- Durgun, S. ve TAŞ, İ. E. (2021). Göç Yönetimi Bağlamında Bölgesel İstisare Süreçleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*, 477-500.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), 1-14. doi:10.20493/bt.71783
- Ertan, K. A. ve Ertan, B. (2017, 3 Aralık). Türkiye'nin Göç Politikası. *İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar*. Yeditepe Üniversitesi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/conress/issue/35835/401581> adresinden erişildi.

- Eryurt, M. A. ve Koç, İ. (2017). Türkiye’de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye’ye Geliş Sebepleri, Türkiye’de Kalışları, Gelecek Planları ve Amaçları. *Hacettepe Üniversitesi*, 7(1), 1-139. doi: 10.2/JQUERY.MIN.JS
- Fidan, Y. (2011). Yönetimden Yönetişime: Kavramsal Bir Bakış. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 1-6. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/800137> adresinden erişildi.
- Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar: “İstikrarlı Mülteciler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159. <https://www.gam.gov.tr/files/8-5.pdf> adresinden erişildi.
- GFMD. (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu). *GFMD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu)*. 26 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu-> adresinden erişildi.
- GİB. (2022). *2022 Yılı Faaliyet Raporu. Göç İdaresi Başkanlığı*. <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Kurumsal/Strateji/2023-Mayis-/2022-Yili-Faaliyet-Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- GİB. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 30 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> adresinden erişildi.
- GİB. Düzensiz Göç. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 1 Haziran 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> adresinden erişildi.
- GİB. İl Müdürlükleri. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 31 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/tasra-teskilati-il> adresinden erişildi.
- GİB. (2023d, 31 Ağustos). Merkez Teşkilatı. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 31 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/merkez-teskilati> adresinden erişildi.
- GİB. İkamet İzni Çeşitleri. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 2 Ekim 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izni-cesitleri#> adresinden erişildi.
- GİB. Uluslararası Koruma İstatistiği. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 3 Ekim 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> adresinden erişildi.

GİGM. Stratejik Plan 2017-2021. *İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları /Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı Tarafından Hazırlanmıştır.* (26 Mayıs 2023 tarihinde)

https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/evraklar/Stratejik-Yonetim/Stratejik-Planlar/yeni/Stratejik-Plan-2017_2021.pdf adresinden erişildi.

Göç İdaresi Başkanlığı. GİRİŞ-ÇIKIŞ. *İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı.* 29 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/giris-cikis> adresinden erişildi.

Gök, G. O. (2016). Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvelik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *KOSBED*, 65-82. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/251812> adresinden erişildi.

Güner, C. (2007). İltica Konusunda Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı The Road-Map of Turkey About Refuge: The National Action Plan. *Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 56, S: 4, 2007, s. 86-87. 109, 56(4), 82-108. <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/Dosyalar/Anasayfa/> adresinden erişildi.

Halıcı, S. (2017). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Uyarınca Öğrenci İkamet İzni Student Residence Permit According To The Law On Foreigners And International Protection. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 405-447. doi:10.15337/suhfd.358661

<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/>. (2023, 19 Mayıs, tarihinde). Yönetişim.

TÜBİTAK, Ansiklopedileri.

<https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/yonetisim> adresinden erişildi.

<https://home-affairs.ec.europa.eu/>. (2022, 14 Haziran). Avrupa Birliği (AB)'nin göç tanımı. *Avrupa Komisyonu.* 14 Haziran 2022 tarihinde https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/european-migration-network-emn/emn-asylum-and-migration-glossary/glossary/migrant_en adresinden erişildi.

<https://konya.goc.gov.tr/>. (2023, 21 Mayıs). Hakkımızda. *İl Göç İdaresi Müdürlüğü*. 21 Mayıs 2023 tarihinde <https://konya.goc.gov.tr/kurumsal-hakkimizda> adresinden erişildi.

<https://tr.wikipedia.org/>. (2022, 26 Haziran, erişildi).

Türkiye'deki Suriyeliler. *Vikipedi, özgür ansiklopedi*. 26 Haziran 2022 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/Türkiye%27deki_Suriyeliler#:~:text=Suriyelilerin Türkiye'ye ilk kitlesel, Suriyeli sayısı 100 bine ulaştı. Adresinden erişildi.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/>. (2023, 16 Mayıs). 1906 San Francisco depremi. *Vikipedi, Özgür Ansiklopedi*. 16 Mayıs 2023 tarihinde https://tr.wikipedia.org/wiki/1906_San_Francisco_depremi adresinden erişildi.

<https://turktoyu.com/>. (2023, 16 Mayıs). Türklerin Orta Asya'dan Göç Etme Nedenleri. *Türktoyu*. 16 Mayıs 2023 tarihinde <https://turktoyu.com/turklerin-orta-asyadan-goc-etme-nedenleri/> adresinden erişildi.

<https://www.afad.gov.tr/>. (2023, 16 Mayıs). İnsan Kaynaklı Afetler. *AFAD*. 16 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/afadem/insan-kaynakli-afetler> adresinden erişildi.

<https://www.csgb.gov.tr/>. (2023, 24 Eylül). Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü- Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü*. 24 Eylül 2023 tarihinde <https://www.csgb.gov.tr/uiqm/yabanci-statuleri/multeci-ve-ikincil-koruma-statusu/> adresinden erişildi.

<https://www.goc.gov.tr/>. (2022, 18 Haziran). Göç Tarihi. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 18 Haziran 2022 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/goc-tarihi> adresinden erişildi.

<https://www.goc.gov.tr/>. (2023, 31 Mayıs). Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı*. 31 Mayıs 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi> adresinden erişildi.

<https://www.goc.gov.tr>. (2023, 24 Ağustos). Başkanlık. *Göç İdaresi Başkanlığı*. 24 Ağustos 2023 tarihinde <https://www.goc.gov.tr/baskanligin-gorevleri> adresinden erişildi.

<https://www.haberturk.com/>. (2023, 2 Kasım). Kavimler Göçü Nedir? Kavimler Göçü Tarihi, Nedenleri, Önemi ve Sonuçları. *Haber Türk*. 3 Kasım 2023 tarihinde <https://www.haberturk.com/kavimler-gocu-nedir-kavimler-gocu-tarihi-nedenleri-onemi-ve-sonuclari-hteg-3557467> adresinden erişildi.

<https://www.insamer.com/tr/>. (2023, 16 Mayıs). Katolik-Protestan 30 Yıl Savaşları'ndan Şii-Sünni savaşına. *İNSAMER*. 16 Mayıs 2023 tarihinde https://www.insamer.com/tr/katolik-protestan-30-yil-savaslarindan-sii-sunni-savasina_189.html adresinden erişildi.

<https://www.mepanews.com/>. (2023, 14 Eylül). Afganistan etnik grup haritası. *Mepa News*. 14 Eylül 2023 tarihinde <https://www.mepanews.com/afganistan-etnik-grup-haritasi-21807h.htm> adresinden erişildi.

<https://www.mfa.gov.tr/>. (2023, 31 Mayıs). Türkiye'de Düzensiz Göç. *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. 31 Mayıs 2023 tarihinde https://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa adresinden erişildi.

<https://www.resmigazete.gov.tr/>. (2022, 16 Haziran). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. 16 Haziran 2022 tarihinde <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm> adresinden erişildi.

<https://www.tdk.gov.tr/>. (2022, 21 Haziran). Türk Dili Kurumu Sözlüğünde göçün tanımı. *Türk Dili Kurumu Sözlüğünde göçün tanımı (TDK)*. 5 Haziran 2023 tarihinde <https://www.tdk.gov.tr/> adresinden erişildi.

Işığışık, Ö. ve Kariman, S. (2022). Afganistan'da Yaşanan Göç Hareketleri ve Türkiye'deki Afganların Durumunun İncelenmesi Migration Movements in Afghanistan and Investigation of the Status of Afghans in Türkiye. *İstanbul Bilgi*

Üniversitesi *Yayınları*, 6(2), 455-486.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2784947> adresinden erişildi.

İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). Türkiye’de Düzensiz Göç. *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye tarafından yayımlanmıştır*, 7-72.
<http://madde14.org/images/1/15/IOMTurkiyeDuzensizGoc.pdf> adresinden erişildi.

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları 1923 2023 Ulus devlet Oluşumundan Ulus ötesi Dönüşümlere. *Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi MiReKoc Araştırma Raporları 1/2014 TÜBİTAK 1001_106K291, Eylül 2009*, 1-406.
<https://avesis.marmara.edu.tr/yayin/c6c7899a-aa82-4a63-9ade-b984304baad9/turkiye-nin-uluslararasi-goc-politikalari-1923-2023-ulus-devlet-olusumundan-ulus-otesi-donusumlere> adresinden erişildi.

İKV, Demirbaş, G., Soygüder Yıldız, E., Kahveci, H., Vatansever, H. ve Bingöl, Ş. (2017). *Türkiye-AB Mülteci Sözlüğü*. (H. Vatansever ve G. Demirbaş, Ed.) *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları* (C. 109). İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları. www.ikv.org.tr adresinden erişildi.

İİBGİB. (2016). *Türkiye Göç Raporu*. Ankara: İç İşleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları No.40. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/351> adresinden erişildi.

İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-33. <https://gam.gov.tr/files/sayi3-1.pdf> adresinden erişildi.

İOM. (2022, 28 Mayıs). Göç Terimleri Sözlüğü. *Uluslararası Göç Örgütü (İOM)*. 28 Mayıs 2023 tarihinde https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf adresinden erişildi.

İOM. (2023, 2 Eylül). İOM Tarihçesi. *İOM*. 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.iom.int/iom-history> adresinden erişildi.

- Kahraman, S. (2016). *Türkiye’de Göç Yönetişimi ve Suriyeli Sığınmacılar*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Kahraman, S. ve Tanıyıcı, Ş. (2018). Türkiye’de Suriyeli Sığınmacılar Örneğinde Çok Düzeyli Göç Yönetişimi. *TESAM Akademi Dergisi*, 5(1), 235-280. doi:10.30626/tesamakademi.393048
- Kalkınma Bakanlığı. (2014). *Onuncu Kalkınma Planı “Göç”*. Ankara. <http://www.cka.org.tr/dosyalar/Ozel%20İhtisas%20Komisyonu%20Raporlar%C4%B1/g%C3%B6c.pdf> adresinden erişildi.
- Kalkınma Bakanlığı. (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Dış Göç Politikası. İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Kalkınma Bakanlığı. (2019). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Dış Göç Politikası*. Ankara. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisGocPolitikas%C4%B1OzelİhtisasKomisyonuRaporu.pdf> adresinden erişildi.
- Kara, M. ve Dönmez Kara, C. Ö. (2016). Türkiye’de Göç Yönetişimi: Kurumsal Yapı Ve İşbirliği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 10(02), 1-25. <http://acikerisim.comu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12428/1469> adresinden erişildi.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. (2021). Türkiye’nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar Turkey’s Neglected Migrants: Afghans. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 7(1), 100-111. doi:10.46442/intjcss.887777
- Leghtas, I. ve Sulliv, D. (2017). “Tanrı’dan başka Kimsemiz Yok”: Türkiye’deki Suriyeli Olmayan Mülteciler için Kalıcı Çözümlerin Bulunmayışı. *Refugees International*, 1-21. <http://www.madde14.org/images/7/75/RITanridanBaskaKimsemizYok2017.pdf> adresinden erişildi.
- Mollaalioğlu, F. N. (2020). Türkiye’den Suriye’ye Gerçekleşen Göçlerin Tarihsel Boyutu. *Çekmece İzü Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(17), 1-24. <https://orcid.org/0000-0002-2999-6003> adresinden erişildi.

- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017b). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8. https://www.researchgate.net/publication/335716297_Sosyolojik_Bir_Olgu_Olarak_Goc_Tanimi_Nedenleri_ve_Goc_Kuramlari adresinden erişildi.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017c). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3(1), 1-8.
- ORSAM. (2012). *Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi*, ORSAM-Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, Ankara. <https://www.orsam.org.tr/tr/kuresel-goc-ve-avrupa-birligi-ile-turkiyenin-goc-politikalarinin-gelisimi/> adresinden erişildi.
- Oruçoğlu, T. (2022, 1 Haziran). Türkiye ve Düzensiz Göç. *Politika İnovasyon Tasarım ve Gelişim Merkezi (PİTGEM)*. 1 Haziran 2023 tarihinde https://pitgem.org/2022/11/turkiye-ve-duzensiz-goc/#_ftnref27 adresinden erişildi.
- Örselli, E. ve Babahanoğlu, V. (2016). Türkiye'nin Göç Yönetimi ve Göç Politikalarının Gelişimi: Bir Kamu Politikası Analizi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 2063-2072. www.sosyalarastirmalar.com adresinden erişildi.
- Özdemir, D. M. ve Kantar, G. (2023). Mültecilerin Geri Dönüşü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. *HUMANITAS- Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(INCSOS VIII Özel Sayısı), 212-230. doi:10.20304/humanitas.1246023
- Özden, Y. ve Hamurcu, A. (2019). Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye. *Assam Uluslararası Hakemli Dergi* 13. *Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri*, (447-455), 1-11. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/48907/571450> adresinden erişildi.

- Özden, Y. ve Hamurcu, A. (2019b). Uluslararası Göç Yönetişimi ve Türkiye. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi, ASSAM ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ 13. ULUSLARARASI KAMU YÖNETİMİ SEMPOZYUMU BİLDİRİLERİ ÖZEL SAYISI*, 447-455. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/assam/issue/48907/571450> adresinden erişildi.
- Özgür, E. M. (2009). Göç ve Çevre: Çevresel Bozulmanın Göç Üzerindeki Etkilerine Küresel Bir Bakış. *Academia Accelerat ing the world's research*, 0(0), 56. https://www.academia.edu/7313281/G%C3%B6%C3%A7_ve_%C3%87evre_%C3%87evresel_Bozulman%C4%B1n_G%C3%B6%C3%A7_%C3%9Czerindeki_Etkilerine_K%C3%BCresel_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F adresinden erişildi.
- Öztürk, E. (2014). *Türk Asıllı Afgan Mültecilerinin 12 Eylül Dönemi'nde İskân ve İstihdamı*. (Yüksek Lisans Tezi). https://www.academia.edu/13016583/T%C3%9CRK_ASILLI_AFGAN_M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%C4%B0N_12_EYL%C3%9CL_D%C3%96NEM%C4%B0_NDE_%C4%B0SK%C3%82N_VE_%C4%B0ST%C4%B0HDAMI adresinden erişildi.
- Özyakışır, D. (2013). *Göç Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama*. (T. Aslan, Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sobacı, M. Z. (2007). Yönetişim Kavramı ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *Yönetim Bilimleri Dergisi / Journal of Administrative Sciences*, 5(1), 1-14. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/46385> adresinden erişildi.
- Soyupek, Y. (2018). Eğitim, Sağlık, Ekonomi ve Bireysel Özgürlüklerin Yönetişime Etkisi. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), 1-18. doi:10.18657/yonveek.419188
- Şenses Özcan, N. (2015). Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus-Devletler, Göçmenler / A Review on Irregular Migration: Global Dynamics, Nation-States and Migrants. *İDEALKENT*, 6(15), 22-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/idealkent/issue/36755/418910> adresinden erişildi.

- Şimşek, A. R. (2021, 14 Eylül). Tarihten Günümüze Afganistan Göçleri ve Türk Asıllı Göçmenler. *Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*. 14 Eylül 2023 tarihinde https://www.ankasam.org/tarihten-gunumuze-afganistan-gocleri-ve-turk-asilli-gocmenler/#_edn1 adresinden erişildi.
- Taş, İ. E. ve Durgun, S. (2020, 18 Mayıs). Göç Yönetişimi Bağlamında Bölgesel İstisare Süreçleri. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Duvar Kitapevi*. 18 Mayıs 2023 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/348357933_GOC_YONETISIMI_BAGLAMINDA_BOLGESEL_ISTISARE_SURECLERI adresinden erişildi.
- TBMM. (2018). *Göç ve Uyum Raporu*. Ankara. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf adresinden erişildi.
- Tilbe, F. (2016). *Düzensiz Göçmenlerin Göçmen Dövizi Gönderme Pratikleri: Londra'daki Türkiye Göçmenleri Örneği*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden erişildi.
- Tümtaş, M. S. (2021). Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü "İstila" Mı? *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353. doi: <https://doi.org/10.21547/jss.1009054>
- UNHCR Türkiye. (2023). <https://www.unhcr.org/tr/>. *UNHCR Türkiye*. 1 Eylül 2023 tarihinde <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi> adresinden erişildi.
- Uzun, E. (2016). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi / The Journal Of Migration Studies*, 2(2), 60-85. <https://gam.gov.tr/files/elif-uzun2.pdf> adresinden erişildi.
- World Bank. (2023, 14 Eylül). Afganistan Etnik Grupları. *World20 Bank*. 14 Eylül 2023 tarihinde <https://www.worldbank.org/en/country/afghanistan> adresinden erişildi.

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1704. doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6274>

Yıldız, A. (2018). Göç Olgusu ve Göçün Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği. *Fırat Üniversitesi, 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu*, 0(0), 1827-1841. https://www.researchgate.net/publication/324223930_Goc_Olgusu_ve_Gocun_Ekonomik_Etkileri_Turkiye_Ornegi adresinden erişildi.